

T.C.
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

PHILLIPS EĞRİSİNİN TÜRKİYE AÇISINDAN GEÇERLİLİĞİNİN
SORGULANMASI: 1991-2023 DÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nur DEMİR

Danışman

Prof. Dr. Mehmet NAR

ARTVİN 2025

TEZ BEYANNAMESİ

Artvin oruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-ğretim ve Sınav Yönetmenliğine göre hazırlamış olduğum Phillips Eğrisinin Türkiye Açısından Geçerliliğinin Sorgulanması: 1991-2023 Dönemi adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı Taahhüt ederim. Aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi de beyan ederim. Tezimin kğit ve elektronik kopyalarının Artvin oruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-ğretim yönetmenliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Artvin oruh niversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ... ay süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu srenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım taktirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2025

Nur DEMİR

T.C
ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

Prof. Dr. Mehmet NAR danışmanlığında, **Nur DEMİR** tarafından hazırlanan bu çalışma **23/01/2025** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından **İktisat** Anabilim Dalı'nda **oy birliği/oy çokluğu** ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet NAR İmza.....

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ASLAN İmza.....

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Adem Ruhan SÖNMEZ İmza.....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

.../.../...

Prof. Dr. Mustafa Çağatay KORKMAZ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ BEYANNAMESİ	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLO LİSTESİ.....	V
ŞEKİL LİSTESİ.....	VI
KISALTMALAR	VII
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

PHILLIPS EĞRİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. PHILLIPS EĞRİSİNE TARİHSEL BAKIŞ VE ORJİNAL PHILLIPS EĞRİSİ.....	4
2. MODİFİYE EDİLMİŞ PHILLIPS EĞRİSİ	11
3. MONETARİST PHILLIPS EĞRİSİ.....	15
4. UZUN DÖNEM PHILLIPS EĞRİSİ VE SLUMFLASYON KAVRAMI	18

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE PHILLIPS EĞRİSİNİN GEÇERLİLİĞİNİN SORGULANMASI

1. TÜRKİYE’DE İŞGÜCÜ PİYASALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	21
2. TÜRKİYE’DE PARA POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ	32
3. TÜRKİYE’DE PARA POLİTİKASI VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PHILLIPS EĞRİSİNE YÖNELİK ÜLKE ÇALIŞMALARI

1. GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK ÇALIŞMALAR...	49
2. TÜRKİYE ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE ÜZERİNE YAPILAN EKONOMETRİK ANALİZ SONUÇLARI VE AMPİRİK BULGULAR

1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	62
2. VERİ VE MODEL	62
3. EKONOMETRİK METOT.....	64
3.1. Fourier ADF Unit Root Test	65
3.2. Fourier Engle-Granger Cointegration.....	66
4. BULGULAR	67
SONUÇ	73
KAYNAKLAR	77
ÖZGEÇMİŞ	86

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1: 2000-2023 Dönemi Türkiye’de Nüfusun Gelişimi.....	28
Tablo 2: 2000-2023 Dönemi Türkiye’de Genç Nüfus Oranı (15-24 yaş aralığı)	28
Tablo 3: 2005-2023 Dönemi Türkiye’de İşgücü Göstergeleri (15 yaş üzeri).....	30
Tablo 4: Araştırmada Kullanılan Veriler	62
Tablo 5: Tanımlayıcı İstatistikler	64
Tablo 6: FADF Birim Kök Testi Sonuçları	68
Tablo 7: ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları	69
Tablo 8: FEG Eşbütünleşme Test Sonuçları	69
Tablo 9: FMOLS-DOLS Tahmincisi Sonuçları	70
Tablo 10: Hata Düzeltme Modeli	72

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1: Paul Sultan İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişki	6
Şekil 2: Orijinal Phillips Eğrisi.....	8
Şekil 3: İşgücü Talep Fazlası ile Parasal Ücret Oranları Arasındaki İlişki.....	9
Şekil 4: İşgücü Piyasalarındaki Talep Fazlası ile İşsizlik Arasındaki İlişki	10
Şekil 5: Phillips-Lipsey Modeli.....	11
Şekil 6: Modifiye Edilmiş Phillips Eğrisi.....	13
Şekil 7: Adaptif Beklentilerle Geliştirilmiş Phillips Eğrisi	17
Şekil 8: Uzun Dönem Phillips Eğrisi.....	19
Şekil 9: 2000-2022 Yılları Arasında Türkiye’de Enflasyon Oranlarının Değişimi.....	46
Şekil 10: 2000-2022 Yılları Arasında Türkiye’de İşsizlik Oranlarının Değişimi.....	46
Şekil 11:2000-2022 Yılları Arasında Türkiye’de Büyüme Oranlarının Değişimi.....	48
Şekil 12: Değişkenlerin Zaman Yolu Grafikleri	63

KISALTMALAR

ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ADF	: Augmented Dickey Fuller
APİ	: Açık Piyasa İşlemleri
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DOLS	: Dinamik En Küçük Kareler
FADF	: Fourier ADF
FEG	: Fourier Engle-Granger Testi
FMOLS	: Değiştirilmiş En Küçük Kareler
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
İKO	: İşgücüne Katılma Oranı
IMF	: International Monetary Fund
MB	: Merkez Bankası
NAIRU :	: Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment
OLS:	: En Küçük Kareler Yöntemi
PP	: Phillips Perron
PPK:	: Para Politikası Kurulu
TCMB:	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÜİK:	: Türkiye İstatistik Kurumu
VAR:	: Vektör Otoregresyon

ÖZET

PHILLIPS EĞRİSİNİN TÜRKİYE AÇISINDAN GEÇERLİLİĞİNİN SORGULANMASI: 1991-2023 DÖNEMİ

Enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişki, ekonomi literatüründe çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Bu iki kavram, ülkeler arasında makroekonomik sorunların başında gelmesi nedeniyle toplumsal yaşamı da doğrudan etkilemektedir. Bu yönüyle söz konusu kavramlar Amerikan politik ekonomisinde de “iki temel büyük” olarak isimlendirilmektedir. Bu yönüyle enflasyon ve işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi ifade eden Phillips eğrisi kavramı, fiyat istikrarının sağlanması adına önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma, 1991 – 2023 döneminde, Türkiye ekonomisinde Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığını sorgulamaktadır. Araştırma hem enflasyon hem de işsizlik verilerindeki yıllık dalgalanmaları dikkate alarak, bu iki göstergenin zaman içinde birbirlerini nasıl etkilediklerini analiz etmektedir. Bu bağlamda, öncelikle Phillips eğrisinin tarihsel gelişimi anlatılmakta ve ardından Türkiye’de Phillips eğrisinin geçerliliği sorgulanmaktadır. İşgücü piyasaları, para piyasaları ve bunlar arasındaki ilişkiler detaylı bir şekilde değerlendirilmektedir. Ayrıca Türkiye ve diğer ülkelerde Phillips eğrisinin geçerliliğinin sorgulanmasına yönelik ülke çalışmalarına yer verilmektedir. Son olarak, Phillips eğrisinin geçerliliği Türkiye için ekonometrik analiz yoluyla sorgulanmaktadır.

Yapılan analizler sonucunda, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığı ortaya konmaktadır. Enflasyon oranındaki %1’lik bir artış, işsizlik oranlarında %0,14’lük bir düşüşe yol açmaktadır. Aynı şekilde, işsizlik oranlarındaki %1’lik bir artış, enflasyon oranlarında yaklaşık %1.02’lik bir azalışa neden olmaktadır. Ancak, model bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Phillips eğrisine dikkat çekilmekle birlikte tahmini oranlar düşüktür. Bu durum aslında enflasyon ile işsizliği etkileyen birçok farklı faktörün/sorunun varlığına dikkat çekmektedir. Bu sorunların başında (i) yapısal sorunlar (kurumsal zayıflıklar, yüksek ve kalıcı enflasyon, niteliksiz eğitim, yüksek dış borç vs.), (ii) ekonomik şoklar (enerji fiyatları, döviz kurlarındaki artışlar vs.), (iii) beklentiler (enflasyon beklentileri, faiz oranı beklentileri vs.) gelmektedir.

Anahtar kelimeler: Phillips Eğrisi, İşsizlik, Enflasyon, İşgücü Piyasası, Para Politikası, Türkiye

SUMMARY

QUESTIONING THE VALIDITY OF THE PHILLIPS CURVE FOR TURKEY: 1991-2023 PERIOD

The relationship between inflation and unemployment has been the subject of numerous studies in the economic literature. Since these two concepts are the leading macroeconomic problems among countries, they also directly affect social life. In this respect, these concepts are also referred to as the “two fundamental greats” in American political economy. In this respect, the Phillips curve concept, which expresses the inverse relationship between inflation and unemployment, emerges as an important tool to ensure price stability.

This study investigates whether the Phillips Curve is valid for the Turkish economy in the period 1991-2023. Taking into account the annual fluctuations in both inflation and unemployment data, the study analyzes how these two indicators affect each other over time. In this context, firstly, the historical development of the Phillips curve is explained and then the validity of the Phillips curve in Turkey is questioned. Labor markets, money markets and the relationships between them are evaluated in detail. In addition, country studies on the validity of the Phillips curve in Turkey and other countries are presented. Finally, the validity of the Phillips curve is questioned through econometric analysis for Turkey.

The analysis reveals the existence of a long-run relationship between the variables. A 1% increase in the inflation rate leads to a 0.14% decrease in unemployment rates. Likewise, a 1% increase in unemployment rates leads to a decrease in inflation rates by approximately 1.02%. However, when the model is evaluated as a whole, the estimated ratios are low, although attention is drawn to the Phillips curve. This draws attention to the fact that there are many different factors/problems affecting inflation and unemployment. These include (i) structural problems (institutional weaknesses, high and persistent inflation, poor quality education, high external debt, etc.), (ii) economic shocks (energy prices, exchange rate increases, etc.), and (iii) expectations (inflation expectations, interest rate expectations, etc.).

Keywords: Phillips Curve, Unemployment, Inflation, Labor Market, Monetary Policy, Turkey

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı, 1991-2023 dönemi için enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi tanımlayan Phillips eğrisinin Türkiye’de geçerliliğini sorgulamaktır. Çalışma, Türkiye’de makroekonomik politikaların oluşumuna katkı sağlaması ve enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiye dair yeni bakış açıları sunmayı hedeflemiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında değerli bilgileri ve tecrübeleriyle bana yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Nar’a teşekkürlerimi sunarım. Göstermiş olduğu sabır, destek ve teşvik sayesinde bu tezi tamamlama sürecim hem verimli hem de öğretici olmuştur. Yine çalışmaya sunduğu katkılardan dolayı Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ASLAN’ a teşekkürlerimi sunarım.

Tüm eğitim hayatım boyunca her zaman yanımda olan değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nur DEMİR
ARTVİN 2025

GİRİŞ

Enflasyon ile işsizlik arasındaki değiş tokuş ilişkisini ifade eden Phillips eğrisi, geçmişten günümüze kadar güncelliğini koruyan konulardan biri olmuştur. Öncelikle, enflasyon oranları yerine parasal ücret oranları ile işsizlik oranları arasındaki değiş tokuş ilişkisi David Hume'a (1752) kadar uzanmaktadır. Daha sonra, Irving Fisher (1926), parasal ücret oranları ile işsizlik oranları arasındaki negatif ilişkiyi istatistiksel olarak tanımlayarak bu konuda önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Söz konusu bu ilişkiyi Jan Tinbergen (1936), ekonometrik bir denklemlle ifade etmiş; A.J. Brown (1955) ve Paul Sultan (1957) ise Phillips eğrisinin şeklini çizmiştir. Her ne kadar parasal ücret oranları ile işsizlik oranları arasındaki değiş tokuş ilişkisi daha önce çalışmalara konu olsa da esas olarak, Alban William Phillips'in (1958) İngiltere ekonomisi için yaptığı "*the Relation Between Unemployment and the Rate of Money Wage Rates in the United Kindom, 1861-1957*" başlıklı çalışmayla ün kazanmıştır. Phillips, parasal ücret oranları ile işsizlik oranları arasında doğrusal olmayan, ters yönlü ve istikrarlı bir değiş tokuş ilişkisini öne sürmüş, bu ilişkiyi ekonomideki tartışmaların merkezine taşımış ve söz konusu bu ilişkinin adını "Phillips eğrisi" olarak anılmasını sağlamıştır.

Phillips'in yapmış olduğu çalışmayı tekrar analiz eden Lipsey (1960) bu sefer işgücü piyasalarındaki talep fazlasından yola çıkarak Phillips eğrisine teorik bir içerik kazandırmıştır. 1960 yılında Samuelson ve Solow, Phillips eğrisine yeni katkılar sunarak, daha önceki çalışmalarda kullanılan parasal ücret oranları yerine enflasyon oranlarını kullanmış ve bu sayede Phillips eğrisine farklı bir bakış açısı kazandırmışlardır. Samuelson ve Solow, politika yapıcıların işsizlik ile enflasyon arasında tercih yapabileceğini göstererek, Phillips eğrisini bir iktisat politikası aracı olarak kullanılmasını önermişlerdir.

1970'li yıllara gelindiğinde ise enflasyonla işsizliğin bir arada yaşandığı stagflasyon olgusunun gündeme gelmesi Phillips eğrisinin tekrardan sorgulanmasına neden olmuştur. Böylece, Milton Friedman'ın öncülüğünde gelişen Monetarist düşünce, Edmund S. Phelps'in katkılarıyla Phillips eğrisi tekrardan ele alınmıştır. Onlar, Phillips eğrisine "adaptif beklentileri" ve "doğal işsizlik oranını" kavramlarını dahil ederek Phillips eğrisine önemli katkılar sağlamışlardır. Ayrıca, enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiyi kısa ve uzun dönem olarak ayırmışlardır.

Bu kapsamda, çalışmanın amacı, Türkiye’de 1991-2023 dönemde işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi analiz etmek, Türkiye’de işgücü piyasaları ile para politikasının bu ilişki üzerindeki etkisini değerlendirmek, Phillips eğrisinin Türkiye ekonomisi için geçerli olup olmadığını sorgulamak ve mevcut duruma yönelik olarak çözüm önerileri getirebilmektir. Ayrıca, Türkiye’de ve diğer ülkelerde Phillips eğrisi geçerliliği üzerine yapılan çalışmalara da yer verilmektedir. Türkiye’de ve diğer ülkelerde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, Phillips eğrisi fiyat istikrarın sağlanması için önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Farklı ülke, dönem ve yöntemlerin kullanılması aynı zamanda ortaya çıkan sonuçların da farklı olmasına neden olmuştur. Ayrıca, her ülkenin kendine özgü ekonomik bir yapıya sahip olması nedeniyle enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişki hem ülkeden ülkeye hem de dönemden döneme değişiklik göstermektedir. Ekonomideki yapısal dönüşümler, küresel gelişmeler ve politika yapıcıların enflasyon ve işsizlik üzerindeki etkisi bu durumun nedenleri arasında yer almaktadır. Bu çalışma, Türkiye’de makroekonomik politikaların oluşumuna katkı sağlaması, enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkiye dair yeni bakış açıları sunmak ve söz konusu konuyla ilgili yapılan araştırmalara katkı sağlanması hedeflemektedir. Bu bağlamda, çalışmada serilerin durağanlığını test etmek için Fourier ADF (FADF), Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testleri kullanılmıştır. Çalışmada, Enders ve Lee (2012) tarafından literatüre kazandırılan FADF birim kök testi kullanılmıştır. Enders ve Lee (2012) klasik ADF birim kök testi denkleminin trigonometrik terimler ekleyerek yapısal kırılmaların önceden tespiti ve serinin şeklinin önceden belirlenmesi gibi sorunların önüne geçmiştir. Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler Fourier Engle-Granger eş bütünleşme testi kullanılarak belirlenmiştir. Elde edilen eş bütünleşme ilişkisinin katsayıları Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) ve Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) tahmincileri aracılığıyla tahmin edilmiştir.

Elde edilen ADF ve PP birim kök testi sonuçlarına göre, enflasyon ile işsizlik değişkenleri birinci seviyede durağan hale gelmiştir. Enflasyon ile işsizlik değişkenleri arasında uzun dönemde bir ilişkinin olup olmadığını analiz etmek için Yılancı (2019) tarafından geliştirilen FEG eş bütünleşme testi sonucunda ise değişkenler arasında anlamlı bir nedensel ilişki olduğu görülmüştür. Enflasyon uzun dönemde işsizlik değişkenini etkilerken aynı zamanda işsizlik değişkeni de uzun dönemde enflasyon değişkenini etkilemektedir. Böylece, her iki değişken arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisi olduğu göstermektedir. Enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki uzun dönemli ilişki FMOLS ve DOLS yöntemleri kullanılarak elde edilen bulgular ise enflasyon oranındaki %1’lik bir

artışın işsizlik oranlarında %0,14'lük bir düşüğe yol açtığını göstermiştir. Aynı şekilde, işsizlik oranlarındaki %1'lik bir artışın enflasyon oranlarında yaklaşık %1.02'lik bir azalışa neden olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, model sonuç adına bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’de Phillips eğrisine dikkat çekilmekle birlikte tahmini oranlar düşüktür. Bu durum aslında enflasyonu ve işsizliği etkileyen birçok farklı faktörün varlığına dikkat çekmektedir. Yapısal sorunlar, ekonomik şoklar, beklentiler bu sorunların başında yer almaktadır.

Bu çerçevede çalışma dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde Phillips eğrisinin tarihsel gelişimi, ikinci bölümde Türkiye ekonomisinde Phillips eğrisinin geçerliliğinin sorgulanması, üçüncü bölümde Phillips eğrisine yönelik ülke çalışmaları dördüncü bölümde ise Türkiye özelinde ekonometrik analiz yapılarak çalışma yürütülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

PHILLIPS EĞRİSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, Phillips eğrisinin tarihsel gelişimi ve kuramsal çerçevesi ele alınarak ekonomide önemli bir yere sahip olan işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Bu ilişki, istikrarlı ekonomi politikaların oluşturulmasında ve ekonomik analizlerde temel bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede önce Phillips eğrisinin ortaya çıkışı ve gelişimi anlatılacak daha sonra çalışmanın temelini oluşturan kuramsal çerçeve detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1. PHILLIPS EĞRİSİNE TARİHSEL BAKIŞ VE ORJİNAL PHILLIPS EĞRİSİ

İktisat politikası alanında araştırma yapan iktisatçılar, fiyattaki değişmeler ile işsizlik arasındaki ilişkiyi sürekli tartışmışlardır. Bu kavramlar arasındaki ilişkiyi inceleyen iktisatçılar, David Hume (1752), Henry Thornton (1802) ve 1820'lerdeki T. Attwood-J.S. Mill'e kadar uzanmaktadır (Humphrey, 1985). Bu iktisatçılar nominal ücretlerdeki (parasal ücretler) değişme ile işsizlik arasındaki ilişkiyi sadece teorik olarak açıklamışlardır. Irving Fisher ise 1926 yılında yayınladığı "*A Statistical Relationship Between Unemployment and Price Changes*" makalesinde mevcut ilişkiyi ilk olarak istatistiksel olarak ele almış ve değerlendirmiştir.

Fisher, 1915-1925 döneminde aylık verileri kullanarak ABD'de yapmış olduğu incelemede, doların satın alma gücünün düştüğü başka bir deyişle fiyatlar genel seviyesinin yükseldiği dönemlerde, işverenlerin gelirleri giderlerinden daha hızlı arttığını ifade etmiştir. Çünkü, işverenlerin giderleri büyük ölçüde, daha önceden yapılmış olan ücret sözleşmelerinden oluştuğu için fiyat seviyeleri yükseldiğinde işverenlerin gelirleri giderlerinden daha çok artarak daha fazla kar elde edeceklerdir (Fisher, 1926:787). Bu durumda işverenler daha çok işçi alarak istihdamı teşvik edeceklerdir. Fiyatların düştüğü dönemlerde (deflasyonist dönem) ise işverenler işçi çıkarma yönünde tavır alarak işsizlik artacak ve hatta iflaslar başlayabilecektir.

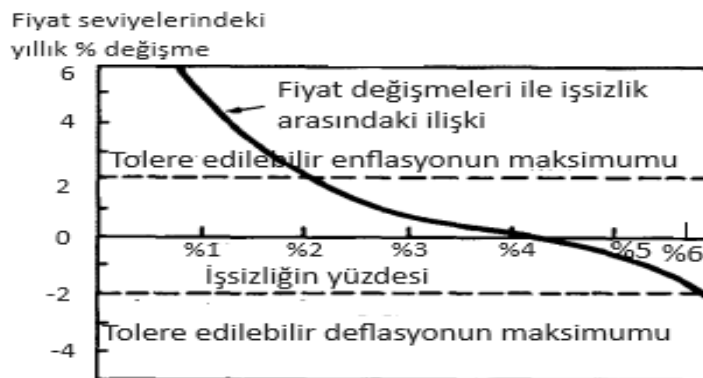
Fisher'den yaklaşık 10 yıl sonra parasal ücretlerdeki değişmeyi ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alan iktisatçı Jan Tinbergen'dir. Tinbergen, ciddi işsizlik sorunuyla karşı karşıya olan Hollanda'nın ekonomisini incelemiştir. "*An Economic Policy for 1936*" çalışmasında, 1923-1933 Hollanda verilerini kullanarak parasal ücretlerdeki değişme ile istihdam arasındaki ilişkiyi ifade eden bu $\Delta W = 0.16E + 0.27\Delta P_{-1}$ denklemi elde etmiştir.

Denkleimde yer alan ΔW , parasal ücretlerdeki değişmeyi; E Normal seviyesine göre istihdam ve ΔP_{-1} ise ücretlerin hayat pahalılığına uyum faktörünü göstermektedir. Bu denklem, basılı olarak ortaya çıkmış ilk ekonometrik modeldir ve aşırı talebe orantılı olarak değişen herhangi bir mal veya hizmetin (emek dahil) fiyatındaki değişmeye uygun olarak arz ve talep kanunu arasındaki değiş tokuşu açıklamıştır. Diğer bir değişle, Phillips eğrisi ilk kez ücretlerin denge dışı tepkisini iş gücü piyasasındaki talep baskısıyla ilişkilendiren bir ücret-tepki fonksiyonu ile açıklamıştır. Bu baskı, trendle ilgili istihdam tarafından ölçülmektedir. Son olarak da yukarıda gösterilen Tinbergen'in denklemi yine ilk defa ücret-istihdam ilişkisinde gözlenen hareketleri açıklamak için bir fiyat değişimi değiş-tokuşunu harekete geçirmektedir. Tinbergen, "*Business Cycles in the United Kingdom 1870-1914*" adlı 1956 yılında yayınladığı çalışmasında Phillips eğrisi eşitliğini, $dW/dt = W = f\{E\} = \lambda E$ bu şekilde ifade ederek buradaki parasal ücretleri W istihdamı ise E ile göstermektedir. Yani bu denklemde vurgulanan şey, yüksek işsizliğin ücret oranları üzerinde bir baskı uygularken, aynı şekilde düşük işsizliğin de ücret oranlarını yukarı çıkmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak, Tinbergen, satın alma gücündeki değişimleri temsil eden değişkenleri ve işgücünün sendikalaşma derecesini temsil eden değişkenleri denkleme ilave ederek istatistiksel uygunluğu iyileştirmeyi amaçladığı söylenebilir (Humprey, 1985:21-22).

Jan Tinbergen'den sonra bu kapsamdaki çalışmalar birçok iktisatçı tarafından ele alınmaya devam etmiştir. Bu anlamda, Lawrence Klein ve Arthur Goldberger de ekonometrik enflasyon ve işsizlik denklemlerini tahmin etmiştir. Klein ve Goldberger 1955 yılındaki "*An Econometric Model of the United States 1929-1952*" ünlü çalışmalarıyla $dW = F(U, dP - 1)$ Phillips eğrisi denklemini sunmuştur. Onların denklemi, $\Delta W = 4,11 - 0,74U + 0,52\Delta P - 1 + 0,54t$ bu şekildedir. U toplam işsizliği, t ise işsizlik oranındaki zaman trendini (1929'da $t=1$ olarak) ve diğer değişkenler ise Tinbergen denklemindeki ile aynıdır. Tinbergen gibi Klein ve Goldberger'de birkaç küçük ayrıntı dışında söz konusu denklemleri (değişim oranı yerine ücret enflasyonu değişkeni ve işsizliğin doğrusal olarak alınması), Phillips ve R.G. Lipsey'in daha sonraki formülasyonlarıyla aynıdır. Bu denklemler, piyasayı temizlemek amacıyla aşırı işgücüne olan talebe karşılık parasal ücretlerin nasıl değiştiğini, ücret tepkisinin nasıl ortaya çıktığını açıklamışlardır (Klein ve Goldberger, 1955).

Onlara göre, bu denklemin arkasındaki asıl vurgulanan şey, arz ve talep kanunudur. Parasal ücret oranları, işgücü piyasasında oluşan aşırı arz ve talebe bir tepki olarak değişir. Yüksek işsizlik arz fazlasını temsil ederken, fraksiyonel işsizlik altındaki düşük işsizlik talep fazlasını ifade etmektedir. Bu ise Phillips ve Lipsey çalışmalarıyla aynıdır (Klein ve Goldberger 1955).

Yukarda belirtilen çalışmalarla Phillips eğrisinin teorik, istatistiksel ve ekonometrik temellerinin Phillips'ten çok önce 1950'lerin ortalarına kadar zaten oluşturulduğu görülmektedir. İlk istatistiki dağılım diyagramı, A.J. Brown ve Paul Sultan ortaya atmıştır. Brown, "The Great Inflation 1939-1951" çalışmasında 1920-1951 aralığı ile 1980-1914 aralığı İngiltere için işsizlik oranlarına karşı yıllık ücret enflasyonun grafiğini çizmiştir. İki değişken arasında ters orantılı bir ilişki olduğunu gözlemleyerek ve değişkenler arasındaki ilişkide yüksek işsizlikten daha düşük işsizlik oranlarında ücret değişimi daha hızlı olduğu için doğrusal değildir. Paul Sultan ise 1957 "Labor Economics" adlı çalışmasında, enflasyon ile işsizlik arasında istikrarlı bir değiş tokuşun (trade-of) ilişkisinin olduğunu belirterek bunun grafiğini çizmiştir (Şekil 1). Sultan, işsizlik oranı işgücünün %2'sinden az olduğu durumda enflasyon sorunuyla karşı karşıya olduğumuzu ve işsizlik oranı %6'nın üzerine çıkınca ciddi deflasyonla karşı karşıya olduğumuzu belirtmiştir (Humphrey, 1985:22-23).

Şekil 1: Paul Sultan İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişki

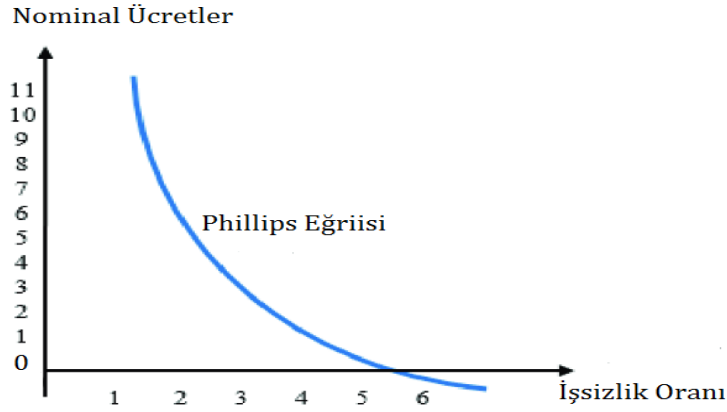
Kaynak: (Humphrey, 1985).

Şekilde %4 işsizlik düzeyinde fiyat istikrarı sağlanmaktadır. %2 işsizlik oranında tolere edilebilir maksimum enflasyon oranı %2 olurken, %6 işsizlik oranında tolere edilebilir maksimum deflasyon %2 olmaktadır (Humprey, 1985).

Kısaca özetlemek gerekirse, parasal ücretlerde değişim oranı ile işsizlik oranı arasındaki değiş tokuş (trade-of) ilişkisi David Hume (1752) kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte bu iki kavram arasındaki ağırlıklı çalışmaların 1926 yılında Irving Fisher tarafından istatistiksel olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır. Ardından 1936 yılında Jan Tinbergen tarafından ekonometrik denklem şeklinde sunulmuştur. 1955 ve 1957 yılında A.J. Brown ve Paul Sultan da Phillips eğrisinin şeklini çizmiştir (Yukarıda Şekil 1 de gösterildiği gibi). Phillips eğrisine olan ilgi ise Alban William Phillips tarafından 1958 yılında yayınladığı “*the Relation Between Unemployment and the Rate of Money Wage Rates in the United Kindom, 1861-1957*” adlı makalesiyle ortaya çıkmıştır.

Phillips, 1861-1957 yılları için İngiltere’nin yaklaşık 100 yıllık verilerini kullanarak ücretlerdeki değişim oranları ile işsizlik arasında ilişkiyi ele almıştır. Phillips makalesinde, iş gücüne olan talebin yüksek olduğu yani işsizliğin az olduğu dönemlerde, işverenlerin uygun iş gücünü çekmek için ücret oranlarını sürekli arttırdığını ifade etmektedir. Diğer yandan, iş gücüne olan talebin düşük yani işsizliğin fazla olduğu dönemlerde, işçilerin hizmetlerini geçerli oranlarının altında sunma konusunda isteksiz oldukları ve bu nedenle ücret oranlarının çok yavaş düştüğü görülmektedir. (Phillips, 1958:283). Phillips’in çalışmasında vurguladığı nokta, emek piyasasındaki emek arzı emek talebinin, işsizlik ve ücret oranları arasındaki ilişkisidir. Emek talebi attığında ücretler artarken, emek talebi azaldığında ücretlerde azalır. Ancak, söz konusu olan ücretlerdeki düşme daha yavaş olacaktır. Bunun nedeni ise ücretlerin aşağı doğru yapışkan (katı-rijit) olmasıdır (Phillips, 1958).

Phillips, 1861-1957 verilerinden yararlanarak $W = f(U)$ istatistiksel denklemini kurmuştur. Burada, parasal ücretleri W ile işsizliği ise U ile göstermiştir. Phillips’in parasal ücretlerdeki değişim oranı ile işsizlik arasındaki ilişki (ödünleşme) Şekil 2 de gösterilmiştir. Yeni Zelandalı bir ekonomist olan William Phillips tarafından yapılan araştırmasında dikey ekseninde enflasyon değil ücretlerin değişim oranı yer almaktadır. Zaman içinde bu analizi geliştirenler dikey eksene enflasyon oranı yerleştirmişler ve analiz bu şekli almıştır.

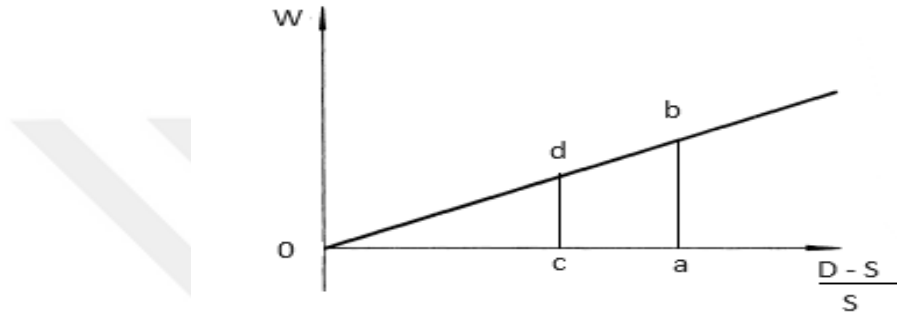
Şekil 2: Orijinal Phillips Eğrisi

Kaynak: (Forder, 2014).

Şekil 2’de yatay ekseninde işsizlik oranı dikey ekseninde ise nominal ücret oranları yer almaktadır. Phillips eğrisi, işsizlik oranları ve parasal (nominal) ücretlerdeki değişim arasındaki ilişkinin doğrusal olmayan, ters yönlü ve istikrarlı bir ilişkinin olduğunu gösterir. Bunu da temelde iki özelliğe dayandırmıştır. Birincisi, işsizlik oranı friksiyonel işsizlik düzeyindeyken (%5,5) parasal ücretlerde bir değişimin olmamasıdır. İkicisi ise işsizlik oranı düşerken parasal ücretlerdeki artış oranı daha hızlı iken, işsizlik oranı yükselirken parasal ücretlerdeki artış oranının daha yavaş olmasıdır (Phillips, 1958:290). Phillips’in buradaki katkısı, parasal ücret oranları ile işsizlik oranları arasındaki ters yönlü ilişkiden ziyade, “bu ilişkinin zamanla istikrarlı olduğunu” tespit etmesidir (Nar, 2021). Öte yandan, Phillips eğrisi, Phillips tarafından herhangi bir teoriye dayanmayan yaklaşık 100 yıllık verilere dayanan ampirik bir ilişki olarak ortaya çıkmıştır.

Daha sonra, Phillips’in yapmış olduğu çalışmayı tekrar analiz eden Richard G. Lipsey, *The Relation between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1862-1957* çalışmasını 1960 yılında yayınlayarak Phillips eğrisine teorik bir içerik kazandırmış ve eğriyi basit bir işgücü piyasası modeliyle ele almıştır (Frisch, 1977). Lipsey, çalışmasında, Phillips eğrisini iş gücü piyasalarındaki arz ve talep koşullarından hareket etmiştir. (i) İlk olarak işgücü piyasalarındaki neoklasik teorisi yani işgücü talebi fazlası ile parasal ücret değişimleri arasındaki doğrusal ilişkiyi (ii) ikinci olarak işgücü piyasasındaki talep fazlası ile işsizlik oranları arasındaki ters yönlü ilişki değerlendirmiştir (Lipsey, 1960).

İşgücü piyasalarındaki neoklasik teori yani işgücü talebi fazlası ile parasal ücret değişimleri arasındaki doğrusal ilişkisi aşağıdaki Şekil 3'te gösterilmektedir. Lipsey, talep fazlası olduğunda ücret oranlarının artacağını arz fazlası olduğunda ise ücret oranlarının düşeceğini belirtmektedir. Yani ücret oranlarındaki değişme hızı işgücü talep fazlasıyla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, hipotezi $w = \left(\frac{D-S}{S}\right)$ şeklindedir (Lipsey, 1960).

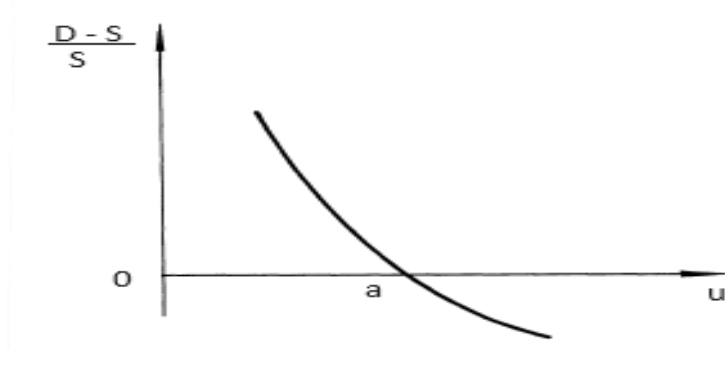

Şekil 3: İşgücü Talep Fazlası ile Parasal Ücret Oranları Arasındaki İlişki

Kaynak: (Frisch, 1977).

Şekilde, dikey eksen W ücret oranlarını, yatay eksen $\frac{D-S}{S}$ talep fazlasını ifade etmektedir. (D =işgücü talebi, S =işgücü arzı). İşgücü talebinde meydana gelen $0c$ kadarlık bir artış ücret oranlarını cd kadarlık bir artışa yol açacaktır. Şekilde de görüldüğü gibi talep fazlası ile ücret oranları arasında pozitif bir ilişki vardır.

Lipsey'in ortaya koyduğu ikinci ilişki ise işgücü piyasalarındaki talep fazlası ile işsizlik oranları arasındaki ters yönlü ilişki olup Şekil 4'te gösterilmektedir.

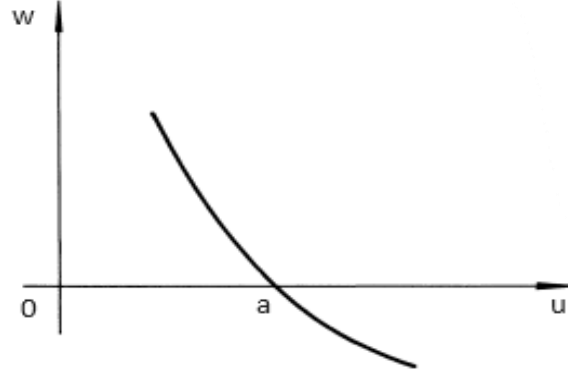

Şekil 4: İşgücü Piyasalarındaki Talep Fazlası ile İşsizlik Arasındaki İlişki

Kaynak: (Frisch, 1977).

Şekil 4'te dikey ekseninde işgücü talep fazlası $\frac{D-S}{S}$, yatay ekseninde ise işsizlik u yer almaktadır. Burada, talep fazlası ile işsizlik arasındaki negatif yönlü ilişkiyi açıklamaktadır. Talep fazlasındaki bir artış işsizlik oranını azaltmaktadır. Diğer yandan, talep fazlasındaki bir azalış işsizlik oranını artırmaktadır. Şekildeki **a** noktası ise geçici işsizliği ifade etmektedir. Yani, tüm işsizliğin friksiyonel işsizlik düzeyindeyken işsizlik oranı tam istihdamda olduğu kabul edilmektedir ve işsizlik oranında talep fazlası sıfır olduğu varsayılmaktadır.

Daha sonra, Lipsey, işgücü talep fazlası ile parasal ücret arasındaki ilişki ile (Şekil 3), işgücü talep fazlası ile işsizlik arasındaki ilişkinin (Şekil 4) birleşiminden bireysel iş gücü piyasası için Phillips eğrisini ortaya koymuştur (Şekil 5). Bireysel işgücü piyasaları için Phillips eğrisi, bireysel fonksiyonların toplamından oluşmaktadır (Frisch, 1977).

Şekil 5: Phillips-Lipsey Modeli

Kaynak: (Frisch, 1977).

Şekil 5'te Phillips-Lipsey modelinde, dikey eksen W parasal ücretlerdeki değişme oranı, yatay eksen u işsizlik oranını göstermektedir. Modelde parasal ücret oranı işgücü piyasasındaki talep baskısıyla belirlenmektedir (Frisch, 1977). Sonuç olarak, Lipsey'in işgücü piyasasındaki talep fazlasından yola çıkarak yaptığı açıklama, Phillips eğrisine teorik bir temel kazandırmıştır.

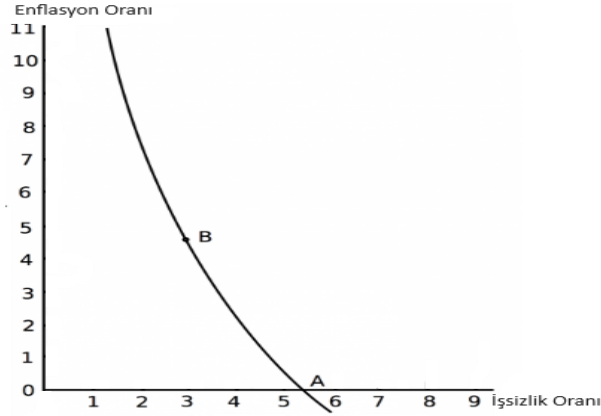
2. MODİFİYE EDİLMİŞ PHILLIPS EĞRİSİ

Phillips eğrisine teorik bir içerik kazandıran Richard G. Lipsey'den sonra Paul A. Samuelson ve Robert M. Solow ABD için yapmış olduğu *Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy* çalışmasını 1960 yılında yayınlamıştır. Daha önce Phillips eğrisi ile ilgili yapılan çalışmalarda parasal ücret oranları ile işsizlik oranları arasındaki ilişki incelenirken, Samuelson ve Solow Phillips eğrisinin içeriğini değiştirerek parasal ücretlerdeki değişim oranı yerine doğrudan enflasyonu (fiyat artış oranı) kullanarak enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alan Phillips eğrisine farklı bir bakış açısı kazandırmışlardır.

Samuelson ve Solow'un çalışmasında, Phillips'in çalışmasına atıfta bulunarak 1861-1913 dönemi için yapılan tahminlerin diğer dönemlere (1913-1948 ve 1948-1957) de uyum sağladığı için bulguların dikkate değer olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, Phillips eğrisinde istikrarlı ücretlerin (%5 işsizlik) veya istikrarlı fiyatların (%2-3) elde edilmesi için gerekli olan işsizlik düzeyine odaklanmışlardır. Samuelson ve Solow daha önce ABD için yapılan benzer çalışmaların derinlikten uzak olduğunu söylemişlerdir. Örneğin, ABD için Schultze

(1959) tarafından yapılan çalışmasının çok sıradan kaldığını ve Garbarino (1950) çalışması ise tam ölçekli bir analiz olmadığını belirtmişler. Bu nedenle, öncelikle parasal ücretlerdeki değişimler ve işsizlik arasındaki ilişkiyi kendi analizleriyle sunmuşlardır. Daha sonra bu analiz “enflasyon ve işsizlik” arasındaki ilişkiye dönüşmektedir. Onlara göre, parasal ücretlerin istikrarlı olabilmesi için işsizliğin yüzde 8 ile 10 arasında olması gerekmektedir ve aynı zamanda bu ilişkinin istikrarsız olabileceğini de belirtmektedirler. İşsizliğin yüzde 8 ile 10 arasında olduğunda parasal ücretlerin istikrarsız olabileceğini şu nedenlere bağlamaktadırlar. Birincisi, yükselen fiyatlar ve yüksek istihdam ve hafif, kısa durgunlukla karakterize edilen bir geçmişin enflasyonist bir ön yargıyı beslemektedir. Bir diğer neden ise 1933-1941 döneminde işsizliğin yüksek olmasına rağmen parasal ücretlerin düşmemektedir. 1933 yılına gelindiğinde işsizliğin büyük bir kısmının yapısal hale geldiğini ve işleyen işgücü piyasasından ayrı tutulduğu dolayısıyla dikey eksenin sağa kayması gerektiğini iddia edilebilir olduğunu söylemektedirler. 19. yüzyılın ilk 20 yıllarında parasal ücretlerin istikrara kavuşması için işsizlik oranı yüzde 4 ile 5 olması gerektiği sabit fiyatların yüzde 3 verimlikte yüzde 2 ile 3 olması gerekmektedir. 1950’lerin sonuna kadar olan dönemde ise istikrarlı ücretlere ulaşmak için işsizlik oranının yüzde 8 fiyat istikrarı 5 ile 6 olması gerektiği öne sürülmüştür (Samuelson ve Solow, 1960).

Samuelson ve Solow, ekonomide maliyet ve talep yönlü bu iki enflasyon türünün birbirinden nasıl ayrılacağını ve ekonominin hangi tür enflasyonla karşı karşıya olduğunu ve buna nasıl karar verileceğini vurgulamaktadır. Onlara göre, ekonomide ne saf bir talep ne de saf bir maliyet enflasyonu vardır. Bu nedenle, Phillips eğrisi öncelikle enflasyonist süreçleri analiz etmek ve politika sonuçları üretebilmek için alternatif bir araç olarak görülebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Böylece, ABD için Phillips eğrisi, her bir fiyat seviyesine karşılık gelen farklı işsizlik seviyelerini gösteren eğri biçiminde ortaya çıkmakta ve buna da modifiye edilmiş Phillips eğrisi adı vermişlerdir. Bu durum Şekil 6’da şu şekilde ortaya çıkmaktadır (Samuelson ve Solow, 1960).

Şekil 6: Modifiye Edilmiş Phillips Eğrisi

Kaynak: (Samuelson ve Solow, 1960).

Buna göre, dikey ekseninde enflasyon oranı (ortalama fiyat artışı) yatay ekseninde ise işsizlik oranı yer almaktadır. A noktasında fiyat istikrarının sağlanması için işsizlik oranı yüzde 5 ile 6 arasında olması gerektiğini göstermektedir. B noktasında ise yüzde 3 işsizlik oranına ulaşmak için yılda yüzde 5 oranında enflasyonun kabul edilmesi gerektiğini göstermektedir (Samuelson ve Solow, 1960). Burada enflasyon oranları düşerken işsizlik oranları yükselmesi durumunda hükümetler toplam talebi genişletici para ve maliye politikalarıyla artırarak enflasyon oranlarını yani fiyatlar genel düzeyini yükseltmektedirler. Artan fiyatlarla birlikte üretim ve istihdam artarak işsizlik azalmaktadır.

Samuelson ve Solow çalışmasını ilginç kılan diğer bir nokta, enflasyon oranı ile işsizlik arasındaki ilişkiyi gösteren eğriyi bir iktisat politikası aracı olarak kullanılmasını sağlamışlardır. Şöyle ki onların çalışmasında, son 25 yıllık ABD verilerinden yararlanarak elde ettikleri Phillips eğrisinin altında şu ifadeler yer almaktadır. “*Bu (modifiye edilmiş Phillips eğrisi), farklı işsizlik ve fiyat istikrarı düzeyleri arasında bir seçim menüsünü gösterir*” (Samuelson ve Solow,1960). Burada enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasında bir değiş tokuş söz konusu olmaktadır. Hükümet, Phillips eğrisinde enflasyon ve işsizlik oranlarına sahip farklı alternatif noktalar seçme imkanına sahip olabilecekleri bir seçim menüsü ve politika aracı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Phillips eğrisi makroekonomik politikalarıyla ilgili karar alma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Furuoka, 2007 ve Swarzer, 2013).

Bu kapsamda, enflasyon ile işsizlik arasında bir değiş tokuş söz konusu olması hükümetleri iki zor tercihle karşı karşıya bırakmaktadır: Ya enflasyonu düşürmek için daha yüksek bir işsizliği seçecektir ya da işsizliği düşürmek için daha yüksek bir enflasyonu tercih edeceklerdir. Sonuç olarak, basit bir alışverişe dayalı bu analizin büyük ilgi görmesinin ardından, Phillips eğrisinin istikrarlı bir yapıya sahip olduğunu kanıtlamaya yönelik çalışmalarla desteklenmiştir.

Samuelson ve Solow, Phillips eğrisi analizindeki tahminlerinin kısa dönemde geçerli olabileceğini uzun dönemde ise yapılan politikaların eğrinin şeklini değiştirilmesine neden olabileceğini belirtmektedirler. Başka bir deyişle, durgunluk döneminde normal işsizlik olsa bile fiyatlar yükselmeye devam ederse uzun dönemde eğriyi aşağı doğru kaymasına neden olacaktır. Ters durumda durgunluk dönemlerinde, bir ekonomide yapısal işsizlik birikebilir ve bu yüzden fiyat istikrarı sağlanması için daha fazla işsizliğe ihtiyaç duyulması eğrinin yukarı doğru kaymasına neden olabilmektedir. Ayrıca, Samuelson ve Solow uzun dönemde, durgunluk dönemleri ile genişleme döneminin yıllık oranları aynı olmadığına dikkat çekmektedir. Aynı olması durumunda, durgunluk dönemine geçişte üretimde meydana gelen kayıp hiçbir zaman telafi edilmemektedir. Öte yandan, durgunluk dönemindeki bir ekonomi, eğer üretim faktörlerinin verimliliğini arttırabilseydi durgunluk döneminde meydana gelen büyüme kaybının bir kısmı telafi edilebilir veya uzun dönemde tamamen yok edilebilmektedir. Samuelson ve Solow böyle bir ekonominin sınıf savaşı ve sosyal çatışmaya yol açabileceğini belirtmektedir ve böylece büyümedeki kayıp uzun vadede dahada artacağını belirtmektedir (Samuelson ve Solow, 1960).

Bu süreçte, Phillips eğrisini inceleyen Keynesyen anlayış bir ekonomide enflasyon ve işsizlik arasında ters yönlü ve istikrarlı bir yapının olduğuna dikkat çekerek bu iki kavram arasında ilişkinin sadece kısa dönemde değil uzun dönemde de var olabileceğini vurgulamaktadır. Keynesyen politikalarına göre, eksik istihdamda bulunan bir ekonomi için toplam talebin artırılması için genişletici maliye ve para politikaları uygulandığında fiyatlar genel seviyesi artar ve bu yolla üretim ve istihdam artarak işsizlik azalmaktadır. Böylece, enflasyon oranlarının düşük olduğu dönemlerde işsizlik oranları artarken, işsizliğin düşük olduğu dönemlerde ise enflasyon oranları artmaktadır.

Öte yandan, alternatif bir yaklaşım olarak Frisch (1977), Samuelson ve Solow'un elde ettikleri Phillips eğrisinin şu şekilde kurulabileceğini belirtmiştir. Firmalar tarafından birim işgücü maliyeti üzerine sabit "mark-up fiyatlandırması" varsayımı yoluyla enflasyon

oranı, parasal ücretlerdeki değişme ile işgücü verimliliğın oransal değişme arasındaki farka eşit olabileceğı ifade etmektedir. Mark-up fiyatlama, genellikle bir ürünün ya da hizmetin maliyetine belli bir yüzde veya miktar eklenerek belirlenen satış fiyatıdır. Başa bir değışle, $\pi = w - \lambda$ bu denklemde, π enflasyon oranı, w parasal ücretlerdeki oransal değışme ile λ emek verimliğindeki oransal değışmeyi göstermektedir. Burada, enflasyon oranı parasal ücret oranları ile emek verimliğı arasındaki farka eşit olmaktadır. (Yıldırım ve Karaman 2005). Hatırlanacağı üzere Phillips, parasal ücret oranı ile işsizlik oranı arasında doğrusal olmayan ters yönlü ve istikrarlı bir ilişkinin var olduğunu belirterek işsizliğin az olduğu dönemlerde ücret oranlarının sürekli arttığı işsizliğin fazla olduğu dönemlerde ise ücret oranları aşağı doğru yapışkan olduğu için daha yavaş düştüğünü ifade etmişti. Samuelson ve Solow ise fiyatların mark-up fiyatlama ile belirlendiğı varsayımı altında ortalama fiyat seviyesinin, işsizlik oranı düşük olduğunda yükseleceğini işsizlik oranı yüksek olduğunda ortalama fiyat seviyesinin nispi olarak daha yavaş düşeceğini belirtmektedir (Samuelson ve Solow, 1960).

Bununla birlikte, Keynesyen ekonomi anlayışı da Phillips eğrisi üzerinden enflasyonla işsizlik oranları arasındaki ters yönlü ilişkiyi kabul etmişlerdir. Enflasyon ve işsizliğin bir ekonomide var olabileceğini belirtmekle birlikte düşük enflasyon pahasına yüksek işsizlikten ya da düşük işsizlik pahasına yüksek enflasyondan bahsedilebileceğini vurgulamışlar. Yani biri pahasına diğerrinin ya da diğeri pahasına öbürünün ortaya çıkabileceğı ancak işsizlik ve enflasyonun aynı anda ortaya çıkamayacağı belirtmişler (Hetzl, 2007; Hughes ve Perlman, 1984; Schwarzer, 2013).

3. MONETARİST PHILLIPS EĞRİSİ

Keynesyen politikaların aksine 1970’li yıllara gelindiğinde, enflasyonla işsizliğin bir arada yaşandığı stagflasyon olgusu gündeme gelmiştir. Stagflasyon olgusunun ortaya çıkması ile birçok araştırmacı Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığını sorgulamaya başlamıştır. Böylece, 1960’lardan sonra Milton Friedman’ının öncülüğünde gelişen Monetarist düşünce Edmund S. Phelps’in katkılarıyla da Phillips eğrisi tekrardan ele alınmıştır. Onlar, Phillips eğrisine “adaptif beklentileri” ve doğal işsizlik oranı” kavramlarını dahil ederek yeni bir bakış açısı sunmuşlardır.

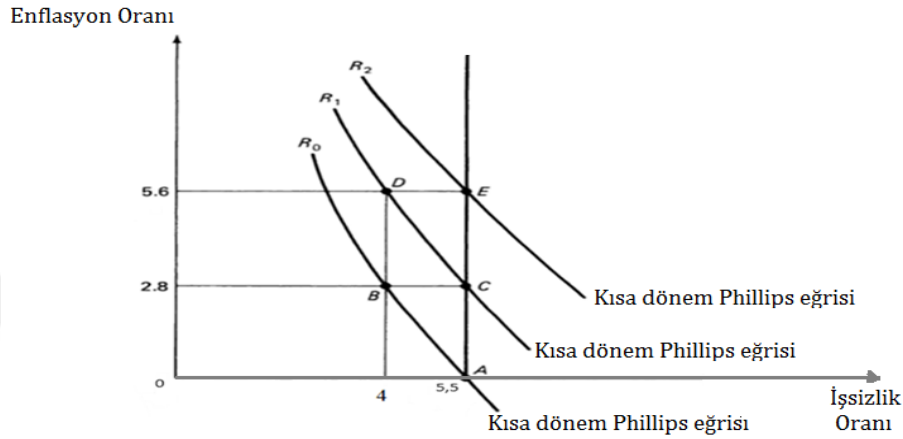
Adaptif beklentiler diğerr ifadeyle uyumcu (uyarlayıcı) bekleyişler, bireylerin geçmişteki tecrübelerine bakarak gelecekle ilgili tahminlerde bulunmasını ifade ederken, doğal işsizlik oranı ise friksiyonel işsizlik ile yapısal işsizlik toplamının oluşmaktadır.

Örnek olarak, kişilerin iş değiştirmeleri ya da yer değiştirmeleri gibi durumları friksiyonel işsizlik sayılırken, bir işe uygun elemanın bulunmaması ise yapısal işsizliktir. Doğal işsizlik oranı piyasa dengede var olan işsizlik oranıdır. Hatalı beklentiler, iş değiştirmeler, işsizlik sigortası ve asgari ücret uygulamaları gibi unsurlar doğal işsizlik oranını belirlemektedir. Dolayısıyla, doğal işsizlik oranı, friksiyonel işsizlik ve yapısal işsizlik toplamından oluşmaktadır.

Friedman çalışmasında, Phillips eğrisini hatalı bulduğunu nominal ücretler ile reel ücretler arasındaki ayırım yapılmadığına işaret etmektedir. Phillips, herkesin nominal ücretlerin istikrarlı olacağına inanması, ücretlerin artması veya azalması bu sonucu değiştirmeyeceğini ifade etmektedir. Bunun aksine, Friedman, beklentilerin reel ücretleri etkilediği ve beklentilerin artması sonucunda reel ücretlerin değişmemesi için reel ücretlerinde beklentiler kadar artması gerektiğini ifade etmektedir (Friedman, 1968). Phillips, arz ve talebin nominal ücret tarafından belirlendiği öne sürerken Friedman arz ve talebin reel ücretler tarafından belirlendiğini belirtmektedir. Friedman'ın burada asıl vurguladığı şey, istihdam için önemli olan dolar, paund gibi ücretler değil onlar için önemli olan bu ücretlerle ne kadar mal ve hizmet satın alabildiğidir (satın alma gücü paritesi). Bu nedenle, Friedman Phillips eğrisini hatalı bulmuştur. Öte yandan, Friedman ve Phelps, adaptif beklentilerin Phillips eğrisini "kısa ve uzun dönem" olarak ayrılmasına ve buna bağlı olarak doğal işsizlik oranının ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Onlara göre, kısa dönemde enflasyon ile işsizlik arasında bir ilişkinin olacağını, uzun dönemde ise bu ilişkinin olmayacağını belirtmişlerdir. Enflasyon oranları ile ilgili beklentiler değiştikçe kısa dönem Phillips eğrisi bu beklentiler doğrultusunda değişmektedir. Böylece, birden fazla Phillips eğrisi oluşabilmektedir. (Friedman, 1977 ve Phelps, 1967). Uzun dönemde ise işsizlik doğal denge durumuna yani doğal işsizlik oranına geri dönmektedir. Bunun nedeni ise beklenen enflasyon oranlarının geçmişteki enflasyon oranlarına bağlı olduğu için bireyler geçmiş dönem enflasyon oranlarına bakarak gelecekte enflasyon oranlarının ne olacağıyla ilgili beklentilerini oluşturmaktır. (Friedman, 1977). Başlangıçta Phillips denklemi, $W = f(U)$ şeklinde iken (W nominal ücret, U ise işsizlik) daha sonra adaptif beklentilerin dahil edilmesiyle denklem $W = f(U) + \beta\pi^e$ bu şeklini almaktadır. π^e adaptif beklentileri ifade etmektedir. Daha önce, Phillips eğrisi, adaptif beklentilerin gerçekleşen enflasyon oranından etkilenmediği varsayılmıştı. Ancak, Milton Friedman, adaptif beklentiler çerçevesinde gerçekleşen enflasyon oranları yükseldikçe beklentilerinde yükseleceğini bu nedenle

Phillips eğrisinin beklentiler yükseldikçe yukarı doğru, düştükçe de aşağı doğru kaydığını belirtmektedir.

Şekil 7’de adaptif beklentilerle geliştirilmiş monetarist Phillips eğrisinin kısa dönemde kaymasını gösterilmektedir.

Şekil 7: Adaptif Beklentilerle Geliştirilmiş Phillips Eğrisi

Kaynak: (Nar, 2021).

Dikey ekseninde enflasyon oranları, yatay ekseninde ise işsizlik oranları gösterilmektedir. Yatay ekseninde 5,5 işsizlik seviyesinde yani A noktasındaki işsizlik, doğal işsizlik oranına eşittir. Bu noktada, “gerçekleşen enflasyon oranları ile beklenen enflasyon oranları birbirine eşittir” ve ekonomi dengededir. Hükümet genişletici bir maliye veya para politikasıyla toplam talebi arttırarak işsizliği yüzde 4 seviyelerine düşürmek istediğinde enflasyon oranı yüzde 0’dan yüzde 2,8 düzeyine ulaşacaktır. Artan fiyat artışlarına bağlı olarak kısa dönemde doğal işsizlerin bir kısmı istihdama dahil olarak işsizlik oranı yüzde 5,5’ten yüzde 4 düzeyine düşecektir. Yeni denge noktası R_0 , Phillips eğrisi üzerindeki A noktasından B noktasına kayacaktır. Bu durumda, Phillips eğrisi de negatif olarak ortaya çıkmaktadır (Nar, 2021). Başlangıçta, beklenen enflasyon oranları sıfır olduğundan dolayı işçiler artan fiyat artışlarını reel ücret olarak algılamaktadırlar. Ancak, ilerleyen dönemlerde, işçiler enflasyon nedeniyle fiyatların arttığını fark ederek enflasyonla ilgili beklentilerini arttıracaklardır. İşçiler bu ücret düzeylerinde çalışmak istemediklerinden yeni iş arayışlarına başlamak ve mevcut işlerinden ayrılmak isteyeceklerdir. Bu durumda, işsizlik oranı yüzde 4 seviyesinden yüzde 5,5 düzeyi olan doğal işsizlik oranına geri dönecektir. İşsizlik oranı eski

düzeyine ulaşırken enflasyon oranı yüzde 2,8 düzeyinde kalmaktadır. Böylece, Phillips eğrisi yukarı doğru kayarak R_1 halini almaktadır ve R_1 üzerindeki C noktası da yeni denge noktası olacaktır. Burada beklenen ile gerçekleşen enflasyon oranları birbirine eşit olacaktır.

Hükümet kısa dönemde işsizliği tekrardan yüzde 4 seviyesine çekmeye çalışırsa enflasyon yüzde 5,6 oranına yükselecektir. Enflasyonla ilgili beklentiler tekrardan artarak Phillips eğrisini R_1 'den R_2 'ye kayacaktır. Bu durumda, ekonomi dengesi de B noktasında D noktasına kayacaktır. Ancak, bu nokta geçici bir nokta olacaktır. Çünkü, bireyler artık fiyatların reel değil nominal olarak arttığını anlamaktadırlar. Böylece, işsizlik uzun dönemde tekrardan doğal işsizlik oranına ulaşacaktır (E noktası). İşsizliğin doğal işsizlik altına düşürmeye çalışan genişletici bir politika enflasyon oranlarını her seferinde daha yüksek bir düzeye taşımaktadır. Şekilde A, C ve E noktaların birleştirilmesiyle uzun dönem Phillips eğrisi elde edilmektedir. Bu noktaların her birinde beklenen enflasyon oranları ile gerçekleşen enflasyon oranları birbirine eşittir. Ayrıca, işsizlik doğal işsizlik seviyesine de eşittir.

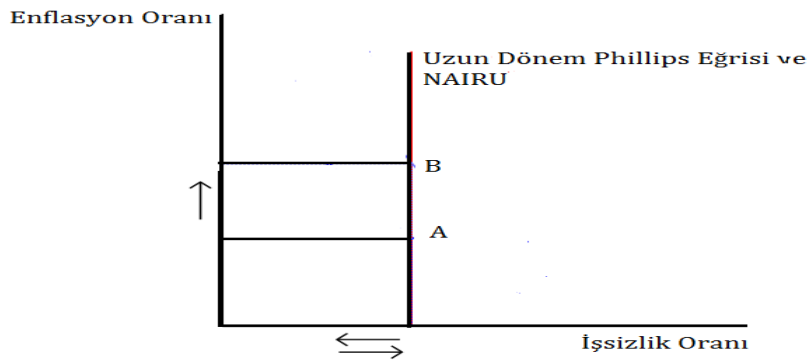
Burada asıl vurgulanan nokta, gerçek enflasyon oranları değil beklenmeyen enflasyon oranlarıdır. Enflasyon ile işsizlik oranları arasında istikrarlı bir denge bulunmamaktadır. Doğru algılarla tutarlı bir doğal işsizlik oranı vardır. İşsizliğin doğal işsizlik oranı altına düşürülmek istenmesi ancak hızlanan bir enflasyon ya da deflasyonla yapılabilmektedir (Friedman, 1977). Farklı bir ifadeyle, işsizliği doğal işsizlik oranının altında tutmak için uygulanan genişletici bir politika her seferinde beklentileri yükselterek enflasyon oranlarını dahada artırmaktadır. Bu nedenle adaptif beklentilerle geliştirilmiş Phillips eğrisine “hızlandırma teorisi” de denilmektedir (Parasız, 2013).

4. UZUN DÖNEM PHILLIPS EĞRİSİ VE SLUMFLASYON KAVRAMI

Şekil 8'de “enflasyonla işsizlik arasında uzun dönemde ortaya çıkan pozitif yönlü ilişkinin ne manaya geldiği daha yoğun tartışılmaktadır. Uzun dönemde ortaya çıkan etkinin anlaşılması adına bu bölümde daha geniş kavramsal çerçeve geliştirilmektedir. Buna göre, uzun dönem kısa dönemin aksine enflasyonla işsizlik arasında doğrusal bir ilişki bulunmakta, daha yüksek enflasyon daha yüksek işsizliğe yol açmaktadır. A noktasından B noktasına doğru hareket eden bir ekonomide yüksek enflasyon yüksek işsizliği de beraberinde getirmektedir. Friedman bu durumu **Slumflasyon** kavramı ile tanımlamaktadır. Bu durumda, enflasyon ne kadar artırılırsa artırılın uzun dönemde doğal işsizlik oranı

ortadan kaldırılamamaktadır. Her ne kadar kısa dönemde işsizlik doğal oranının altına inme eğilimi gösterse bile uzun dönemde doğal oranına geri dönmekte yani karalı denge durumu sergilemektedir. Tüm bu nedenlerle, Phillips eğrisi uzun dönemde ortadan kalkmaktadır. Ekonomi politikasına yön veren karar alıcılar ise uzun dönemde ekonomiyi A ya da B noktasına, düşük ya da yüksek enflasyona taşıyacak politikaları siyasi tercihlere göre belirlemektedir” (Nar, 2021). Uzun dönem Phillips eğrisi, enflasyon oranlarının önceden tahmin edilebildiği, işsizlik ile enflasyon oranlarının sabit kaldığı yani ekonominin durağan olduğu durumda işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Ayrıca, uzun dönemde, enflasyon ile işsizlik arasında bir ödünleşme olmamaktadır. Bu durum, uzun dönemde Phillips eğrisinin dik bir görünüme sahip olacağı anlamını taşımaktadır.

Şekil 8’de doğal işsizlik oranlarına denk gelen A ve B noktaları uzun dönem Phillips eğrisini göstermektedir. Bu noktaların her birinde beklenen enflasyon oranları ile gerçekleşen enflasyon oranları birbirine eşit olmaktadır.

Şekil 8: Uzun Dönem Phillips Eğrisi

Kaynak: (Libretexts, 2024).

Şekil 8’de dikey ekseninde enflasyon oranları yatay ekseninde işsizlik oranları gösterilmektedir. Burada uzun dönemde, işsizlik ve enflasyon arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla, enflasyon oranları arttıkça işsizlik oranları da artmaktadır. A noktasından B noktasına hareket eden bir ekonomide enflasyon oranları yükseldikçe işsizlik oranları düşmemektedir aksine daha yüksek işsizlik oranlarını beraberinde getirmektedir. Böylece, enflasyon oranlarının artırılması işsizlik oranını ortadan kaldıramamaktadır. Kısa dönemde enflasyonun artırılmasıyla işsizlik düşürülse bile uzun dönemde işsizlik oranları doğal işsizlik oranlarına geri dönmektedir.

Uzun dönemde, işsizlik ile enflasyon oranları arasında bir ödünleşmenin olmaması, hükümetlerin politika tercihlerini de değiştirmektedir. Hükümetler enflasyon ile işsizlik arasında yapılan tercih yerine doğal işsizlik oranı ile düşük veya yüksek enflasyon arasında yapılan tercih yapmakla karşı karşıya kalmaktadırlar. Yani, işsizliği doğal işsizlik oranının altında tutmak isteyen hükümet, her seferinde beklentileri yükselterek enflasyon oranlarını daha da artmaktadır. Böylece, doğal işsizlik oranı altındaki bir işsizlik oranı için daha yüksek bir enflasyon oranı göze alıp almayacağı ile alakalı olmaktadır (Büyükakın, 2008). Çünkü yukarıda da değinildiği üzere, işgücü piyasaları dengedeysen, var olan işgücü piyasalarında sürtünmelerden kaynaklanan işsizlik oranı olan doğal işsizlik oranı mal ve emek piyasalarının yapısal özellikler, piyasada tam rekabetçi olmayan piyasa yapılarından, hatalı beklentilerde iş değiştirmelerinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. İşsizlik sigortası, asgari ücret uygulaması, kadınların çalışma yaşamına daha yoğun girmesi, genç işgücü gibi gençlerin istihdama dahil olması, coğrafik nedenler gibi çeşitli faktörler doğal işsizlik oranını artırmaktadır. Ayrıca, doğal işsizlik kuramına göre, kamu sektörünün yanlış ücret politikaları aracılığıyla işsizliği azaltma çabaları doğal işsizlik oranının karakterini kalıcı bir hale dönüştürmektedir. İşçilerle işverenler arasında ücret artışı, fiyat artışı yarışına dönüşmekte biri diğerini kovalamaktadır. Enflasyon beklentisi yükseldiğinde ise işçiler daha yüksek ücret talep etmektedir. Monetaristler tarafından Phillips eğrisinin bu şekilde yorumlanması enflasyon ve işsizlik arasında ters ilişkinin var olduğunun kabul edilmemesi durumunu ortaya çıkarmakta ve Phillips eğrisi uzun dönemde dik bir doğru haline dönüşmektedir.

Sonuç olarak, Milton Friedman ve Edmund S. Phelps'in savunduğu doğal işsizlik oranı teorisi, 1970'lerde enflasyon ile işsizlik oranlarının birlikte artması, Phillips eğrisi anlayışını sorgulanmasının ardından önem kazanmaktadır. Bu teori uzun dönemde işsizlik ile enflasyon arasında ters yönlü bir ilişkinin geçerli olamayacağını öne sürmektedir. Yani, enflasyonu arttıran talep politikasının işsizlik üzerinde kalıcı bir azalmaya neden olmayacağını vurgulamaktadır. Bu teori, işgücü piyasalarındaki denge noktasının, işsizliği ortadan kaldıracak bir reel ücret düzeyinde gerçekleştiği dinamikleri araştırmaktadır. Dolayısıyla, doğal işsizlik oranı enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı (NAIRU -The non-accelerating inflation rate of unemployment) olarak da ifade edilmekte ya da bilinmektedir (Öztürk, 2014; Parasız, 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE PHILLIPS EĞRİSİNİN GEÇERLİLİĞİNİN SORGULANMASI

Birinci bölümde, ekonomi literatüründe önemli bir yere sahip olan Phillips eğrisinin tarihsel gelişimi ve bu eğrinin işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkiyi nasıl ortaya koyduğu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Phillips eğrisinin temel varsayımı, işsizlik oranları ile parasal ücret artışları arasındaki ters yönlü ilişkiye dayanır. Ancak, zaman içinde bu ilişki, parasal ücret artışlarının yerini enflasyon oranlarına bırakmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda, Phillips eğrisi yalnızca işgücü piyasasındaki dinamikleri değil, aynı zamanda enflasyonist baskının ekonomide nasıl şekillendiğini belirlemek için de önemli bir araç haline gelmiştir. Phillips eğrisinin ekonominin temel makroekonomik göstergeleri üzerindeki etkisini ve geçerliliğini tartışmak özellikle politika yapıcıların enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi nasıl dengeleyebileceği konusunda önemli ipuçları sunar.

İkinci bölümde ise Türkiye ekonomisinde Phillips eğrisinin geçerliliği çerçevesinde işgücü piyasaları, para politikası ve işsizlik ile para politikası arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Türkiye ekonomisinin yapısal dinamikleri ve makroekonomik göstergeleri, Phillips eğrisinin öngördüğü işsizlik-enflasyon ilişkisini test etmek için önemli bir örnektir. Bu bağlamda, Türkiye’de işgücü piyasalarının yapısına dair kapsamlı bir değerlendirme yapılarak bu piyasaların özellikleri ve özellikle genç nüfusun iş gücüne katılım oranı, istihdam ve işsizlik oranları gibi unsurlar göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılacaktır.

1. TÜRKİYE’DE İŞGÜCÜ PİYASALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Ülkelerin kalkınmasında ve gelişmesinde işgücü piyasası kritik bir rol oynamaktadır. İşgücü politikalarındaki etkinlik ülkenin hem ekonomik hem de sosyal olarak daha üst düzeyde refaha ulaşmasını sağlarken aynı zamanda toplumsal denge ve adaletin oluşmasını da sağlamaktadır. İşgücü piyasalarının incelenmesi, geleceğe yönelik ekonomik politikalarının oluşmasında büyük önem taşımaktadır (Tatar ve Ergün, 2021:47).

İşgücü piyasası, diğer piyasalardan (mal ve faktör piyasaları) farklılık gösteren özellikleri bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Kapar, 2005:25):

- 1- İşgücü meta değildir,
- 2- İşgücü piyasasında bir mübadele ilişkisi yoktur ve işgücü piyasası kendine özgü bir yapıya sahiptir,
- 3- Taraflar aynı nitelikte güce sahip değildir. Sermaye piyasaları işgücü piyasasından daha fazla güce sahiptir,
- 4- İşgücü piyasası işleyişinin ekonomi konusu olmasının yanısıra insanların hayat koşulları üzerinde de önemli bir etkiye sahiptir.

Görüldüğü üzere, iş gücü piyasası diğer piyasalardan farklı olarak birçok benzersiz özelliğe sahip olmaktadır. Öncelikle, işgücü piyasasında ticareti yapılan “mal” insan emeğidir ve bu insan faktörünü devreye sokulması piyasayı karmaşık ve dinamik hale getirmektedir. Ücretlerin belirlenmesi, diğer malların fiyatlarının belirlenmesinden daha karmaşıktır. Çünkü işgücünün değeri yalnızca arz ve talebe değil aynı zamanda bireyin becerilerine, deneyimlerine ve iş verenin sunduğu çalışma koşullarına da bağlı olmaktadır. Ayrıca, işsizlik gibi durumlar diğer piyasalarda nadir görünürken işgücü piyasasında yaygın bir olgudur ve ekonomik sağlığın önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, yasal düzenlemeler de işgücü piyasasında büyük bir rol oynamaktadır. İşçi hakları çalışma saatleri ve asgari ücret gibi konular sıkı bir şekilde düzenlenmektedir.

İşgücü piyasası diğer piyasalara kıyasla yavaş değişim gösteren piyasalardır. Bu anlamda, emek piyasaları uzun dönemli yapısal değişimlerin etkisi altında kalarak değişime uğramaktadır. Ekonominin yapısal özellikleri, 1960’lardan itibaren dünya genelinde işsizlik oranlarının doğal seviyesinin yükselmesine neden olmuştur. Bu değişimde gençlerin işgücündeki payının artması, asgari ücret politikaları, işsizlik yardımı programları, ekonomide düzenlemelerin azalması, üretim yapısındaki değişimler gibi etkenler rol oynamıştır. Bu faktörlerin bir araya gelmesi, işgücü piyasasında doğal işsizlik oranlarında artış ve değişimlere yol açmıştır (Özgüler, 2013).

İşgücü piyasası, emek arz edenler (iş arayan bireyler) ile emek talep edenlerin (işverenler) bir araya gelerek aralarındaki etkileşimi ortaya çıkaran ekonomik bir alandır (Etöz ve Çubuk, 1999:34). Burada, emek arz edenler, emeklerini sergilemektedir ve emek talep edenler yani işverenler emeğe ihtiyaç duymaktadır. Neoklasiklere göre, emek arz ve talep edenler iki farklı seçenekle karşı karşıya kalmaktadırlar. Ya zamanlarını boş geçirerek ya da çalışarak karar vereceklerdir. Bu kararı verirken zaman, fiyat, ücret düzeyi kısıtlamaları ile boş zaman ve tüketim mallarından elde edeceği maksimum faydayı göz

önünde bulundurarak tercih yapmaktadırlar. Diğer bir yandan, bireylerin işgücü arzını belirleyen gelir ve ikame etkisi de söz konusudur. *Ceteris Paribus* koşullarında (diğer şeyler sabitken) gelir arttığı zaman bireylerin boş zaman olan talebi artmaktadır ve işgücü arzı azalmaktadır. Gelir azaldığı zaman ise bireylerin boş zamanı artmaktadır ve işgücü arzı da artmaktadır. Yani gelir düzeyi ile boş zaman arasında zıt yönde bir ilişki bulunmaktadır. İkame etkisi söz konusu olduğunda ise yine *Ceteris Paribus* koşullarında (gelir ve diğer şeyler sabit) ücretler arttığında bireylerin boş zamana olan talebi azalır ve işgücü arzı artar. Burada ise artan ücretler ile işgücü arzı arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. İkame etkisi pozitif olmaktadır. İşgücü talebi ise tüketicilerin ürüne olan taleplerinin artması, o ürünün üretilmesine yardım eden işçilere olan talebide artırmaktadır (Tansel, 2012:21).

İşgücü piyasası, sermaye ve ürün piyasası firmaların doğrudan ilişki içerisinde bulunduğu üç piyasalardan biridir. Bu firmaların üretim yapabilmesi için ihtiyacı olduğu hammaddeleri (işgücü, enerji, makine, ekipman ve diğer üretim faktörleri) satın alarak, işgücü ve sermayeyi bir araya getirerek ürün piyasasında sattıkları mal ve hizmeti üretirler. Bu mal ve hizmetin ne kadar ve nasıl üretileceği ise ürün talebi, işgücü ile sermaye maliyeti ve teknolojiye bağlı olmaktadır (Tansel, 2012:21).

Son olarak hem bireyler hem de firmalar faydalarını maksimum yapmaya çalışmaktadırlar. Bireylerin kararlarının toplamı işgücü arzını oluştururken, Firmaların kararlarının toplamı işgücü talebini oluşturmaktadır. İşgücü arzı işgücü talebine eşit olduğu noktada ücretler ve istihdam dengede olmaktadır. Böylece, ekonomi tam istihdam seviyesine ulaşmaktadır. İşgücü eksikliği veya işgücü fazlası (işsizlik) söz konusu olmamaktadır (Tansel, 2012:21-22).

İşgücü piyasasının genel çerçevesini tam olarak şekillendiren karamlar arasında toplam nüfus ve nüfus artış oranı da yer almaktadır ve işgücü arzı nüfus artış oranına bağlı olmaktadır. Nüfus ve nüfus artış oranı, işgücü üzerindeki uzun vadeli eğilimleri belirleyen unsurlardan biri olmaktadır ancak bu eğilim sadece nüfus artış oranı ile sınırlı kalmamaktadır. Nüfus artış oranının yanı sıra nüfusun yapısı ve göç hareketleri de önemli faktörlerden biri olmaktadır. Ayrıca, nüfus, kurumsal ve kurumsal olmayan kesimleri, işgücü ve aktif nüfusu etkileyen faktörlerdendir (Özgüler, 2013).

Kurumsal olmayan sivil nüfus içerisindeki 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus, çalışma çağı nüfusu olarak tanımlanmaktadır. Okul, yurt, otel, çocuk yuvası, huzur evleri, hastane, hapisane ve ordu evlerinde ikamet edenler kurumsal nüfusa dahildir ve bu kişiler hane halkı

ve işgücü anketlerinde kapsam dışı tutulmuştur. Kurumsal olmayan sivil nüfus ise kurumsal yerlerde değil hanelerde ikamet eden nüfustur (TÜİK, 2024a).

Aktif nüfus içinde belirlenen yaş sınırı birbirinden farklılık göstermektedir. Çalışma çağındaki yaş sınırı bazı ülkelerde 12 veya 15-16 sayılırken bizim ülkemizde İş Gücüne Katılma Oranı'nı (İKO) hesaplamasını yapan Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE), çalışma yaşı, 1999 yılında 12 yaş olarak belirlenirken 2000'li yıllardan sonra 15 yaş olarak belirlenmiştir (Biçerli, 2013:54).

Aktif nüfus, işgücünde olanlar ve işgücünde olmayanlar olarak iki temel bileşenden oluşmaktadır. İşgücünde olanlar, istihdam edenler ve işsiz olan bireylerden oluşmaktadır. DİE, istihdam edenleri şu şekilde açıklamaktadır. Yevmiyeli, ücretli, maaşlı olarak referans dönemi içinde işveren ya da ücretsiz aile işçisinin en az bir saat iktisadi faaliyette bulunması ve işinin başında olanlardır. İstihdam edenlerin arasında işleriyle hala ilişkileri devam edip fakat çeşitli nedenlerden dolayı işinin başında olmayanlarda istihdam edenler arasında bulunmaktadır (Biçerli, 2013:55).

İşgücü piyasalarında, istihdam ve işsizlik temel kavramlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, öncelikli olarak işgücü, istihdam ve işgücüne katılma oranı olarak işgücü piyasasının temel göstergeleri ele alınacaktır. Eğitim, esneklik, ücretler, verimlilik, girişimcilik, mobilite ve göç, iş arama, enflasyon, büyüme ve milli gelir, teknoloji kullanımı ve sendika üyeliği göstergeleri de işgücü piyasalarını etkileyen diğer göstergelerdir.

Piyasaların işleyişi, istihdam kavramıyla doğrudan ilişki içerisindedir. İstihdam, birden fazla konuyu içerisinde barındırdığı için iktisat literatüründe dar ve geniş anlamlarıyla açıklanmaktadır. Dar anlamda, üretim faktörlerinden emeğin üretimde girdi olarak kullanılmasını ifade ederken, geniş anlamda, üretim faktörlerinin üretim sürecinde kullanılmasını ifade etmektedir (Nar, 2022). Bu bağlamda, istihdam ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve toplumsal refahın sağlanması açısından büyük bir öneme sahiptir. Bireylerin ekonomik aktivitelere katılımını ve yaşam standartlarının iyileştirilmesini mümkün kılarken aynı zamanda sosyal denge ve adaletin sağlanmasında da merkezi bir rol oynamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) göre istihdam, *“işbaşında olanlar ve işbaşında olmayanlar grubuna dahil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, istihdam edilen nüfustur”* (TÜİK, 2024a). Ek olarak, İstihdam, tam istihdam ve eksik istihdam olarak değerlendirildiğinde, tam istihdam, bir ekonomide, üretim faktörlerinin tamamının etkin

kullanılması ifade etmektedir. Yani üretimin herhangi bir şekilde atıl kalmadığı, çalışmak isteyenlerin iş bulabildiği, sermayenin yatırıma dönüştüğü durumdur. Eksik istihdam ise üretim faktörlerinin herhangi bir nedenle etkin kullanılmaması durumudur (Dinler, 2015:30).

Türkiye’de firmalar ve alt sektörler genelde tarım, sanayi ve hizmetler sektörü olarak üç ana başlıktan oluşmaktadır. Ekonomik kalkınmanın başlangıç aşamasında tarım sektörü istihdamda önemli bir yere sahip iken, kalkınmaya bağlı olarak önce sanayi sektörünün ardından hizmetler sektörünün istihdamdaki payının artması beklenmektedir. Bu değişim ekonomik gelişimle birlikte işgücünün farklı sektörlerle kaymasını göstermektedir (Biçerli, 2013:150).

İşgücü piyasasında önde gelen diğer bir gösterge ise işsizliktir. İşsizlik, “referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan kişilerden iş aramak için son dört hafta içinde aktif iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve iki hafta içinde işbaşı yapılabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişiler işsiz grubuna dahildir” (TÜİK, 2024a). Diğer bir ifadeyle, işsizlik, cari ücret düzeyinde çalışmak istediği halde iş bulamayan yetişkinlerden oluşmaktadır.

İşsizlik enflasyonla birlikte dünya ekonomilerin çözmeye çalıştıkları en ciddi problemlerden biri olmaktadır. Dolayısıyla, işsizlik hem ekonomi hem de politik olarak sürekli tartışma konusu olmaktadır. Özellikle, ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkeler gündemdeki yerini sürekli korumaktadır.

İşsizlik oranlarındaki bir düşüş ekonomilerde üretim ve satış düzeylerini artırırken, işsizliğin artması ise üretim ve satış düzeylerini azaltmaktadır. Öte yandan, işsizlik oranı, ekonomik etkinliğin sağlanmasında yer alan göstergelerden biridir. Her ekonominin amacı, kıt kaynaklarla mal ve hizmet üretimini, üretim faktörlerini (emek, sermaye ve doğal kaynaklar) en iyi şekilde kullanarak faydayı maksimuma çıkarmaktır. Üretim faktörlerinden emeğin tamamı etkin bir şekilde kullanılmaması işsizliği doğurmaktadır ve böylece üretim azalmaktadır (Biçerli, 2013:428-429).

İş, insanların ekonomik ve sosyal hakları için çok önemli bir yeri kapsamaktadır. Kişilerin işleri hem insanların yaşam tarzını hem de toplum içerisindeki yerini belirlemektedir. Aynı zamanda, kişilerin bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmaktadır. Bu yüzden bireylerin çalışma hakları en önemli toplumsal haklar arasında yer almaktadır (Yüksel, 2005:257-258). İş insan yaşamı için ne kadar kıymetli ise bireylerin işsiz kalması sosyal yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, birey

ve toplum için maliyetler ortaya çıkarmaktadır. İşsizlik, GSYH'nın (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) belli bir kısmını oluşturmadığından üretimin azalmasına neden olmaktadır. Öte yandan, işsizlik, bireylerin özgürlüklerini kaybetmelerine, sosyal hayatlarından dışlanmasına, kişinin kendisine olan saygısını bitirmesine, çaresizlik ve cesaretsizlik gibi birçok soruna neden olmaktadır. (Nar, 2017:83-84).

İşgücü piyasalarında işsizliğin ölçülmesi işsizlik oranlarıyla mümkündür. İşsizlik oranı, işsiz sayının işgücü sayısına bölünmesiyle elde edilmektedir ve toplam işgücü içinde işsizlerin ağırlığının bulunması, makroekonomik göstergeler için büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, işsizlik oranı, kadın-erkek, kent-kır ayrımı yaparken de kişilerin eğitim düzeyine ve yaş grupları da farklılık göstermektedir (Lordoğlu ve Özkaplan, 2007:67).

İşsizlik her zaman topluma veya bireye maliyet yüklememektedir. Bireyler belli bir süre içinde daha verimli bir işte çalışmak için kendi rızası dahilinde işsiz kalmak isteyebilir. Diğer taraftan, teknolojik gelişmeler, nüfus kaymaları ve zevk ve tercihlerin değişmesi gibi faktörler emek arzı ve talebi arasında yapısal uyumsuzluklara neden olduğu için işsizlik ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, ekonomi tam istihdam düzeyinde olsa dahi belli bir oranda işsizlik var olmaktadır ve bu da doğal işsizlik oranı ile açıklanmaktadır. 1960'larda doğal işsizlik oranı, %4 seviyesinde iken, 1970 ve 1980'lerde bu oran %6 düzeyine yükselmiştir. Bunun nedeni ise emeğe katılan nüfusun demografik yapısındaki değişikliklerdir. Ayrıca, işsizlik oranları genellikle ortalamanın üzerinde gençler ve kadınların sayısındaki artış genel işsizlik oranlarının yükselmesine yol açmıştır (Biçerli, 2013:436-437).

İş bulamama nedenleri farklı işsizlik türleri ile açıklanmaktadır. Bunlar; friksiyonel işsizlik, yapısal işsizlik, konjonktürel işsizlik ve mevsimsel işsizlik şeklinde dört ana gruba ayrılmaktadır. Öte yandan, friksiyonel işsizlik ile yapısal işsizliğin toplamına "doğal işsizlik" denilmektedir. İşsizlik türleri kısaca anlatılmaktadır.

Friksiyonel işsizlik, işgücüne yeni dahil olmuş olan gençlerin ya da çeşitli nedenlerle mevcut işlerini terk etmiş yeni bir iş arayan bireylerden oluşmaktadır. *Yapısal işsizlik*, her ekonomi sürekli olarak değişime uğramaktadır ve bir yandan tüketicilerin zevk ve tercihleri değişirken diğer bir yandan üretim teknolojisi sürekli olarak değişim göstermektedir Buna bağlı olarak, ekonominin talep ve üretim yapısında ortaya çıkan değişiklikler yapısal işsizliğin oluşmasına neden olmaktadır (Dinler, 2015:504). Doğal işsizlik oranı, Friksiyonel işsizlik ile yapısal işsizliğin toplamıyla oluşan bir işsizlik türüdür ve Franco Modigliani tarafından ortaya atılmıştır. Kısacası, kişilerin herhangi bir nedenle işlerini

değiştirmeleri geçici işsizliği oluştururken, işe uygun elemanın bulunmaması ise yapısal işsizliği oluşturmaktadır. İşgücü piyasasında işgücü arz ve talebin kesiştiği noktada denge sağlandığında bu noktada var olan işsizlik doğal işsizlik oranıdır. Aldatıcı beklentiler, kişilerin işlerini değiştirmeleri, işsizlik sigortası ve asgari ücret politikaları gibi faktörler doğal işsizliğin ortaya çıkmasına neden olan faktörlerdir. (Nar, 2021:67). *Konjonktürel ve mevsimsel işsizlik*, ekonomik faaliyetlerin yılın belirli dönemlerinde azalmasına ya da durmasına bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik türleridir. Mevsimsel işsizlik, tarım ya da turizm gibi bazı sektörlerin faaliyetlerinin belirli mevsimlerle sınırlı olması nedeniyle görölmektedir. Konjonktürel işsizlik ise ekonomik durgunluk dönemlerinde toplam talebin azalması sonucu işgücü piyasasında meydana gelen olumsuzluklardan kaynaklanmaktadır (Yıldırım ve Karaman, 2005).

İşgücüne katılma oranını etkileyen piyasa koşulları, eğitim düzeyi, kadınların iş hayatına atılmasındaki sosyal tavırlar, teknolojik yenilikler ve demografik faktörler işgücü piyasasında işe katılma oranlarını etkileyen önemli değişkenlerdir (Özgüler,2013:49-50).

İşsizlik türlerinin tanımlamasının ardından, Türkiye'nin işgücü piyasası açısından yapılan değerlendirmeler, ekonominin özgün yapısını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin ekonomik yapısı, tarihi, siyasi ve kültürel dinamikleri işgücü piyasasında belirgin farklılıklara yol açmaktadır.

Türkiye'de işgücü piyasaları için nüfus kritik bir gösterge olarak ön plana çıkmaktadır. Nüfus işgücü piyasasıyla doğrudan ilişki içinde olan bir alandır ve işgücü arzını etkileyen birçok dinamik faktörü barındırır. Nüfusun büyüklüğü, bireylerin işgücüne katılma kararları ve çalışma süreleri, toplam işgücü arzını belirleyen önemli unsurlar arasındadır (Şentürk, 2015).

Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerini kullanarak Türkiye nüfusunu düzenli olarak güncellemektedir. 2000-2023 yıllarına ait veriler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: 2000-2023 Dönemi Türkiye’de Nüfusun Gelişimi

Yıllar	2000	2005	2010	2015	2020	2023
Nüfus (Milyon)	67,8	70,5	73,7	78,7	83,1	85,3

Kaynak: (TUİK, 2023a) Genel Nüfus Sayım Sonuçları, 1935-2000 ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2007-2023.

Tablo 1’de 2000 ve 2023 yılları arasında Türkiye’nin nüfusu her yıl düzenli olarak arttığı görünmektedir. 2000 yılında toplam nüfus 67,8 milyon civarındayken, 2023 yılına gelindiğinde bu sayı yaklaşık 85,3 milyon olmuştur. Bu dönemde nüfus yaklaşık 17, 5 milyon arttığı görülmektedir. Toplam nüfus içerisinde erkek nüfus oranı 42 milyon 734 bin 71 kişi oluştururken, kadın nüfus oranı 42 milyon 638 bin 306 kişi olduğu gösterilmektedir. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse toplam nüfusun %50,1 erkekler oluşurken %49,9’u kadınlardan oluşmaktadır (TUİK, 2023c).

Türkiye’nin genç nüfus oranı, toplam nüfus verileriyle birlikte dikkate alındığında, 15-24 yaş aralığındaki bireylerin oranlarının da gözlemlenen bir azalma eğilimi göstermektedir. Tablo 2’de 15-24 yaş aralığı Türkiye’nin genç nüfusun yıllara göre göstermektedir.

Tablo 2: 2000-2023 Dönemi Türkiye’de Genç Nüfus Oranı (15-24 yaş aralığı)

YILLAR	2000	2010	2020	2023
15-19	7,2	6,2	6,2	6,3
20-24	6,6	6,2	6,6	6,4

Kaynak: (TUİK, 2023b) İstatistiklerle Gençlik, 2023.

Tablo 2’de Türkiye’deki 15-24 yaş aralığındaki genç nüfusun 2000 yılından 2023 yılına kadar olan dönemde özellikle 15-19 yaş grubundaki gençlerin nüfus oranında dalgalanmalar yaşandığını göstermektedir. 2000 yılında %7,2 olan 15-19 yaş grubu oranı 2010’da %6,2 gerilemiştir. Benzer şekilde, 20-24 yaş grubundaki genç nüfus oranı da 2000 yılında %6,6 iken 2010’da %6,2’ye düşmüş, 2020’de %6,6’ya çıkmış ve 2023’te %6,4 olarak kaydedilmiştir.

Genç nüfus, işgücü arzının önemli bir bileşeni olmaktadır ve ekonomik büyüme ile istihdam yaratma süreçlerinde kritik bir rol oynar. Gençlerin işgücü piyasasına katılım oranları, ekonomik koşullar ve eğitim seviyeleriyle doğrudan ilişkilidir. Artan genç nüfus, yenilikçi fikirlerin ve teknolojik gelişmelerin teşvik edilmesine katkı sağlarken aynı zamanda işsizlik oranlarının yönetilmesi açısından zorluklar yaratabilir. Özellikle, genç işsizlik genel işsizlik oranlarından daha yüksektir ve bu durum gençlerin işgücü piyasasına entegrasyonunu zorlaştırabilmektedir.

Türkiye’de işgücü göstergeleri Tablo 3’te 2005 yılı çeyreklik veriler ve ilerleyen yıllar itibariyle gösterilmekte ve böylece konunun daha anlaşılır kılınması amaçlanmaktadır.

Tablo 3: 2005-2023 Dönemi Türkiye’de İşgücü Göstergeleri (15 yaş üzeri)

Yıllar	Dönem	15 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus Bin Kişi (Kadın Erkek Toplam)	İşgücü Bin Kişi	İstihdam Bin Kişi	İşsiz Bin Kişi	İşgücüne Dahil Olmayanlar Bin Kişi	İşgücüne Katılma Oranı %	İstihdam Oranı %	İşsizlik Oranı %
2005	I. Çeyrek	48,013	20,284	18,188	2,095	27,729	42.2	37.9	10.3
	II. Çeyrek	48,240	21,616	19,755	1,862	26,623	44.8	41	8.6
	III. Çeyrek	48,470	21,936	20,074	1,862	26,534	45.3	41.4	8.5
	IV. Çeyrek	48,700	21,447	19,409	2,038	27,253	44	39.9	9.5
2006	I. Çeyrek	48,930	20,477	18,303	2,174	28,453	41.8	37.4	10.6
	II. Çeyrek	49,158	21,830	20,145	1,685	27,327	44.4	41	7.7
	III. Çeyrek	49,389	22,323	20,484	1,839	27,066	45.2	41.5	8.2
	IV. Çeyrek	49,620	21,777	19,936	1,841	27,843	43.9	40.2	8.5
2007	I. Çeyrek	49,846	21,087	19,021	2,067	28,758	42.3	38.2	9.8
	II. Çeyrek	50,065	22,318	20,517	1,800	27,747	44.6	41	8.1
	III. Çeyrek	50,287	22,630	20,720	1,910	27,657	45	41.2	8.4
	IV. Çeyrek	50,509	21,781	19,745	2,036	28,728	43.1	39.1	9.3
2008	I. Çeyrek	50,711	21,473	19,192	2,280	29,238	42.3	37.8	10.6
	II. Çeyrek	50,891	22,879	20,981	1,899	28,011	45	41.2	8.3
	III. Çeyrek	51,072	23,331	21,188	2,143	27,740	45.7	41.5	9.2
	IV. Çeyrek	51,252	22,828	20,236	2,592	28,424	44.5	39.5	11.4
2009	I. Çeyrek	51,467	22,501	19,218	3,283	28,967	43.7	37.3	14.6
	II. Çeyrek	51,708	23,659	20,676	2,982	28,049	45.8	40	12.6
	III. Çeyrek	51,955	24,319	21,287	3,033	27,636	46.8	41	12.5
	IV. Çeyrek	52,203	23,875	20,955	2,921	28,328	45.7	40.1	12.2
2010	I. Çeyrek	52,470	23,737	20,568	3,168	28,734	45.2	39.2	13.3
	II. Çeyrek	52,757	24,755	22,208	2,547	28,002	46.9	42.1	10.3
	III. Çeyrek	53,047	25,022	22,398	2,623	28,025	47.2	42.2	10.5
	IV. Çeyrek	53,337	24,550	22,067	2,483	28,787	46	41.4	10.1
2011	I. Çeyrek	53,608	24,577	21,977	2,600	29,031	45.8	41	10.6
	II. Çeyrek	53,857	25,773	23,526	2,247	28,083	47.9	43.7	8.7
	III. Çeyrek	54,109	26,120	23,928	2,192	27,989	48.3	44.2	8.4
	IV. Çeyrek	54,362	25,339	23,232	2,107	29,023	46.6	42.7	8.3
2012	I. Çeyrek	54,607	24,696	22,340	2,356	29,911	45.2	40.9	9.5
	II. Çeyrek	54,842	26,149	24,190	1,959	28,693	47.7	44.1	7.5
	III. Çeyrek	55,078	26,323	24,264	2,059	28,755	47.8	44.1	7.8
	IV. Çeyrek	55,315	26,396	24,158	2,238	28,919	47.7	43.7	8.5
2013	I. Çeyrek	55,570	26,040	23,545	2,496	29,530	46.9	42.4	9.6
	II. Çeyrek	55,842	27,231	25,021	2,209	28,612	48.8	44.8	8.1
	III. Çeyrek	56,118	27,307	24,905	2,402	28,811	48.7	44.4	8.8
	IV. Çeyrek	56,394	26,908	24,472	2,436	29,487	47.7	43.4	9.1

Tablo 3: 2005-2023 Dönemi Türkiye’de İşgücü Göstergeleri (15 yaş üzeri) (Devamı)

2014	I. Çeyrek	56,646	27,602	24,802	2,800	29,043	48.7	43.8	10.1
	II. Çeyrek	56,870	28,944	26,404	2,540	27,927	50.9	46.4	8.8
	III. Çeyrek	57,098	29,089	26,188	2,901	28,009	50.9	45.9	10
	IV. Çeyrek	57,326	28,787	25,703	3,083	28,539	50.2	44.8	10.7
2015	I. Çeyrek	57,543	28,684	25,432	3,252	28,859	49.8	44.2	11.3
	II. Çeyrek	57,748	29,692	26,916	2,776	28,056	51.4	46.6	9.3
	III. Çeyrek	57,973	30,083	27,047	3,036	27,889	51.9	46.7	10.1
	IV. Çeyrek	58,214	29,741	26,610	3,130	28,474	51.1	45.7	10.5
2016	I. Çeyrek	58,431	29,572	26,357	3,215	28,859	50.6	45.1	10.9
	II. Çeyrek	58,622	30,661	27,776	2,885	27,961	52.3	47.4	9.4
	III. Çeyrek	58,835	30,863	27,376	3,488	27,971	52.5	46.5	11.3
	IV. Çeyrek	59,068	30,701	26,995	3,706	28,367	52	45.7	12.1
2017	I. Çeyrek	59,565	30,715	26,816	3,899	28,850	51.6	45	12.7
	II. Çeyrek	59,782	31,574	28,345	3,229	28,208	52.8	47.4	10.2
	III. Çeyrek	60,002	32,064	28,686	3,377	27,938	53.4	47.8	10.5
	IV. Çeyrek	60,222	31,710	28,452	3,258	28,512	52.7	47.2	10.3
2018	I. Çeyrek	60,413	31,451	28,139	3,312	28,962	52.1	46.6	10.5
	II. Çeyrek	60,572	32,232	29,115	3,117	28,340	53.2	48.1	9.7
	III. Çeyrek	60,734	32,930	29,272	3,658	27,804	54.2	48.2	11.1
	IV. Çeyrek	60,895	32,202	28,238	3,963	28,693	52.9	46.4	12.3
2019	I. Çeyrek	61,098	32,036	27,335	4,701	29,062	52.4	44.7	14.7
	II. Çeyrek	61,343	32,401	28,221	4,180	28,942	52.8	46	12.9
	III. Çeyrek	61,591	33,152	28,482	4,671	28,439	53.8	46.2	14.1
	IV. Çeyrek	61,839	32,432	28,131	4,301	29,407	52.4	45.5	13.3
2020	I. Çeyrek	62,117	30,887	26,699	4,188	31,230	49.7	43	13.6
	II. Çeyrek	62,422	29,659	25,853	3,806	32,763	47.5	41.4	12.8
	III. Çeyrek	62,730	31,558	27,364	4,194	31,172	50.3	43.6	13.3
	IV. Çeyrek	63,038	30,794	26,823	3,970	32,244	48.8	42.6	12.9
2021	I. Çeyrek	63,320	31,668	27,391	4,277	31,652	50	43.3	13.5
	II. Çeyrek	63,580	32,243	28,448	3,795	31,337	50.7	44.7	11.8
	III. Çeyrek	63,837	33,564	29,652	3,912	30,274	52.6	46.4	11.7
	IV. Çeyrek	64,094	33,496	29,815	3,680	30,599	52.3	46.5	11
2022	I. Çeyrek	64,334	33,282	29,418	3,864	31,052	51.7	45.7	11.6
	II. Çeyrek	64,560	34,234	30,765	3,468	30,326	53	47.7	10.1
	III. Çeyrek	64,793	34,661	31,160	3,501	30,132	53.5	48.1	10.1
	IV. Çeyrek	65,026	35,089	31,556	3,533	29,937	54	48	10.1
2023	I. Çeyrek	65,214	34,443	30,856	3,587	30,771	52.8	47.3	10.4
	II. Çeyrek	65,352	34,718	31,507	3,211	30,634	53.1	48.2	9.2
	III. Çeyrek	65,494	35,315	32,043	3,272	30,179	53.9	48.9	9.3
	IV. Çeyrek	65,637	35,049	32,020	3,029	30,588	53.4	48.8	8.6

Kaynak: (TÜİK, 2024b) İşgücü İstatistikleri.

Tablo 3'te 2005-2023 yılları kapsayan 15 ve daha yukarı yaştaki nüfus, işgücü, istihdam, işsiz, işgücüne dahil olmayanlar, işgücüne katılma oranı, istihdam oranı ve işsizlik oranı verileri göstermektedir

Tablo 3 IV. Çeyrek verilere göre değerlendirildiğinde, 2005-2023 yılları arasında Türkiye'nin işgücü piyasasında önemli değişiklikler yaşanmıştır. 2005 yılında 15 ve yukarı yaştaki nüfus 48,700 iken, bu rakam 2023'te 65,637 kişiye ulaşmıştır. Bu durum, Türkiye'nin nüfusunun arttığını işgücüne katılanların çoğaldığını göstermektedir. İşgücü sayısı, 2005 yılında 21,447 iken, 2023 yılında 35,020 bin kişi artmıştır. İşgücü katılım oranı ise 2005 yılında %44 seviyesini gösterirken 2023 yılında %53,4 seviyesine gelmiştir ve bu süre içinde en yüksek seviyesine ulaşarak istihdamdaki artışı da desteklemiştir. Toplam istihdam oranı, 2005 yılında %33,9 iken 2023 yılında %48,8 oranında artarak en yüksek seviyesine ulaşmaktadır.

İşsizlik oranları, 2005 yılından 2023 yılına kadar dalgalanmalar yaşadığı görülmektedir. 2005 yılında işsizlik oranı %8,5 düzeyindeyken, bu oran 2019 yılında %13,3 ile en yüksek düzeyine ulaşmaktadır. 2020 yılında %12,9 2021 yılında %11, 2022 yılında %10,1 ve 2023 yılında ise %8,6 düzeyine inmiştir. Tabloda, işsizlik oranlarında dalgalanmalar söz konusu olsa dahi 2005'e göre bir artış söz konusu olmaktadır (Tablo 3).

Son olarak, İşgücüne dahil olmayanlar, 2005 yılında 27,253 bin kişi iken 2023 yılında bu oran 30,588 bin kişiye yükselmiştir. Buda işgücü piyasasında istihdam edilmemiş büyük bir kesimin var olduğunu açıklamaktadır. Özetle, Türkiye'deki işgücü ve istihdam verileri, nüfus artıyla birlikte işgücünün büyüdüğünü, istihdam oranlarının arttığını, ancak işsizlik oranlarının dalgalanmalara rağmen çok fazla değişmediğini ortaya koymaktadır (Tablo 3).

2. TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKASININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Para politikası, bir ülkenin ekonomik istikrarını sağlamada çok önemli bir rol oynar. Merkez bankaları tarafından uygulanan bu politikanın amacı enflasyonu kontrol altında tutarak fiyat istikrarını sağlamak, tam istihdam ve sürdürülebilir büyümeyi sağlamaktır. Türkiye'de para politikasının değerlendirmesini yapmadan önce para politikasının amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için başvurduğu araçların önemi anlatılacaktır. Daha sonra, Türkiye'de para politikasının değerlendirilmesi yapılacaktır.

Para politikası, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) yaptığı tanıma göre, *“ekonomik büyüme, istihdam artışı ve fiyat istikrarı gibi hedeflere ulaşabilmek için paranın elde edilebilirliğini ve maliyetini etkilemeye yönelik olarak alınan kararları ifade etmektedir. Uygulamasından sorumlu kuruluşlar Merkez Bankalarıdır. Ülkemizde Merkez Bankası'nın temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olduğu TCMB kanunu ile hükme bağlanmıştır”* (Merkez Bankası, 2024a). Merkez Bankası (MB), para politikası kararlarını alırken, ekonomiyi çeşitli yöntemlerle temel amacına ulaştırmasını sağlar. Uyguladığı para politikası stratejisiyle paranın miktarını ve maliyetinin nasıl belirlendiğini ortaya koymaktadır.

Para politikasının amaçları; tam istihdamı sağlamak, fiyat istikrarı sağlamak, iktisadi büyüme hızı, döviz kuru istikrarı, faiz istikrarı ve finansal istikrarı sağlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda kullandığı araçlar ise açık piyasa işlemleri, zorunlu karşılık oranı ve reeskont oranı yer almaktadır. Ayrıca para politikasının amaçları ve araçları arasında doğrudan bağlantıyı sağlamayacak ara amaçlar mevcuttur. Bu ara amaçlar; para arzı, faiz oranı, nominal gelir düzeyi, döviz kuru, enflasyon oranı gibi değişkenlerdir (Aslan, 2009:532).

Bir para politikası amacı olan tam istihdamın sağlanması işsizlik türlerinin (yapısal işsizlik, friksiyonel işsizlik, konjonktürel işsizlik ve mevsimsel işsizlik) ortadan kaldırılmasını hedeflemektedir. Ancak, yapısal işsizlik ve friksiyonel işsizliğin toplamından oluşan doğal işsizlik oranı, işsizliği tam olarak ortadan kaldıramamaktadır. Bireylerin gelip geçici bir nedenle işsiz kalması örneğin; evlenmeleri, seyahat etmeleri gibi geçici bir işsizliği oluştururken, aynı zamanda işin gerekleri ile uyumlu olmayan işgücü vasfında yapısal bir işsizliği doğurmaktadır. Bu nedenle, işgücünün bir kısmı işsiz kalabilmektedir. Tam istihdam sağlansa bile doğal bir işsizlik oranı var olmaktadır. Bu noktada, arz edilen emek miktarı ile talep edilen emek miktarı birbirine eşit olmaktadır. Doğal işsizlik oranı ise ekonomiden ekonomiye değişiklik gösterebilmektedir ve yapılan hükümet politikalarıyla artırılması ya da azaltılması mümkün olabilmektedir (Aslan, 2009:533-534 ve Tüyen, 2014:23).

Fiyat istikrarı, para politikasının en önemli amaçlarında biridir. Merkez Bankası'nın tanımına göre fiyat istikrarı, *“para politikasının uzun dönemli temel amaçları olan büyüme ve istihdama yönelik, ekonomik birimlerin karar alma süreçlerinde etkili olmayacak ölçüde düşük ve istikrarlı bir enflasyon oranını ifade eder.”* Enflasyon, ekonomilerde meydana gelen mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki sürekli artış olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Merkez Bankası'nın amacı, ekonomide meydana gelen fiyat düzeylerini kontrol altına tutarak enflasyonun düşük, istikrarlı ve öngörülebilir bir seviyede olmasını hedeflemektedir.

Fiyatların sürekli olarak artması yüksek enflasyona yol açarken azalması ise deflasyona yol açmaktadır. Deflasyon, mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki sürekli azalış olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, ekonomik istikrarsızlıklara yol açtığı gibi aynı zamanda tüketici ve yatırımcı güvenini de sarsmaktadır. Fiyat istikrarı bu iki olumsuz durum karşısında önlem almasını sağlar ve böylece paranın satın alma gücünü bir para birimi olarak güvenilirliğini korumasını sağlar (Merkez Bankası, 2024b).

Fiyat istikrarı sağlamak sadece para politikasıyla değil aynı zamanda maliye politikasıyla uyum içerisinde olması gerekir. Başka bir deyişle, para politikası ve maliye politikası birlikte hareket etmesi gerekmektedir. Enflasyonun sürekli olarak yükseldiği bir ortamda daraltıcı para politikası ve buna paralel olarak maliye politikası uygulanması söz konusudur. Böylece, toplam talep miktarını azaltmak için piyasadaki para ve kredi hacmini daratılması para politikası uygulamasını gerektirirken kamu harcamalarının kısılması ve vergi oranlarının artırılarak bütçe fazlasını ortadan kaldırılması maliye politikasının uygulaması gerektiğini ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, fiyatların sürekli olarak düştüğü bir ortamda yani deflasyonist bir ortamda ise para ve maliye politikaları birlikte hareket ederek toplam talebi arttırmaya çalışmaktadır (Tüyen, 2014:23).

Para politikasının diğer bir amacı, istikrarlı bir büyümeyi sağlamaktır. Hükümetler, genişletici bir para politikası uygulayarak faiz oranlarını düşürebilir, böylece yatırımları teşvik ederek büyümeyi sağlamayı amaçlamaktadırlar. Ancak, genişletici bir para politikasının enflasyona neden olabileceği gibi yatırımları da zorlaştırabilmektedir. Para politikasının büyüme amacının yanısıra döviz, faiz oranı ve finansal istikrarda büyük bir öneme sahiptir. Döviz kurunda sürekli istikrarın sağlanması, ülkelerin ekonomik istikrarını da sağlamaktadır. Bu durum, ticaretin daha iyi olmasına ve uluslararası ticaretin daha net bir şekilde planlanmasını sağlamaktadır. Buda, ithalat ve ihracat süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Buna ek olarak, istikrarlı döviz kuru ile dış ödemeler arasında yakın bir ilişki mevcuttur. Para politikası, sabit döviz kuru sistemi ile ödemeler dengesini dengede tutmaya çalışmaktadır. Ancak, bu durum sağlanamadığında esnek döviz kuru sistemiyle döviz kurlarının serbestçe dalgalanmaya bırakılması ile ödemeler bilançosu dengeye getirilmeye çalışılır. Faiz oranı ve finansal istikrarsızlıklar, finansal yatırımlarla ilgili olarak faiz ve döviz kuru riskine neden olmaktadır. Bu durum, sermaye kayıp ve kazançları ortaya çıkarmaktadır. Sermaye kayıpları bir çok kurumun çökmesine yol açarken aynı zamanda başka kurumlar üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Faizlerin yükselmesi kurumların ödemelerini

yapamaz duruma getirmektedir ve böylece bu kurumların iflas etmelerine yada çökmelerine neden olmaktadır. Bu yüzden, faiz oranlarının istikrarlı olması finansal sistemin istikrarlı olması açısından büyük önem taşımaktadır. Faiz oranları ara amaç olarak önemli bir etkiye sahiptir. faiz oranlarının istikrarlı olması hem başarılı bir büyüme politikası hemde sermaye birikimi için çok iyi bir ortam hazırlamaktadır (Aslan, 2009:535-536-537).

Buraya kadar açıklanan para politikasının amaçlarından sonra bu amaçlara ulaşmak için hangi araçların kullanılması gerektiği son derece önemlidir. Tam istihdamı sağlamak, fiyat istikrarı sağlamak, istikrarlı bir büyüme hızı ve finansal istikrarı sağlamak gibi amaçların gerçekleştirilmesi, etkili araçların seçilmesi ve uygulanmasıyla sağlanabilir. Merkez bankaları, para politikası araçlarını dikkatli bir şekilde kullanarak ekonomik dengeleri sağlamaya çalışır ve böylece hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır.

Merkez Bankası'nın (MB) para politikası amaçları için kullandığı başlıca araçlar: açık piyasa işlemleri, reeskont işlemleri ve zorunlu karşılık oranıdır. Merkez Bankası, açık piyasa işlemleri ve reeskont politikaları ile parasal tabanın (madeni para+banknot+bankaların rezervleri) büyüklüğünü ölçerken, zorunlu karşılık politikalarıyla da para çarpanının (para arzı genişleme katsayısı) büyüklüğünü etkilemeye çalışmaktadır. Ayrıca, Merkez Bankası, bu araçları kullanarak para arzını ve faiz oranlarını etkilemeye çalışmaktadır. Merkez Bankası açık piyasa politikalarıyla devlete ait yada bazı özel kuruluşlara ait senetleri (hazine bonusu, devlet tahvili, hisse senetleri) alıp veya satıp bu şekilde para arzını artırır veya azaltmaktadır. Merkez Bankası, açık piyasa işlemlerinde genişletici bir para politikası uygulandığında, menkul kıymetleri satın alarak para arzını artırmaktadır ve böylece paraya olan talep azaldığı için faiz oranları aşağı doğru hareket etmektedir. Diğer taraftan, menkul kıymetlerin satılması durumunda ise para arzı azalmaktadır ve faizler yukarı doğru hareket edecektir. Buradan hareketle, Merkez Bankası para arzını etkileyerek faiz oranları üzerinde etki yaratmaktadır. Reeskont politikası, Merkez Bankası tarafından ticari bankanın ellerinde olan ve belli bir reeskont faizi olan senetlerin yeniden iskonto etmesidir. Burada, Merkez Bankası reeskont faiz oranını değiştirerek para arzı üzerinde bir etki yaratmaya çalışmaktadır. Reeskont faiz oranları düşürüldüğü zaman ise bankaların kredi maliyetleri azalacaktır ve böylece daha çok kredi yaratma imkanı olacaktır. Bu durum ise para arzını artıracaktır. Merkez Bankası bu yolla hem piyasanın likit ihtiyacını karşılamaktadır hemde piyasada geçerli olan faizi etkilemektedir. Reeskont faizi artığında ise bankaların kredi maliyetleri yükseleceği için kredi verme oranı düşecektir

böylece para arzıda azalacaktır (Kodalak, 2020:26-28-29). Merkez Bankası'nın diğer bir aracı olan zorunlu karşılıklar, Merkez Bankası bankanın elinde bulunduğu mevduatların bir kısmına el koyarak, bankanın ellerindeki tüm paraları harcamasını engelleyerek güvence altına almaktadır. Böylece, bankaların ani para çekme durumlarında hazırlıklı olmaktadır. Merkez Bankası, zorunlu karşılık politikasıyla zorunlu karşılıkları değiştirerek para çarpanı ve para arzını etkilemeye çalışmaktadır. Zorunlu karşılık oranı arttığı zaman Merkez Bankası'ndaki mevduat miktarı artacaktır ve bankaların kredi verme limiti azalacaktır. Böylece para çarpanı küçülecek ve para arzı da azalacaktır (Akçay, 1998:39-40).

Diğer bir taraftan, Merkez Bankası para politikası ana araçlarını kullanması tüm ekonomiyi etkilemektedir ve bu bazende ekonomiyi olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sadece bazı kurum yada kuruluşlar üzerinde genişletici veya daraltıcı para politikası uygulayabilmektedir. Bu gibi durumlarda özel araçları (selektif) devreye koyarak istediği kurum yada kuruluş üzerinde politikanın geçerli olmasını sağlamaktadır. İkna etme, farklılaştırılmış iskonto ve kredi kontrolleri para politikasının özel araçlarının en önemlileri arasında yer almaktadır. Merkez Bankası, ticari bankalardan kendine gelen senetlere belli bir reeskont oranı uygulamaktadır. Ancak, bu durum sektör veya endüstriye göre farklılık gösterebilmektedir. Buradaki amacı, tüm ekonomiyi etkilemek yerine sadece belirli sektörleri teşvik etmeyi yada sınırlandırmayı amaçlamaktadır. Ancak, politikanın etkinliği açısından senetlerin yeterli miktarda olması gerekmektedir. Diğer taraftan, Merkez Bankası kredi kontrolleri politikasıyla tüketici kredilerini kontrol altına almaya çalışmaktadır. Örneğin; konut, otomobil gibi dayanıklı tüketim mallar taksitle alındığı zaman tüketicilerin ödemesi gereken en az peşinatı, alacakları kredi miktarını vade sürelerini ve faiz oranlarını belirlemektedir ve bu amaçla alınacak kredi miktarı, vade ve faiz oranlarını belirleyebilir. Bu sayede, tüketimden çok üretim yapılması hedeflenmektedir (Aslan, 2009:542-543).

Para politikası asıl amacı olan fiyat istikrarı ve büyüme oranına direk ulaşamaması iki aşamalı bir sürecin doğurmasına neden olmaktadır. Bu iki sürecin temel özelliği, para politikasının araçları ve nihai amaçları arasına yerleştirilerek, nihai amaçların olması için ara hedef olarak kullanılmasıdır. Birinci aşama sırasında, doğrudan doğruya nihai amaçlar hedeflenilirken ikinci aşamada ise nihai amaç üzerinde en çok etkisi olan bir ara hedef olarak seçilmekte ve bu seçilen ara hedef aracılığıyla nihai amaca ulaşmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda, para politikasının ana unsurları mevcuttur. Birinci unsur; nihai hedef, ikinci unsur; ara hedef, üçüncü unsur; operasyonel hedefler ve dördüncü unsur ise hedefe ulaşmak

için kullanılacak olan politikanın araçları ve uygulama yöntemleridir. Nihai hedeflerin kapsadığı makroekonomik değişkenler fiyat istikrarı, istihdam, reel büyüme ve ödemeler dengesi gibi konulardır ve bu kanular politika yapıcılar tarafından ele alınmaktadır. Günümüzde Merkez Bankası'nın birinci hedefi fiyat istikrarını sağlamaktır. Ara hedefler ise nihai hedefe ulaşmasını sağlayacak olan değişkenler olmaktadır. Merkez Bankası enflasyonu doğrudan doğruya kontrol altına alamamaktadırlar. Bu sebeple, Merkez Bankası enflasyon üzerinde büyük etki yaratan veya enflasyonu belirleyen ara değişkenleri yani para arzı, kurlar, Merkez Bankası bilanço büyüklükleri gibi değişkenleri kullanarak yada kontrol altına alarak enflasyonu kontrol altına almasını sağlamaktadır. Merkez Bankası bu ara hedefleri seçerken üç tane özelliği dikkate alır. Bunlar; Asıl hedef ve ara hedef arasında istikrarlı bir ilişkinin bulunması, aktarım mekanizmasının belirgin olması yani seçilecek olan ara hedefin enflasyon üzerinde güçlü bir etkisinin olması ve seçilecek olan ara hedefin Merkez Bankası'nın kontrolünde olması gerektiğidir. (Önder, 2005:33-34).

Para politikası, enflasyon üzerinde etkisi olan ara hedef değişkenlerin kontrolüne dayanmaktadır. Fakat, Merkez Bankası serbest sermaye akışlarının olduğu bir ortamda para arzı, faiz oranı ve kurlar bu değişkenlerin üçünü aynı anda kontrol edememektedir. Bu değişkenlerden sadece birini doğrudan kontrol altına alabilmektedir. Örneğin, kurların kontrol altına alınmaya çalışıldığı bir politikada, faiz oranları ile mevcut kur düzeyi birbiriyle uyumlu değilse bu durum dövize olan talebi arttırabilmektedir. Yine örnek olarak, faiz oranlarının düşük olduğu zamanlarda yatırımcılar daha yüksek getiri elde etmek için döviz satın almaya yöneleceklerdir. Böylece dövize olan talep artacaktır. Dövize olan talebin artması, piyasadaki likiditenin azalmasına neden olacaktır. Bu durumda, Merkez Bankası faiz oranlarının yükselmesini engellemeye çalışırsa, piyasaya daha fazla para sürmek zorunda kalır ve dövize olan talebin artmasına neden olacaktır. Çünkü yatırımcılar, faizlerin düşük olduğu para birimlerinin yerine daha yüksek getiri elde eden dövize yöneleceklerdir. Dövize olan talebin artması aynı zamanda banka rezervlerinde azalmasına neden olacaktır. Sonuç olarak, Merkez Bankası iki seçenekten birini yapmak zorunda kalacaktır. Ya döviz kurlarını kontrol altına almaktan vazgeçer ve piyasayı doğal dalgalanmalara bırakır yada faiz oranlarının yükselmesine katlanmak zorunda kalır. Sabit döviz kuru sisteminde, döviz arzı ve talebi arasındaki bir uyumsuzluk ödemeler dengesine yansımaktadır. Merkez Bankası bu üç değişkeni (para arzı, faiz oranları ve kurlar) aynı anda kontrol edememektedir ve oluşan dengesizlikler ödemeler dengesi üzerinden ortaya çıkmaktadır. (Önder, 2005:35).

Buraya kadar para politikasının amaçları ve amaç doğrultusunda kullandığı araçlar, bir ülkenin ekonomik istikrarını korumak, tam istihdamı ve büyümesini sağlamak açısından son derece önemli olduğu belirtildi. Enflasyonun kontrol altına alınması, istihdamın artırılması ve finansal piyasalarda istikrarın sağlanması gibi amaçlar, para politikalarının temelini oluşturmaktadır. Merkez Bankası, bu amaçlara ulaşmak için oluşturduğu politikalar olumsuz olması durumunda ekonomide dengesizlikler ortaya çıkabilmektedir. Bu durum ise hem bireylerin refahını hem de işletmelerin sürdürülebilirliğini olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Dolayısıyla, uzun dönemde Merkez Bankası, para politikalarını dikkatli bir şekilde planlaması ve uygulaması, istikrarlı bir ekonomik kalkınma için merkezi bir rol oynamaktadır. Para politikası, bir ülkenin ekonomisindeki dalgalanmalara ve uluslararası ekonomi politikalarına göre uygulanmaktadır. Böylece TCMB amaçları ve bu amaçlar doğrultusunda kullandığı araçları zaman içinde ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak değiştirebilmektedir.

Türkiye’de para politikasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Merkez Bankası, fiyat istikrarını sağlayarak enflasyonu kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Buna ek olarak, sürdürülebilir bir büyüme sağlamak ve finansal istikrarı korumakta Merkez Bankası’nın temel hedefleri arasında yer almaktadır. MB, bu hedeflere ulaşmak için kullandığı araçlar ise politika faiz oranı, zorunlu karşılık oranı, açık piyasa işlemleri (APİ) ve döviz müdahaleleridir. Politika faiz oranı, Merkez Bankası’nın enflasyonu kontrol altına almak için kullandığı en etkili araçlardan bir tanesidir. Merkez Bankası, kısa vadeli faiz oranlarını değiştirerek piyasadaki toplam likitide miktarını ve toplam talebi düzenlemektedir. Faiz oranlarının artırılması durumunda bankanın kredi verme maliyeti artmaktadır, artan maliyet ise borç almayı daha pahalı hale getirdiği için bireylerin yada şirketlerin borç alma durumu azalmaktadır. Bu durumda, tüketiciler daha az harcama yapmak zorunda kalmaktadır. Aynı şekilde, işletmecilerin de yaptıkları projelerin finansmanını sağlanması zorlaştığı için yatırımlar azalmaktadır. Faizlerin yükselmesi, bireylerin veya şirketlerin elindeki parayı harcamak yerine yüksek getiri getiren mevduatlara itmektedir. Böylece, piyasadaki likitide oranında düşmektedir. Sonuç olarak, faiz oranlarının artırılması kredi maliyetlerini yükseltir, tüketici harcamaları azaltır ve firma ya da şirketlerin yatırım harcamaları kısıtlar. Ayrıca, piyasadaki likitide miktarını düşürerek toplam talebi azaltır ve bu yolla enflasyon kontrol altına alınmaya çalışır. Faiz oranlarının düşürülmesi ise toplam talebi artırır ve böylece ekonomik bir canlanma oluşur. (Merkez Bankası, 2023).

Merkez Bankası, açık piyasa işlemleriyle piyasadaki likitideyi yönetmektedir ve faiz oranlarını etkileyerek para arzını düzenlemektedir. Bu yolla enflasyonu kontrol altına almayı amaçlamaktadır. Merkez Bankası, meykul kıymet alımları yaptığı zaman para arzını genişletmektedir. Satması ise para arzını azaltmaya çalışmaktadır. Ayrıca, menkul kıymetlerin satın alınması durumunda bankaların rezerv oranlarında etkilenmektedir. Diğer taraftan, Merkez Bankası zorunlu karşılık oranı ile para arzını yönetmeye çalışmaktadır. Zorunlu karşılık oranında bir artışın olması para arzının azalmasına yol açarken azalması ise para arzının artmasına neden olmaktadır (Tüyen, 2014:26-27).

Sonuç olarak, Türkiye’de Merkez Bankası, para politikası araçlarını kullanarak fiyat istikrarını korumaktadır. Faiz oranlarını belirleyici rolüyle kredi maliyetleri üzerinde bir etki yaratmaya çalışmaktadır ve bu yolla tüketimi veya yatırımı artırmayı yada azaltmayı amaçlamaktadır. Açık piyasa işlemleriyle para arzı ve likitideyi yönetmeye çalışarak enflasyonu kontrol altına almaya çalışmaktadır. Zorunlu karşılık oranlarıylada bankaların tutması gereken rezerv miktarını belirleyerek bankaların kredi verme yetkisi üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır.

Türkiye’de 2000-2023 yılları arasında uygulanan çeşitli para politikası stratejilerini ele almaya çalıştığımızda, bu süreçte, TCMB’nin temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak, enflasyonu kontrol altında tutmak ve istikrarlı bir ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Bu dönemde bazı önemli noktalar şunlardır: 2000 yılında Türkiye, IMF (International Monetary Fund) tarafından desteklenen bir programla, sabit kur uygulamasıyla enflasyonu ve reel faizleri düşürmeyi hedeflemiştir. Fakat, sabit kur uygulaması, döviz rezervlerin azalmasına ve piyasaya olan güveninin azalmasına neden olmuştur. Kamu yada özel sektörün borç maliyetlerinin çok yüksek olması, bankacılık sistemlerinin zayıf olması ve yapısal sorunlar olması nedeniyle 2001 yılında Türkiye büyük bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. 2000-2001 krizinin ekonomi üzerinde yarattığı yıkıcı etkilerinden sonra Türkiye’de bir çok alanda yapısal dönüşümün sağlanması amaçlanmıştır. Bu krizden sonra Merkez Bankası bağımsızlığını kazanarak sabit kur sisteminden dalgalı kur rejimine geçiş yapmıştır. Bu geçişle birlikte, TCMB kanununda bazı değişiklikler yaşanmıştır. Bunlar: Merkez Bankası’nın temel amacı fiyat istikrarını sağlamak, devletin fiyat istikrarını desteklemek amacıyla büyüme ile istihdamı desteklemesi, para politikasının Merkez Bankası’nın yönetimine verilmesi, araç bağımsızlığına sahip olması, Para Politikası Kurulu (PPK) oluşturulması ve Merkez Bankası’nın hesap verme sorumluluğu gibi bir çok konuda değişikliğe gidilmiştir.

2002'den sonra Merkez Bankası'nın temel hedefi enflasyon olmuştur. Böylece, enflasyona dayalı para politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Merkez Bankası, para arzı ve döviz kuru yönetimini serbest bırakarak fiyat istikrarını temel amaç olarak belirlemiştir. 2002 ve 2005 dönemine gelindiğinde ise Merkez Bankası örtük enflasyon hedeflemesi olarak bir strateji uygulanmaya başlamıştır. Bu strateji doğrultusunda, Merkez Bankası faiz oranları ve para arzı gibi araçları kullanarak enflasyonu kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Ayrıca, parasal büyüklük olarak "para tabanı" belirlenmiştir. Ekonomideki parasal baskıyı kontrol etmek için para tabanında yönetilmiştir. Böylece, 2002 ve 2005 dönemi için uygulanan bu stratejilerle enflasyon oranlarında ciddi düşüşler yaşanmış ve istikrar sağlanmaya çalışılmıştır. 2006 yılında enflasyon hedeflenmesi stratejisi uygulanmaya konulmuştur. Bu politika kapsamında, Merkez Bankası'na olan şeffaflık ve güvenilirlik sağlanmaya çalışılmış ve bu sayede para politikası amacı olan fiyat istikrarı ve enflasyon hedeflemesi kolaylaştırılmıştır (Merkez Bankası, 2024c).

2008 yılına kadar olan süreçte Türkiye'de para politikası enflasyon hedeflenmesi üzerine odaklanmıştır. 2001 krizinden sonra fiyat istikrarı sağlamak için enflasyonu kontrol altında tutmak ve dalgalı kur rejimini çerçevesinde stratejiler geliştirilmiştir. Bu dönemde, Merkez Bankası'nın geliştirdiği yeni politikalar sayesinde enflasyon ciddi oranda düşmüştür. 2008 yılına gelindiğinde ise küresel çaptaki finansal kriz, Türkiye'yi sağlam bankacılık sistemi ve güçlü makro ekonomik temelleri sayesinde doğrudan etkilemese bile ülke ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu dönemde, ekonomik büyümenin yavaşlanması, toplam talebin azalması ve işsizliğin artması Merkez Bankası'nı genişletici para politikasını uygulamaya zorlamıştır. Faiz indirimlerine gidilmesi, likitide sıkışıklığını gidermek için para desteğinin sağlanması, döviz piyasalarında meydana gelen aşırı dalgalanmalara müdahale edilmesi, finansal istikrarın sağlanması gibi bir çok konuda olumsuz etkiler giderilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, bu dönemde, Merkez Bankası'nın enflasyon hedeflemesi politikası sürede kriz sonrası dönemlerde enflasyon hedeflemesi daha esnek hale getirilmiştir. Türkiye, 2010 yılından sonra krizin ekonomi üzerinde yarattığı olumsuz etkileri azaltmak için oluşabilecek şoklara karşı yeni para politikası stratejileri geliştirilmiştir. Bu çerçevede, 2006 yılında uygulamaya konulan enflasyon hedeflemesi rejiminin yanısıra finansal istikrarıda dikkate alacak şekilde genişletilmiştir. Merkez Bankası, politika araçlarını genişleterek, zorunlu karşılık oranları ve Rezerv Opsiyon Mekanizması araçlarıyla hem fiyat istikrarını hemde finansal istikrarı sağlamak konusunda önemli adımlar atmıştır. Rezerv Opsiyon Mekanizması, bankaların zorunlu karşılıklarının

bir kısmını döviz olarak tutmalarına olanak tanıyan ve döviz likiditesini yönetmeyi amaçlayan bir Merkez Bankası uygulamasıdır. 2018 yılı sonrası dönemde ise enflasyondaki istikrarsızlık ve döviz kuru dalgalanmalarındaki istikrarsızlık, Merkez Bankası'nın uyguladığı politikaları sıkça değiştirilmesine neden olmuştur. Bu dönemde, hükümetin faiz oranlarını düşürmesi hem Merkez Bankası'nın bağımsızlığını hemde uyguladığı politikaların sorgulanmasına neden olmuştur. 2020 yılında piyasadaki likitide ihtiyacı artırılmış ve faiz oranları düşürülmüş bununla beraber enflasyon artmaya devam etmiştir. 2021 yılında da faiz oranları hızla düşürülmeye devam etmiştir ve ayrıca döviz kuru dalgalanmalarında istikrarsızlar ve enflasyon oranları hızla artmaya devam etmiştir. Böylece, para politikası sık sık yön değişerek ekonomi üzerindeki etkisi belirsizleşmiştir (Merkez Bankası, 2024c).

Sonuç olarak, Türkiye'deki para politikası 2010 yılı sonrasında, küresel ekonomik dalgalanmalar ile politik aktörlerin ve hükümetin ekonomi üzerinde kurduğu baskılar doğrultusunda sürekli bir değişim göstermiştir. İlk olarak, Merkez Bankası, enflasyon hedeflemesi odaklı politikaları sürdürmeye çalışırken, 2018 yılı sonrasında hükümetin faiz oranlarının düşürme politikaları ve Merkez Bankası'nın bağımsızlığı üzerindeki baskılar, para politikasının değişikliğe uğramasına neden olmuştur.

Türkiye'deki para politikasının genel çerçevesi, işsizlik oranları birbiriyle doğrudan ilişki içerisindedir. Bu ilişki, Türkiye'de Phillips Eğrisinin geçerliliğinin sorgulanmasında ve değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Böylece, bir sonraki bölümde, para politikası ile işsizlik arasındaki ilişki daha detaylı bir şekilde değerlendirilecektir.

3. TÜRKİYE'DE PARA POLİTİKASI VE İŞSİZLİK ARASINDAKİ İLİŞKİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'de işgücü ve para politikası değerlendirilmesinin ardından şimdi de Para politikası ve işsizlik arasındaki ilişkiyi ele alarak, bu ilişkinin Phillips Eğrisi açısından önemi ortaya konulmaya çalışılacaktır. Phillips Eğrisi yukarıdaki bölümlerde anlattığımız gibi enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi incelemektedir. İşsizlik oranları azaldığı zaman enflasyon oranları artmaktadır. İşsizlik oranları arttığı zaman ise enflasyon oranları azalmaktadır. Bu bağlamda, para politikası ile işsizlik birbiriyle ilişki içerisindedir. Enflasyon oranlarının yüksek olduğu ve döviz kurundaki dalgalanmaların fazla olduğu dönemlerde işsizlik oranlarını farklı şekilde etkileyebilmektedir. Örneğin, büyüme ve

istihdamı desteklemek amacıyla faiz oranları düşürüldüğü zaman kredi maliyetleri azalır. Azalan kredi maliyetleri işletmelerin ya da firmaların genişlemesine yol açarak daha fazla işgücüne ihtiyaç duyulmasını sağlamaktadır. Fakat, bu tür politikalar aynı zamanda enflasyonun da artmasına neden olarak işsizlik üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarabilmektedir.

2000-2023 dönemi, Türkiye'nin ekonomik politikaları, para politikası ve işsizlik oranları açısından önemli bir dönemi temsil etmektedir. Bu süreçte, Türkiye çeşitli ekonomik sıkıntılar ve kısıtlamalarla karşılaşmış olup bu noktada Merkez Bankası uygulamaları ve düzenlemeleri işsizlik oranlarını etkileyen ve belirleyici olan önemli bir araç haline gelmiştir. Söz konusu para politikası ve işsizliği dönemselsel bazda inceleyecek olursak aşağıdaki sonuçlara erişmek mümkündür:

Türkiye'de 2000-2008 yılına kadar olan süreçte para politikası, enflasyon hedeflenmesi üzerine odaklanmıştır. Özellikle, fiyat istikrarını sağlamak için enflasyonu kontrol altında tutmak ve dalgalı kur rejimi çerçevesinde stratejiler geliştirilmiştir. Ayrıca, bu dönemde, enflasyon oranlarında ciddi oranda düşüşler yaşanmıştır. Bununla birlikte, 2002-2008 yılları arasında işsizlik oranları bir önceki yıllara göre ekonomik büyümenin artmasıyla birlikte düşüş göstermiştir ve işgücü piyasalarında yaşanan olumlu gelişmeler büyüme ile paralel bir şekilde ilerlemiştir. Ayrıca, bu süreçte faiz oranları artırılarak enflasyon kontrol altına almaya çalışılmıştır. Ancak, maliyetlerin yükselmesi nedeniyle bazı sektörlerde, yatırım ve istihdam olumsuz bir şekilde etkilenmiştir. 2002-2005 yılları arasında Örtük Enflasyon Hedeflemesi amaçlanarak enflasyon kontrol altına alınmasına rağmen 2006-2008 yılları arasında enflasyon sürekli Merkez Bankası'nın hedeflediği enflasyon üzerinde kalmıştır. Enflasyonun sürekli hedeflenen enflasyon oranının üzerine çıkması ise enflasyon beklentileri üzerinde de olumsuz bir etki yaratmıştır ve bununla beraber beklenen enflasyon oranları da artmıştır. Diğer bir taraftan, ekonomik büyüme hızı azalan bir seyir izlemiştir (Öner, 2018:415).

2008 yılında küresel çaptaki finansal krizle birlikte ekonomik büyümenin yavaşlanması, toplam talebin azalması ve işsizliğin artması, Merkez Bankası'nı genişletici para politikasını uygulamaya zorlamıştır. Faiz indirimlerine gidilmesi, likitide sıkışıklığını gidermek için para desteğinin sağlanması, döviz piyasalarında meydana gelen aşırı dalgalanmalara müdahale edilmesi, gibi bir çok konuda ekonomideki olumsuz etkiler

giderilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte, işsizlik azaltılmaya çalışılsada bir taraftanda enflasyon oranları artmaya başlamıştır.

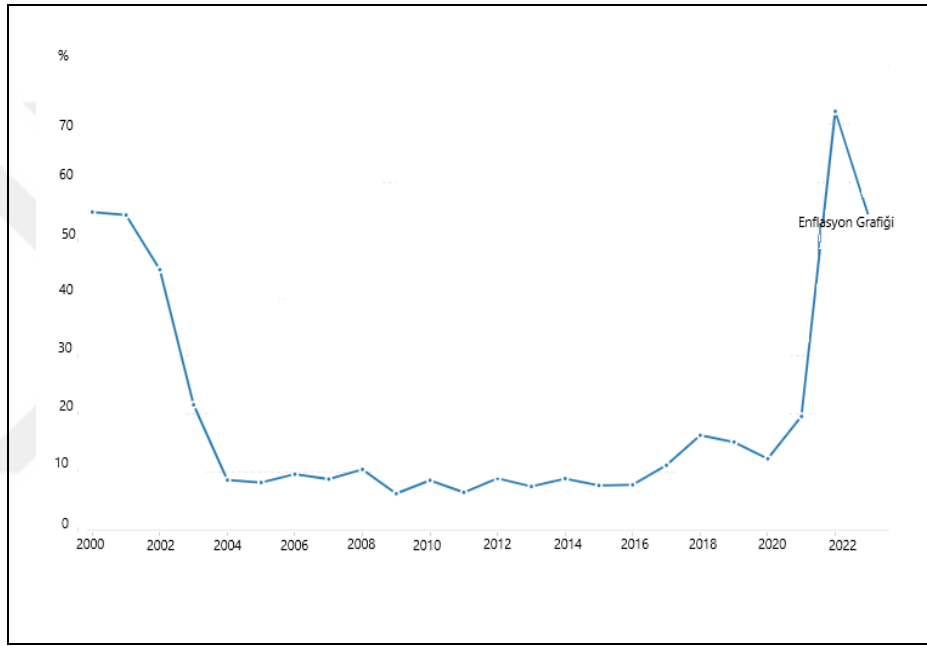
Bu dönemde, Finansal istikrarın göz ardı edilmesi kısa ve uzun dönemde makroekonomik ve fiyat istikrarını olumsuz bir şekilde etkileyebileceğinin habercisi olmuştur. 2010 yılı sonrasında Merkez Bankası geleneksel olmayan yeni bir para politikası uygulaması ile enflasyon hedeflemesi rejimi ile birlikte finansal istikrarıda sağlama yoluna gitmiştir. Bunun için birden fazla faiz oranı araç olarak kullanılarak geniş bir koridor sistemi geliştirilmiştir. Merkez Bankası, bu dönemde politika araçlarını çeşitlendirerek daha fazla seçenek sunmuştur. Bu seçenekler arasında faiz koridoru uygulaması, zorunlu karşılıklar, Rezev Opsiyon Mekanizması, etkili bir iletişim stratejisi kurmak için iletişim politikası araçları yer almaktadır (Öner, 2018:415).

2010 yılı sonrasında Merkez Bankası, 2008 küresel krizin etkilerini azaltmak için para politikası üzerinde ciddi esneklikler sağlamıştır. Yatırımları artırmak amacıyla Faiz oranlarını düşürerek kredileri teşvik etme yoluna gitmiştir. 2010 yılında Merkez Bankası bir haftalık vadeli repo faiz oranlarına göre, faiz oranları, 5. Ayda % 7 iken 12. Ayda 6.5 oranına düşmüştür. Düşük faiz politikaları, ekonomik büyüme ve istihdam üzerinde etkiler yaratsada enflasyon oranları üzerinde baskı yaratmıştır. Bu dönemde, ekonomik büyüme %8,9 iken, enflasyon oranları %9,24, işsizlik oranları ise %11,1 olarak gerçekleşmiştir. 2011 yılında, büyüme oranları %8,5 oranında, enflasyon oranları %10.45'e yükselmiştir ve işsizlik oranları ise %9,8'e düşmüştür. 2013 yılından sonra küresel çaptaki piyasalarda oluşan belirsizlik, Türkiyenin para politikası üzerinde de etki bırakmaya başlamıştır. 2014 yılının başında iç ve dış gelişmeler sonucunda, TL değerinde düşüş yaşamıştır ve risk primleri artmıştır. Merkez Bankası bu dönemde sıkı bir para politikası uygulanarak enflasyonu kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Ayrıca, Merkez Bankası, enflasyonu kontrol altına almak için faiz oranları artırmıştır ve bununla birlikte işsizlik oranları artmaya başlamıştır. 2014 yılında ekonomik büyüme üzerinde de olumsuz bir etki bırakmıştır. 2014 yılında enflasyon oranları %8.17 iken faiz oranları %11.75 işsizlik oranları ise bir önceki yıla göre 0,2 puan artarak %9.9 olmuştur ve büyüme oranları ise %2,9 oranında gerçekleşmiştir. 2014 yılında artan enflasyon ve yavaşlayan büyüme, döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve dış ticaret üzerinde artan baskılarla ilişkilidir. İşsizlik oranlarının yüksek olmasının nedeni ise yapısal sorunlar ve işgücü piyasasındaki katılıklardan kaynaklanmaktadır. (Merkez Bankası, 2013:32 ve Merkez Bankası, 2014:26) 2016 yılında Merkez Bankası, enflasyonla mücadelede

sıkı para politikasını sürdürmeye devam etmiştir. Fakat, döviz kurlarındaki oynaklık ve gıda fiyatlarındaki artış gibi nedenlerden dolayı enflasyon oranları beklenen enflasyon hedefleri üzerinde gerçekleşerek %8.53 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemin sonunda faiz oranları %8 düzeyinde tutulmuştur. Ayrıca, işsizlik oranları ise bir önceki yıla göre 0.6 puan artarak %10.9 seviyelerine ulaşmıştır. 2018 yılına gelindiğinde Türkiyede ekonomik daralmalar ve şokların yaşandığı bir dönem olmuştur. bu dönemde finansal piyasalardaki dalgalanmalar, maliyet artışları ve beklentilerin bozulması nedenlerden dolayı Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) gerilerken enflasyon oranları TL'deki değer kaybı, üretici fiyatları ve fiyatlama davranışlarında oluşan bozulmaya bağlı olarak artmaya devam etmiştir. Buna göre Merkez Bankası sıkı para politikası uygulamaya devam etmiştir. Bu dönemde, Enflasyon oranı, %20.3 olarak belirlenmiştir. Merkez Bankası, faiz oranlarını artırma yoluna gitmiştir. 2018 yılının sonunda faiz oranları %24 oranına ulaşmıştır. Artan faiz oranları kredi maliyetlerini artırmıştır ve bununla beraber işsizlik oranları yükselmiştir. İşsizlik oranı 0.1 puanla artarak % 11 seviyelerinde gerçekleşmiştir. (Merkez Bankası, 2016:31 ve Merkez Bankası, 2018). 2019 yılından sonra ise tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını, tüm dünya ekonomisini etkilediği gibi türkiye ekonomisi üzerinde de olumsuz etkiler bırakmıştır. Pandemi süreciyle birlikte bir çok sektörde iş kayıpları meydana gelmiştir ve işsizlik önemli düzeyde artmıştır. Özellikle, genç işsizlik kaygı verecek düzeylere ulaşmıştır. Merkez Bankası, daralan piyasa ekonomisini canlandırmak için faiz oranlarını düşürerek piyasalardaki likitide ihtiyacını arttırmaya çalışmıştır. Bu dönemde, ekonomik büyüme 0,8 oranında gerçekleşirken işsizlik oranı %13,7, enflasyon oranı ise %15,2 olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında, salgının olumsuz etkilerini azaltma yönünde genişletici para politikalarına devam etmesiyle ekonomik büyüme %1,9'yükselmiş, işsizlik oranı %13,1, enflasyon oranı ise 12,3 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında, ekonomik büyüme %11,4 gibi yüksek bir orana ulaşmıştır. Ayrıca, faiz oranları %17 oranında, enflasyon oranı %36 gibi yüksek bir seviyeye ulaşırken işsizlik oranı ise %11,2 seviyelerine düşmüştür. 2022 yılında Türk lirasındaki değer kabına ve jeopolitik gelişmelere bağlı olarak enflasyon oranları hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Diğer yandan, negatif küresel arz şoklarının etkilerini büyük ölçüde yitirmesiyle uygulanan politikalar üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır bu dönemde, ekonomik büyüme %5,5 seviyesinde iken, enflasyon oranları %64 düzeyine kadar ulaşmıştır ancak uygulanan faiz oranları %9'dur. İşsizlik oranı ise %10,4 seviyelerine düşmüştür. Ek olarak, bu dönemde, işgücü piyasalarında olumlu gelişmeler yaşanmıştır ve 2022 yılı boyunca istihdamdaki artış devam etmiştir. Buna bağlı olarak işsizlik azalmıştır. Bu

dönemde, enflasyon oranı çok yükseldiği için Merkez Bankası faiz oranlarını arttırarak enflasyonu kontrol altında tutmaya çalışmıştır (Merkez Bankası, 2020:18 ve Merkez Bankası, 2021, Merkez Bankası, 2022:17). Sonuç olarak, 2019 ve 2022 dönemi için enflasyon işsizlik ve büyüme oranlarında belirgin değişiklikler yaşanmıştır. Bu genel olarak bu dönemdeki dalgalanmaların nedenleri arasında küresel ekonomik koşullar, döviz kurlarındaki dalgalanmalar, pandemi etkileri ve iç talepteki değişiklikler yer almaktadır.

Türkiye’de yıllar içerisinde enflasyon oranları Şekil 9’da gösterilmektedir.

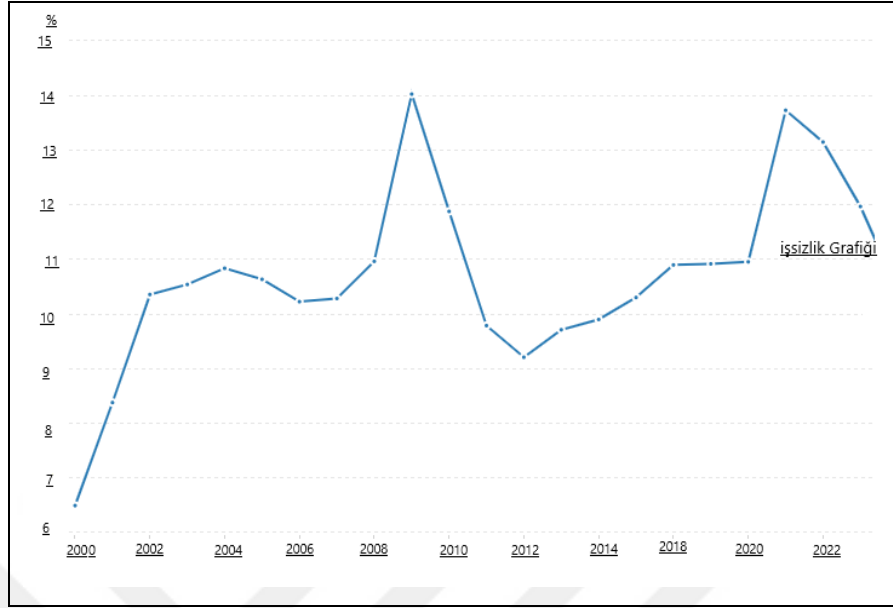

Şekil 9: 2000-2022 Yılları Arasında Türkiye’de Enflasyon Oranlarının Değişimi

Kaynak: (World Bank, 2023a) Group Data (Inflation, consumer prices (annual %)- Türkiye, 2023).

Şekil 9, Türkiye’deki 2000-2022 yıllarına ait yıllık enflasyon oranlarının değişimini göstermektedir. Şekilde’de anlaşılacağı gibi 2000 yılında enflasyon çok yüksek düzeylere ulaştığı görülmektedir. 2000 ve 2001 yılından sonra yüksek enflasyonu düşürmek için yapılan yeni politika ve stratejiler enflasyon oranlarını ciddi bir şekilde düşürmektedir. Fakat, 2008 yılına gelindiğinde ise ortaya çıkan küresel finansal kriz, Türkiye’de olumsuz bir şekilde etkileyerek enflasyon oranlarını kısa vadeli dalgalanmasına yol açmıştır. Şekilde, 2020 sonrasında küresel ekonomik koşullar, döviz kurlarındaki dalgalanmalar, pandemi etkileri ve iç talepteki değişiklikler enflasyon oranları hızla artmaya başlamıştır.

Türkiye’de işsizlik oranlarının yıllar içindeki değişimi Şekil 10’da gösterilmiştir.

Şekil 10: 2000-2022 Yılları Arasında Türkiye’de İşsizlik Oranlarının Değişimi

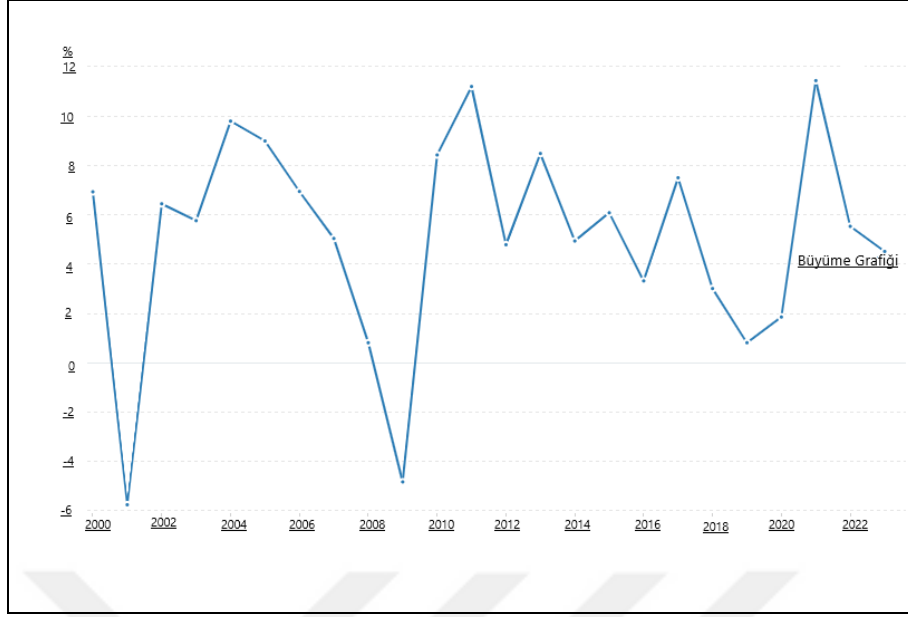
Kaynak: (World Bank, 2023b) Open Data (Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - Türkiye, 2023).

Şekil 10, Türkiye’de 2000 ile 2022 yılları arasında işsizlik oranlarının yıllar itibariyle değişimi göstermektedir. Şekil’de, 2000 yılından sonra işsizlik oranları hızla artmaya başlamıştır. 2001 kriziyle birlikte işsizlik Türkiye’nin en ciddi problemlerinden biri haline gelmiştir ve işsizlik %10 seviyelerini aşarak çok yüksek seviyelere ulaşmıştır. 2008 yılında çıkan küresel ekonomik krizle birlikte işsizlik tekrardan çok yüksek seviyelere ulaşarak %14 kadar ulaşmıştır. 2020 yılı sonrasında işsizlik oranları hızla azalmaya devam etmiştir. Bunun nedenleri arasında pandemi sonrasında hükümetin istihdamı arttırmaya yönelik politikalar izlemesi ve teşvik politikaları işsizliğin düşmesine katkı sağlamıştır.

Özetlemek gerekirse, 2002 yılından sonra Türkiye bir çok alanda yapısal dönüme gitsede bu süreçte işsizliğin düşürülmesi zaman almıştır. Ayrıca, 2002 yılından günümüze kadar olan süreçte yüksek oranlı büyümeye rağmen işsizlik oranları istenilen düzeye düşürülemediği. Bunun nedenleri arasında işgücü piyasasındaki yapısal sorunlar ve nominal büyümme oranları gelebilir. Yapısal sorunlar; eğitim ve sektör uyumsuzluğu, yüksek derece genç işsizliğin ortaya çıkması, tarım sektöründen sanayi sektörüne olan geçişin yavaş olması gibi nedenler yer almaktadır. bu sebeple, büyüme sağlansa bile işsizlik istenilen düzeye indirilememiştir (Ay, 2012:322). Diğer taraftan, arz şoklarından meydana gelen bir fiyat artışı enflasyon oranlarını artırabilir ve bu artış nominal büyüme oranlarını

artırmaktadır. Bu enflasyon, mal ve hizmet üretimdeki artış değil, fiyatlardaki artıştır. Böylece büyüme reel olarak değil istihdam yaratmayan sanal bir büyümele gerçekleşmiş olur. Ayrıca, İşgücündeki artış üretimdeki artıştan daha büyük olduğu zaman ekonomideki büyüme artsa bile istihdam oranı artmamaktadır. Aslında, Türkiye'deki verimliliğin artması ekonomik büyüme için son derecede önemli bir faktör olmasına rağmen bu olgu tek başına sağlandığı zaman istihdamı artırmakta yetersiz kalmaktadır. Ekonomik büyümenin işgücü piyasalarının atırmaması diğer nedenleri arasında ithalattaki artış ve yatırımlardaki erozyon yer almaktadır. Türkiye'deki enflasyon artışı, döviz kurlarındaki istikrarsız dalgalanmalar, zayıf bankacılık sistemleri ve yüksek faiz oranları yatırımlar üzerinde olumsuz bir etki bırakmıştır ve böylece artan nüfusla beraber istihdam oranlarını artmamıştır (Murat ve Yılmaz-Eser, 2013:115).

Bu çerçevede, hükümetler genişletici bir para politikası uyguladığı zaman faiz oranlarını düşürerek yatırımları ve büyümeyi teşvik edebilirler. Sürdürülebilir bir büyüme hedefi, ekonominin üretim kapasitesini artırmayı hedeflerken aynı zamanda toplam işgücüne olan talep artırılarak işsizlik oranlarında azaltmayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra, finansal istikrarında sağlanması gerekmektedir. Finansal istikrarsızlıklar finansal yatırımlarla ilgili olarak faiz ve döviz kuru riskine neden olur. Buda sermaye kayıp ve kazançları ortaya çıkarmaktadır. Sermaye kayıpları bir çok kurumun çökmesine yol açarken aynı zamanda başka kurumlar üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır. Faizlerin yükselmesi kurumların ödemelerini yapamaz duruma getirmektedir ve böylece bu kurumların iflas etmelerine yada çökmelerine neden olmaktadır. Bu durum ise işsizliğin artmasına neden olabilmektedir (Aslan, 2009:535-536537). Ekonomik büyümenin zaman içerisinde nasıl bir değişim gösterdiğini Şekil 11 yardımıyla gösterilmektedir.

Şekil 11: 2000-2022 Yılları Arasında Türkiye’de Büyüme Oranlarının Değişimi

Kaynak: (World Bank, 2023c) World Bank Open Data (GDP growth (annual %) - Türkiye, 2023).

Şekil 11’de 2000 ve 2022 yılları arasında ekonomik büyümede büyük dalgalanmalar ve ekonomik gelişmeler yaşandığı görülmektedir. 2001 kriziyle birlikte ekonomik büyüme önemli derecede düştüğü görülürken, 2002’den sonra yapılan yapısal reformlarla ekonomik büyüme hızla artmaya başlamıştır. Fakat 2008’de küresel ekonomik krizle birlikte ekonomik büyüme ciddi bir şekilde tekrardan düşerek en alt seviyeleri görmüştür. 2008 yılın küresel krizin etkileri tekrar toparlanmaya çalışılsada 2010’dan sonra ekonomik büyüme yavaşlamaya başladığı görülmektedir. 2019 yılında pandemi etkisiyle büyüme oranları ciddi bir şekilde azalış göstermektedir.

Sonuç olarak, para politikası ve istihdam politikaları birbirleriyle doğrudan bağlantılı kavramlar olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de yüksek enflasyon, döviz kurundaki dalgalanmalar ve faiz oranlarındaki artış işgücüne olan talebi düşürerek işsizliğin yükselmesine neden olabilmekte ve bu durum büyüme oranları üzerinde olumsuz etkiler olarak karşımıza çıkabilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PHILLIPS EĞRİSİNE YÖNELİK ÜLKE ÇALIŞMALARI

Phillips eğrisi üzerinde yapılan çalışmalar literatürde oldukça geniş bir yer kaplamaktadır. Özellikle, gelişmekte olan ülkelerde ülke ekonomilerine ait birçok uygulamalı çalışmalar mevcuttur. Diğer taraftan, Phillips eğrisinin ortaya çıkışı ve üzerinde yapılan tartışmalar günümüze kadar devam etmiştir. Bu konu ile ilgili farklı ülke, dönem ve yöntemler kullanılarak birden çok çalışma yapılmıştır. Phillips eğrisi üzerine yapılan bu çalışmalar dikkate alındığında farklı ülke, dönem ve yöntemlerin kullanılması aynı zamanda ortaya çıkan sonuçların da farklı olmasına neden olmuştur. Ayrıca, her ülkenin kendine özgü ekonomik bir yapıya sahip olması nedeniyle enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişki hem ülkeden ülkeye hem de dönemden döneme değişiklik göstermiştir. Ekonomideki yapısal dönüşümler, küresel gelişmeler ve politika yapıcıların enflasyon ve işsizlik üzerindeki etkisi bu durumun nedenleri arasında yer almaktadır.

1. GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Phillips'in 1861-1957 yılları verilerini kullanarak İngiltere üzerinde yaptığı Phillips eğrisi analizi ile Somuelson ve Solow'un ABD üzerinde yaptığı Phillips eğrisi çalışmaları hem birbirine benzer sonuçlar vermekte hem de Phillips eğrisi hipotezinin geçerli olduğu sonucunu vermektedir. Daha sonra, Phillips eğrisiyle ilgili tartışmalar devam ederken, Monetaristler Phillips eğrisine doğal işsizlik oranı ve adaptif beklentileri dahil etmiş ve Phillips eğrisinin uzun dönemde ortadan kalktığını savunarak hipotezi bir adım öteye taşımışlardır (Nar, 2021:69). Adaptif beklentiler teorisi ve Rasyonel beklentiler teorisi, Phillips Eğrisi ile ilişkilidir. Adaptif beklentiler teorisi, enflasyon ile işsizlik arasında kısa vadeli ters yönlü bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Eğer insanlar enflasyonun gelecekte artacağını beklentisiyle hareket ederlerse bu durum işsizlik ile enflasyon arasındaki kısa vadeli ilişkiyi daha da güçlendirebilir. Rasyonel beklentilere göre ise bireyler ve firmaların gelecekteki ekonomik politikaları tahmin edebileceğini ve bu beklentilere göre rasyonel davranacağını savunmaktadır. Kısa dönemde beklenmedik para politikaları işsizliği geçici olarak azaltabilir ancak bireyler enflasyon beklentilerini güncellediğinde işsizlik doğal seviyesine geri döner ve sadece daha yüksek bir enflasyon seviyesi oluşmaktadır. Böylece, uzun vadede Phillips Eğrisi dikey bir hale gelir ve enflasyonla işsizlik arasında kalıcı bir ilişki kalmaz.

Yeni klasikler ise hem kısa dönemde hem de uzun dönemde Phillips eğrisi şeklinin dik bir doğru olduğunu ve böylece Phillips eğrisi hipotezinin geçerli olmadığını savunmaktadırlar. Phillips eğrisi hipotezi tartışan diğer bir görüş ise Yeni Keynesyenlerdir. Yeni Keynesyenler, kısa dönemde Phillips eğrisinin geçerli olduğunu kabul etmektedirler. Çünkü, fiyatlar ve ücretler yapışkandır ve bu da işsizlik ile enflasyon arasında geçici bir negatif ilişki oluşturmaktadır. Ancak, uzun dönemde enflasyon beklentileriyle uyum sağladığı için Phillips eğrisi etkisi azalır ve işsizlik doğal seviyeye inmektedir. Geniş bir perspektifteki değerlendirmelerin ardından 1980'li yıllarda Phillips eğrisi önemini yitirmekte 1990'lı yıllara gelindiğinde Phillips eğrisi tekrar önem kazanarak ön sıralarda yer almayı başarmıştır. Phillips eğrisi kapsamında yapılan çalışmalar günümüze kadar önemini koruyarak devam etmiştir. Bu doğrultuda, konunun daha iyi anlaşılması için hem dünya genelinde yapılan bazı çalışmalara hem de Türkiye genelinde yapılan bazı çalışmalara yer verilecektir.

Mortensen (1970), rekabetçi bir iş gücü piyasası için parasal ücret oranları ile işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, parasal ücret oranları ile işsizlik oranları arasında ters yönlü bir ilişkinin bulunduğu ve denge işsizlik oranının enflasyon oranlarından bağımsız olduğunu ifade etmiştir. Wolf ve McEnally (1970), 1948-1968 dönemi verilerini kullanarak ABD'deki enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş tokuş ilişkisini incelemişler. Çalışmada, tek bir Phillips eğrisi yerine farklı ekonomik koşullar ve dönemler için birden fazla Phillips eğrisi kullanmışlar ve enflasyon ile işsizlik arasındaki değiş tokuş ilişkisinin her zaman sabit olmadığı belirtilmiştir. Çalışmanın sonucunda, işsizlik ve enflasyon arasındaki değiş tokuş ilişkisinin dönemsel olduğu ve işgücü piyasalarının yapısal dönüşümlerinin bu değiş tokuş ilişkisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olacağını vurgulamışlardır.

Reid (1980), 1970'lerde Kanada'da enflasyon ve işsizlik oranlarının 1960'lı yıllara göre daha yüksek bir şekilde arttığını belirtmiştir. Çalışmada, bu durumu açıklamak için son yıllarda yapılan önemli araştırmalar incelenmiş ve 1980'ler için bir politika önerisi olarak sunulmuştur. 1960'lara kadar Kanada'da, enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişki olarak ifade edilen Phillips eğrisi geçerli olsa da 1970'lerde bu ikili arasında yüksek işsizlik ve yüksek enflasyon oranlarını gösteren pozitif bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yazar, bu durumu üç nedene bağlamıştır. Birincisi, Friedman ve Phelps'in katkılarıyla geliştirilen beklentiler hipotezi; ikincisi, gıda ve enerji fiyatlarındaki artışların enflasyon üzerindeki etkisi;

üçüncüsü ise işgücünün demografik yapısındaki değişiklikler ile işsizlik sigortasındaki değişikliklerin işsizlik üzerindeki etkisidir. Çalışmanın sonucunda, Phillips eğrisinin bu dönemde başarısız olması, 1980'lerde politika yapıcıların daha etkili ve uyumlu para ve maliye politikaları geliştirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Gordon (1990), enflasyonu anlatmak için geleneksel Phillips eğrisinden farklı olarak geliştirdiği Üçgen Model'ini ele almıştır. Bu model, enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi ele alan Phillips eğrisinden farklı bir yaklaşım olarak sunulmuştur. Üçgen Modeli, enflasyonu geçmiş enflasyonun etkisi, toplam talepteki değişimler ve arz yönlü değişimler ya da şoklar gibi faktörlere dayandırarak reel çıktı seviyesi ve değişim hızıyla ilişkilendirmiştir. Ücretleri ve işsizlik oranlarını göz ardı eden bu model, enflasyonun temel nedenini nominal GSYH oranındaki büyümenin potansiyel reel büyümeyi aşması olarak görmüştür. Gordon bu modeli ABD ekonomisinde test etmiş ve 1980'lerdeki durgunluk sırasında üretim kaybının olduğunu, 1987 yılından sonra ise işsizlik oranının %6'nın altına düşmesiyle enflasyonun yavaş bir şekilde arttığını öngörmüştür.

Roberts (1995), Yeni Keynesyen Modelinde ele alınan yapışkan fiyat kavramının Phillips eğrisi üzerinde de mevcut olduğunu vurgulamıştır. Friedman ve Phelps tarafından geliştirilen beklentilerle artırılmış Phillips eğrisine benzer bir model sunduğunu savunmaktadır. Fiyatlar yapışkan olduğu için gelecekteki oluşacak olan fiyatları hesaba katılması gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışmada, fiyat beklentilerinin enflasyon ile işsizlik oranları arasındaki ilişkinin rolü üzerinde durulmuştur. Ayrıca, çalışmada, fiyat tahminleri için iki farklı yöntem kullanılmıştır. Bunlar; ankete dayalı ölçümler ve Bennett McCallum (1976) tarafından geliştirilen ekonometrik ölçümlerdir. Sonuçlar modelde tutarlı olduğunu belirtmektedir. Fakat ankete dayalı olarak bakıldığında daha kesindir ve anketlerin gerçek beklentilerin daha güvenilir ölçüleri olabileceğini düşündürmektedir. Ayrıca, çalışmanın sonucunda, Yeni Keynesyen Phillips eğrisinin kararlı olduğu belirtilmiştir.

Clark ve Laxton (1997), ABD üzerinde yaptığı Phillips eğrisiyle ilgili çalışmasında 1972-1996 dönemi için Time Varying yöntemini kullanarak işsizlik oranı ile NAIRU arasındaki farkla ölçülen aşırı talep ve enflasyon beklentilerine göre ayarlanmış enflasyon arasındaki ilişkinin temelde doğrusal olmayan bir ilişki olduğunu savunmuştur. Time Varying yöntemi ile elde edilen Phillips eğrisi ile ilgili parametrelerin aşırı talep ve enflasyon beklentilerine bağlı olduğu ve temel parametrelerden biri olan işsizlik açığının gerçek ve beklenen enflasyondan doğrudan etkilendiğini belirtmektedir.

Turner ve Seghezza (1999), Phillips eğrisinin çoğu OECD ülkeleri için geçerli olduğunu ve son yıllarda da bu ülkeler için Phillips eğrisinin istikrarlı ve tahmin edilen parametrelerin birbirine benzer olduğunu belirtmektedir.

Beaudry ve Doyle (2000), 1961-1999 yılları arasında Kanada ve ABD'deki Phillips eğrisinin değişimi üzerinde odaklanmışlar. Son 20 yıl içerisinde Kanada ve ABD'deki Phillips eğrisinin önceki yıllara göre çok daha küçüldüğünü ifade etmektedirler. Ayrıca, zaman içinde para politikasının değişmesi, daha düz bir Phillips eğrisine neden olabileceğini belirtmektedir.

Vredin ve Warne (2000), İsveç, Birleşik Krallık ve ABD için yaptıkları aylık işsizlik ve enflasyonu 2 durumlu Markov geçişli VAR modeli ile inceleyerek ABD ve İngiltere için uzun dönemli Phillips eğrisinin yatay olduğunu belirtmişlerdir. Başka bir deyişle, Phillips eğrisi hipotezinin reddedildiğini, İsveç için ise uzun dönemde enflasyon ve işsizlik arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmektedirler.

Goméz ve Julio (2000), Kolombiya verilerini kullanarak dışbükey bir Phillips eğrisini tahmin etmişlerdir. Ayrıca, NAIRU'yu gözlemleyen bir değişken olarak kullanmışlar. Goméz ve Julio, Kolombiya için doğrusal olmayan bir Phillips eğrisi sonucuna varmışlardır. Phillips eğrisinin doğrusal olması durumunda ekonominin patlama ve durgunluk yaşadığı dönemlerde enflasyonun düşürme maliyetinin aynı olduğu savunmuşlar. Bu bağlamda, Phillips eğrisini düz bir çizgi değil dış bükey olduğunu savunmuşlardır. Phillips eğrisinin dışbükey olması önemli bir politika çıkarımı olduğu ve enflasyondaki dalgalanmaları kontrol altına almak için doğru zaman ekonominin patlama yani konjonktürel açıdan en üst seviyede olduğu zaman olduğunu belirtmektedirler.

Khan ve Zhu (2002), Birleşik Devletler, Kanada ve Birleşik Krallık ülkelerinin verilerini kullanarak VAR yöntemiyle açık ve kapalı ekonomiler için değişen koşullarını tek tek ele almışlardır. Kanada ve Birleşik Krallık için hem açık hem de kapalı ekonomilerinin birbirine benzer olduğu tespit etmişlerdir. Ayrıca çıkarılan sonuçlar, Phillips eğrisi açısından yorumlanarak eylemsizlik kaynağı olarak bilgisel kısıtlamaları kullanan para politikası analizi için genel denge modellerini kalibre etmek için kullanılabildiğini savunmaktadırlar.

Flaschel ve Krolzig (2003), ABD ekonomisi için parasal ücret ve fiyatlar için uyumlu iki Phillips eğrisi modeli çalışmışlardır. Emek ve mal piyasasında talep ve maliyet baskıları için farklı ölçümler kullanan geçici ve kalıcı maliyet baskısı değişiklikleri arasında ayırım yapan fiyat-ücret sarmalının tartışılmasına geleneksel bir yaklaşımdan başlamışlardır. Ücret

enflasyonu, işgücü piyasasındaki talep ve maliyet baskıları tarafından yönlendirmektedir ve fiyat enflasyonu ise mal piyasasındaki karşılık gelen baskılar tarafından oluştuğunu göstermişlerdir. Ayrıca, Ücret düzeyinin talep baskısına dair olarak fiyat düzeyinden daha esnek olduğunu sonucuna varmışlardır.

Emsen, Kuşcu ve Sarsılmaz (2003), Kırgızistan ekonomisi için enflasyon ve işsizlik arasındaki ters ilişki incelemiştir. Çalışmada, bu ikili arasında ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Bu bağlamda, Kırgızistan Phillips eğrisi modeli, enflasyon oranları yükselmesi durumunda işsizlik oranları düşmektedir ya da enflasyon oranları azaldığında ise işsizlik oranları yükselmektedir.

Zhu (2005), çalışmasında, ABD verilerini kullanarak farklı frekans ölçüm teknikleriyle Phillips eğrisinin geçerliliğini sorgulamıştır. Geleneksel Phillips eğrisinde olan değiş tokuşun NAIRU Phillips eğrisindeki uzun dönemli eğilimler için daha yüksek frekansta geçeli olduğunu ve anlamlı olduğu sonucuna varmıştır. Yani, enflasyon ile işsizlik arasındaki değiş tokuş görüşü uzun vadede geçerli olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca, kısa dönemde Phillips eğrisindeki değiş tokuşun var olduğunu fakat uzun dönemde bir değiş tokuş ilişkisinin olmadığını savunan görüşler için çalışma sonuçlarıyla çeliştiğini de belirtmektedir.

Sanchez (2006), Japonya’da uzun süredir düşük enflasyon ya da dezenflasyonist bir ortam olmasından dolayı enflasyon deneyimi benzersiz olduğunu dile getirilmiştir. Bundan dolayı, normal Phillips eğrisi yerine yeni Keynesyen Phillips eğrisi tahminlerinden yola çıkarak 1973-2005 yılları boyunca Japonya’nın enflasyonu üzerinde çalışmıştır. Enflasyonun kalıcı olması ve yapısal değişime olan duyarlılığını incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, GSYH deflatör enflasyonu ve reel marjinal maliyetin birim işgücü maliyeti ölçümü için ücret payındaki %1’lik bir artış enflasyonda %0,16’lık bir artış yaratmaktadır. Firmalar çok sık aralıklarla fiyat değişimine gittikleri için fiyat katıllığı derecesi azalmaktadır. Yani saatlik birim işgücü reel maliyetinde meydana gelen %1’lik bir artışın enflasyonda %0,424 bir değişime neden olacağını belirtmektedir. Sonuç olarak, yeni Keynesçi Phillips eğrisine göre, Japonya’nın enflasyonu kalıcı olmadığını belirtmektedir.

Furuoka (2007), gelişmekte olan ülkelerden olan Malezya için yaptığı çalışmasında birim kök testleri ile enflasyon ve işsizlik arasındaki uzun vadeli ilişkiyi incelemek için Johansen eşbütünleşme testi kullanarak Phillips eğrisinin geçerliliğini sorgulamıştır.

Çalışma sonucunda, uzun dönemde enflasyon ile işsizlik arasındaki ters ilişkinin olduğu ve bunun yanı sıra bu ikili arasında nedensel bir ilişkinin de olduğu sonucuna varmıştır.

Furuoka ve Munir (2009), Malezya, Singapur, Endonezya, Tayland ve Filipinler beş ASEAN ülkesi için yaptıkları araştırmada panel veri analizini kullanarak Phillips eğrisinin geçerliliğini sorgulamışlardır. Bu yapılan araştırmanın sonucuna göre, beş ASEAN ülkesi için işsizlik oranları ve enflasyon oranları arasında karşılıklı bir ilişki olmadığı sonucuna varmışlardır.

Zaman, Khan, Ahmad ve Ikram (2011), Pakistan'ının 1975-2009 yılları kapsayan verileri kullanarak enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi, NAIRU'nun parametrik olmayan tahminleri ile hesaplama yaparak Phillips eğrisinin geçerliliğini sorgulamışlardır. Araştırmanın sonucunda, enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasında orantısız bir şekilde değiş tokuş ilişkisi bulunmuştur. Ayrıca, Pakistan'da kısa dönemde enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişki geçici iken uzun dönemde kalıcı olduğu kanısına varılmıştır.

Kumar ve Vashist (2012), Hindistan için yaptığı araştırmada, dikey Phillips eğrisi hipotezini desteklemediği, kısa dönemde enflasyon ve işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ve Phillips eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varmıştır.

Sancar Özkök ve Atay Polat (2017), 1998:1-2016 :1 üçer aylık döneminin verilerini kullanarak G7 ülkeleri için enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkiyi sorgulamışlardır. Çalışmada, işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkiyi incelemek için panel veri analizi ve Johansen-Fisher panel eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, uzun dönemde, enflasyon ve işsizlik arasında eşbütünleşme olduğu ve enflasyondan işsizliğe doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Aynı şekilde, işsizlikten enflasyona doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, G7 ülkelerinde uzun dönemde enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasında değiş tokuş olduğu, Phillips eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır.

Shaari, Abdullah, Razali ve Saleh (2018), yüksek gelirli ülkelerin 1990-2014 dönemi için Phillips eğrisinin varlığını sorgulamışlardır. Yaptıkları analizde, panel veri analizi kullanarak hem uzun dönemde hem de kısa dönemde Phillips eğrisinin varlığı doğrulamışlardır. Sonrasında, panel eşbütünleşme testi ve FMOLS yöntemi kullanılarak, işsizlik ve enflasyon oranları arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olduğu ve söz konusu ikili arasında uzun dönemde negatif bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır.

Kartika ve Kurniasih (2020), 10 ASEAN (Endonezya, Filipinler, Malezya, Singapur, Brunei, Darussalam, Tayland, Vietnam, Laos, Kamboçya ve Myanmar) ülkeleri için 2008-2017 yılları için Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığını araştırmışlar. Araştırmada, panel veri analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre hem kısa dönemde hem de uzun dönemde enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasında bir değiş tokuş ilişkisi olduğu bu nedenle Phillips eğrisinin geçerli olduğunu gözlemlemişlerdir.

İspir ve Atılğan (2022), G8 ülkeleri için enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasındaki değiş tokuş ilişkisini inceleyen çalışmada, 1993-2020 yılları arasındaki veriler kullanılarak Phillips eğrisi geçerliliğini sorgulanmışlardır. Çalışmada, kullanılan eşbütünleşme testi sonucunda, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, ABD, Japonya ve Rusya'da yani G8 ülkelerinde uzun dönemde Phillips eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır.

Liargovas ve Psychalis (2022), En Küçük Kareler (OLS) ve VAR analizlerini kullanarak Yunanistan için Keynesyen Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığını araştırmışlardır. Sonuç olarak, enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu sonucuna varmışlardır.

Bozkaya (2023), 1997-2018 yıllık verileri ile Konya (2006) Nedensellik testlerini kullanarak BRICS ülkelerinde Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığı yönünde araştırma yapmıştır. Yapılan araştırmanın sonucuna göre, Rusya'da enflasyon ile işsizlik arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğu, Güney Afrika'da enflasyondan işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğu ve Hindistan ile Çin'de ise işsizlikten enflasyona doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varmıştır. Böylece, sadece Rusya'da Phillips eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varmıştır.

Vincent, Dantong, Velji ve Sitdang (2024), Phillips eğrisinin farklı ekonomik durumlarda nasıl işlediğini, hangi şartlarda geçerli olduğu ve hangi durumlarda sınırlamalarla karşıladığı üzerine durmuşlardır. Çalışmada, nicel bir veri yöntemi kullanılmıştır. Nicel veri çerçevesinde veri toplama, ekonometrik analiz ve model tahmini yapılmıştır. Elde edilen bulgular, işsizlik oranlarında meydana gelen bir artış enflasyon oranlarını %8 oranında artmasına neden olmuştur. Bu durum mal ve hizmet üretiminde herhangi bir artış olmadığı zaman para arzında meydana gelen artış olarak belirtmişlerdir.

Paul ve Luqman (2024), Sahra Altı Afrika'da oluşan siyasi istikrarsızlık ile enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi inceleyerek bu bölgede 1986-2022 dönemi verilerinden yararlanarak Phillips eğrisinin geçerliliği üzerinde araştırma yapmışlardır. Çalışmada, Birim

Kök Testi, Kao eşbütünleşme testi, regresyon, Ortak İlişkili Etkiler Tahmincisi veya Ortalama Grup gibi tahmin testleri üzerinde analiz yapmak için STATA yazılımından yararlanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, enflasyon ile işsizlik oranları arasında ters bir ilişki vardır ve bu ilişki uzun dönemde istikrarlıdır. Ayrıca, sonuçlar; işsizlik olması, siyasi istikrarsızlığın olması ve doğrudan yabancı yatırımların yapılması enflasyon üzerinde olumsuz bir pozitif etki yarattığını ortaya koymuştur.

2. TÜRKİYE ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bu kapsamda yer alan çalışmalara değinecek olursak Aşırım (1995), Türkiye’de Lucas Hipotezini Phillips eğrisi üzerinde test etmeye çalışmıştır. Analizde, 1968-1994 dönemi verileri için Regresyon Analizi kullanılmıştır. Lucas’ın Hipotezi göre, çıktı (ekonomik büyüme) ile enflasyon arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ve bu da ekonomik aktörlerin fiyat hareketlerini yanlış anlamalarına bağlı olduğunu belirtmiştir. Lucas, düşük enflasyonun yaşandığı ülkelerde nominal gelirden meydana gelen artışlar reel çıktı üzerinde önemli ölçüde etkiler yaratırken yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde ise toplam talepte meydana gelen değişikliklerin çıktı üzerindeki etkisi küçük olduğunu ancak değişiklikler fiyatlar üzerinde hızlı bir şekilde yansıdığını savunmaktadır. Sonuç olarak, çıktı ile enflasyon arasındaki ekonomik denge, enflasyon oranlarının artması sonucunda bozulmaktadır ve enflasyonun yüksek yaşandığı Türkiye’de Phillips eğrisinin daha dik bir şekil beklediğini belirtmektedir. Ek olarak, Türkiye’de elde edilen kanıtlara göre çıktı ile enflasyon arasındaki dengenin enflasyon oranının varyansı arttıkça kötüleştiğini de belirtmektedir.

Çetinkaya ve Yavuz (2002), Türkiye’de uygulanan dezenflasyon politikalarının ekonomik giderleri analiz edilerek ortaya çıkan enflasyon fedakârlık oranını hesaplamışlardır. Enflasyon fedakârlık oranı, enflasyon oranında meydana gelen bir puanlık düşüşün çıktıda meydana getirdiği kayıp olarak tanımlanmaktadır. Çalışmanın sonucunda, fedakârlık oranlarının çok düşük ve negatif olduğu ve bu durum Türkiye’de enflasyon oranlarının düşürme çabaları üretim üzerinde beklenenden daha az zarar verdiğini belirtmektedirler. Uygulanan dezenflasyon politikaları, üretimde büyük kayıplara neden olmadığını ve bu durumun üretim kayıplarını azaltan arz şoklarından kaynaklandığını vurgulamaktadırlar. Sonuç olarak, enflasyonun sadece talep edildiğinden değil arz şokları ve maliyetlerden etkilenmesi nedeniyle Phillips eğrisinin Türkiye’de geçerli olmadığını belirtmişlerdir.

Uysal ve Erdoğan (2003), 1980-2002 yılları verilerini kullanarak işsizlik oranları ile ücret düzeyleri arasındaki değiş tokuş ilişkisini Phillips eğrisinden yararlanarak incelemiştir. Çalışmada, Regresyon Analizi kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, ücret düzeyleri ile işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğu sonucuna varılmıştır ancak Phillips'in çalışmasında beklentilerin göz ardı edildiği dolayısıyla uzun dönemde Phillips eğrisinin istikrarlı olmayacağı belirtilmiştir. Çalışmada, Türkiye açısından Phillips eğrisine bakıldığında ise 1980'li yıllarda ücret oranları ile işsizlik oranları arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bu dönemde işsizliği düşürmek için yapılan herhangi bir politika aynı zamanda ücret oranlarını da düşürmektedir. 1990-2002 yılları arasında ise ücret oranları ile işsizlik oranları arasında ters yönlü bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. İşsizliği düşürmek için yapılan herhangi bir politika fiyat düzeylerinin artmasına neden olduğu belirtilmektedir.

Kuştepe (2005), 1980-2003 dönemi için enflasyon beklentileri ve doğal işsizlik oranı ile geleneksel ve Yeni Keynesyen Phillips eğrileri için doğrusal ve doğrusal olmayan özellikler kullanarak Türkiye'de Phillips eğrisinin varlığını sorgulamıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, Türkiye'de Phillips eğrisinin geçerli olmadığını tespit etmiştir. Cari dönemde enflasyon için enflasyon beklentilerin işsizlikten daha çok anlamlı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, Türkiye'de oluşan enflasyon probleminin, enflasyon beklentilerini azaltmaya yönelik politikaların geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Korkmaz (2010), Türkiye'deki enflasyon oranının Yeni Keynesyen Görüş çerçevesinde nasıl belirlendiğini araştırmıştır. Enflasyon, geçmiş enflasyona oranına göre mi yoksa gelecek enflasyon oranlarına göre mi belirlendiğini melez bir modelle test etmiştir. Çalışmada, 2AEKK yöntemi kullanılarak, enflasyon oranına mikro bakış açısı ile değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye'de enflasyon oranlarının daha çok gelecek enflasyon beklentilerine göre şekillendiği tespit edilmiştir.

Mangır ve Erdoğan (2012), 1990-2011 dönemi verilerini kullanarak, enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada, Phillips eğrisinin geçerliliğini test etmek için Regresyon Analizi kullanılmış ve kullanılan değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için nedensellik ilişkisine bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Türkiye'de kısa dönemde, Phillips eğrisi geçerli olmadığı tespit edilmiştir.

Bayrak ve Kanca (2013), Türkiye'de işsizlik oranları ve enflasyon oranları arasındaki ilişkiyi ele alan Phillips eğrisini 1970-2010 yılları için incelemiştir. Çalışmada, uzun

dönemde işsizlik ve enflasyon oranları arasında bir ilişkinin olup olmadığını sorgulamak amacıyla eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, Türkiye’de uzun dönemde Phillips eğrisinin geçerli olmadığı ancak kısa dönemde enflasyon oranları ile işsizlik oranları arasında bir ödüleşmenin olduğu, yani Phillips eğrisinin geçerli olduğu kanısına varılmışlardır.

Tabar ve Kırışkan Çetin (2016), Türkiye’de hem uzun dönem hem de kısa dönemde Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığını sorgulamışlardır. Çalışmada, 2003-2016 yıllarına ait aylık veriler için yapısal kırılmalı birim kök testleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda hem uzun dönemde hem de kısa dönemde enflasyon ve işsizlik arasında herhangi bir ters ilişki bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye’de kısa ve uzun dönemde, Phillips eğrisi geçerli olmadığı tespit edilmiştir.

Göçer (2016), 2005-2015 dönemi verilerinden faydalanarak, yapısal kırılmalı ekonometrik yöntemlerle Phillips eğrisinin geçerliliğini sorgulamıştır. Verilerin durağan olup olmadığını sorgulamak için ADF, PP ve yapısal kırılmalı DF testini kullanmıştır. Seriler arasındaki nedensellik ilişkisi sorgulamak için Granger (1969) nedensellik testini kullanmıştır. Seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığını sorgulamak için Johansen (1988) eşbütünleşme testi kullanmıştır. Ayrıca, kısa ve uzun dönemde Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığını sorgulamak için DOLS yöntemini kullanmıştır. Yapılan analizin sonuçlarına göre, sırasıyla; verilerin birinci farkı alınarak durağan hale geldikleri, enflasyondan işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu ve işsizlik ile enflasyon oranları arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Kullanılan DOLS yöntemiyle de Türkiye’de enflasyon oranı %1 oranında arttığı zaman işsizlik oranı %0,39 oranında düştüğü gözlemlenmiştir. Böylece, Türkiye’de hem uzun hem de kısa dönemde Phillips eğrisi geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Öztürk ve Emek (2016), 1997-2006 dönemi boyunca Nisan ve Ekim aylarına ait Samuelson ve Solow tarafından geliştirilen Phillips eğrisi modelinin Türkiye için geçerliliğini sorgulanmışlardır. Çalışmada, Birim Kök Testi ve enflasyon ile işsizlik arasındaki değiş tokuş ilişkisini sorgulamak için Korelasyon Analizinden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Samuelson ve Solow’un geliştirdiği enflasyon oranları ile işsizlik oranları adasındaki ödüleşmeyi ele alan Phillips eğrisi modeli geçerli olduğu ortaya çıkmıştır.

Erdil Şahin (2019), 2005-2018 dönemi için aylık verileri kullanarak Türkiye için Phillips eğrisini geçerliliğini sorgulamıştır. Johansen eşbütünleşme ve hata düzeltme modeline dayalı Granger Nedensellik analizi kullanmıştır. Analiz sonucunda, hem enflasyon oranlarından işsizlik oranlarına doğru hem de işsizlik oranlarından enflasyon oranlarına doğru çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu kanısına varılmıştır. Böylece Türkiye’de uzun dönem Phillips eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmada, işsizlik oranları ve enflasyon oranlarını aynı anda düşürmenin mümkün olmadığını, işsizliği azaltan politikaların enflasyonu artırıcı yönde etki yaptığını aynı zamanda enflasyonu azaltan politikaların ise işsizliği artırıcı yönde etki yarattığı belirtilmiştir.

Akiş (2020), 2005-2020 dönemi için Türkiye’de Phillips eğrisinin varlığını sorgulamıştır. Serilerin durağan olup olmadığını sorgulamak için birim kök testi kullanmış ve enflasyon ile işsizlik arasındaki negatif ilişkinin uzun dönemde olup olmadığını sorgulamak içinde eşbütünleşme testinden yararlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye’de uzun dönemde Phillips eğrisi geçerli olduğu ortaya konulmuştur. Merkez Bankası, enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi kullanarak temel amacı olan fiyat istikrarını sağlaması için yapılan politikalara yön verebileceğini belirtilmiştir.

Yıldırım ve Sarı (2021), 2005-2020 dönemi için aylık verilerden yararlanarak işsizlik oranı ile enflasyon oranını arasındaki ilişkiyi ele alan Phillips eğrisinin Türkiye’de bir politika aracı olarak kullanılmasını araştırmışlardır. Araştırmada, ADF birim kök testleri ve yapısal kırılmaları da dikkate alan KPSS birim kök testi kullanılmıştır. Ayrıca seriler arasında uzun dönemde bir ilişkinin olup olmadığını sorgulamak için Fourier Shin eşbütünleşme testleri kullanılmıştır. Son olarak, enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemde, ilişkinin sorgulanması için Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, seriler arasında herhangi bir eşbütünleşmenin olmadığı sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla, enflasyon ile işsizlik oranları arasında ilişkiyi ele alan Phillips eğrisinin geçerli olmadığı tespit edilmiştir. Ek olarak, analiz sonuçlarında, enflasyon oranlarında meydana gelen %1’lik bir artış işsizlik oranlarını %23 oranında artırdığı gözlemlenmiştir. İşsizlik ile enflasyon oranları arasındaki pozitif ilişki olduğu ve böylece Türkiye’de stagflasyon olgusunun yaşandığı belirtilmiştir.

Nar (2021), 1980-2019 dönemi verilerinden yararlanarak, Türkiye’de enflasyon ile işsizlik oranları arasında değiş tokuş ilişkisini ve söz konusu ikili arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi olup olmadığını zaman serileri analizini kullanarak araştırmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre, enflasyondan işsizliğe doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu ve %10 seviyesinde anlamlı olduğu sonucu gözlemlenmiştir. Bu sonuca göre, Türkiye’de Phillips eğrisi geçerli olduğunu ancak tahmini olarak değerlerin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, Türkiye’de enflasyon ve işsizlik oranlarını etkileyen birçok neden olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, enflasyonu artıran parasal gelişmeden çok enflasyonu artıran başka nedenlere, örneğin ekonomik şoklar ve enerji fiyatları gibi alanlara bakılması gerektiği belirtilmiştir. Son olarak, Türkiye’de işsizlik oranları enflasyon oranlarını etkilenmediği üzerinde durulmuştur. Bunun nedeni ise istihdamdaki artışın, ücret artışlarından kaynaklanan bir enflasyona yol açmaması olarak gösterilmiştir.

Buyrukoğlu ve Altunakar Mercan (2022), Mayıs 2009 ve Kasım 2021 dönemi için aylık verilerden yararlanarak Türkiye’de işsizlik ile enflasyon arasındaki değiş tokuş ilişkisini gösteren Phillips eğrisinin varlığını sorgulamışlardır. Çalışmada, serilerin durağan olup olmadığını kontrol etmek için Augmented Dicky-Fuller ile Phillips-Perron testleri ve ardından Zivot-Andrews birim kök testi kullanılmıştır. Ek olarak, iki değişkenin birlikte hareket edip etmediğini kontrol etmek için Engle-Granger eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, kullanılan değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğu, enflasyondan işsizliğe doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu ve böylece Phillips eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Son olarak, enflasyon oranlarında meydana gelen %1’lik bir artış sonucunda işsizlik oranları %2,6 oranında düştüğü belirtilmiştir.

Ekinci, Güzel ve Kara (2023), 1995-2021 yılları için Türkiye’de Phillips eğrisinin var olup olmadığını araştırmışlardır. Çalışmada, ARDL testi ve VAR Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, uzun dönemde, enflasyondan işsizliğe doğru herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Aynı şekilde, işsizlikten enflasyona doğru da herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Böyle bir durumda, uzun dönemde, enflasyon ve işsizlik birbirinin nedeni olmadığı belirtilmiştir. Türkiye’de kısa dönemde Phillips eğrisinin var olduğunu, uzun dönemde ise var olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durumun ise Friedman’ın Phillips eğrisi görüşünü desteklediği belirtilmiştir.

Bakkaloğlu (2024), 2002-2023 yılları arası verileri kullanarak işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada, Granger nedensellik testi, Johansen eşbütünleşme testi ve VAR (Vektör Otoregresyon) modeli kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, enflasyon ile işsizlik oranları arasında kısa süreli bir nedensellik ilişkisinin olmadığını göstermiştir. Kısa süreli işsizliğin, enflasyon oranlarıyla açıklanmasının

karmaşık olduğunu vurgulamıştır. Johansen eşbütünlük testine göre, uzun dönemde işsizlik ile enflasyon oranları arasında bir dengenin olduğunu kısa dönemde ise ekonomik dalgalanmalara rağmen enflasyon ile işsizliğin birlikte hareket ettiğini belirtmiştir. Enflasyon ile işsizlik arasında uzun dönemde bir eşbütünlüğün olması Türkiye’de kapsamlı ve yapısal reformların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Karataş (2024), 2005-2023 yılları verilerinden yararlanarak enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi araştırmıştır ve Phillips eğrisinin Türkiye için geçerli olup olmadığını sorgulamıştır. Çalışmada, Johansen eşbütünlük testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Türkiye’de Phillips eğrisinin geçerli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, Keynesyen İktisatçıların savunduğu “seçim menüsü” görüşünü doğruladığını vurgulanmıştır. Böylece, Türkiye’de 2005’ten Covid-19 salgını sonrasında kadar fiyat istikrarını sağlamak için yüksek işsizlik seviyelerine katlanıldığı belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE ÜZERİNE YAPILAN EKONOMETRİK ANALİZ SONUÇLARI VE AMPİRİK BULGULAR

Üçüncü bölümde, Türkiye ve Ülke çalışmalarında yer alan Phillips eğrisine yer verildi. Bu bölümde ise Phillips eğrisinin Türkiye için geçerli olup olmadığını incelemek amacıyla ekonometrik analizin detaylı sonuçları sunulacaktır. Ayrıca, çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın amacı, kullanılan veri ve model ve test yöntemleri açıklanarak enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkinin analizi yapılacaktır.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 1991-2023 döneminde Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığını sorgulanmasıdır.

2. VERİ VE MODEL

Spesifik olarak, 1991 – 2023 yılları arasındaki kapsamlı bir veri seti kullanılarak Türkiye ekonomisine odaklanmaktadır. Araştırma, hem enflasyon hem de işsizlik oranlarındaki yıllık dalgalanmaları analiz ederek, bu iki ekonomik göstergenin zaman içinde birbirlerini nasıl etkilediklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu analizde kullanılan veriler, Dünya Bankası Kalkınma Göstergeleri (World Development Indicators, WDI) veri dağıtım merkezinden elde edilmiştir.

Tablo 4: Araştırmada Kullanılan Veriler

Değişkenler	Açıklama	Kaynak
LINF	Enflasyon, tüketici fiyatları (yıllık %)	WDI
LUNE	İşsizlik, (toplam işgücünün yüzdesi) (modellenmiş ILO tahmini)	WDI

Stock ve Watson (2020) çalışmasında birçok makroekonomik seride yaygın olan üstel büyüme eğiliminin olduğunu vurgulayarak logaritmik dönüşümlerin kullanılmasının önemli avantajlar sağladığını belirtmişler. Bunun nedeni, ortaya çıkan katsayıların tek başına yorumlanması basit olmadığını vurgulayarak söz konusu değişkenlerin esnekliğini de direkt gösterdiğini belirtmişlerdir. Tablo 4’te görüldüğü gibi bu çalışma bağlamında, ilgili

değişkenlerin logaritmik dönüşümleri yapılmıştır. Çalışmada kullanılan modeller Eşitlik (1) ve Eşitlik (2)'de verilmiştir.

$$\text{Model 1: } LUNE_t = f(LINF_t) \quad (1)$$

$$\text{Model 2: } LINF_t = f(LUNE_t) \quad (2)$$

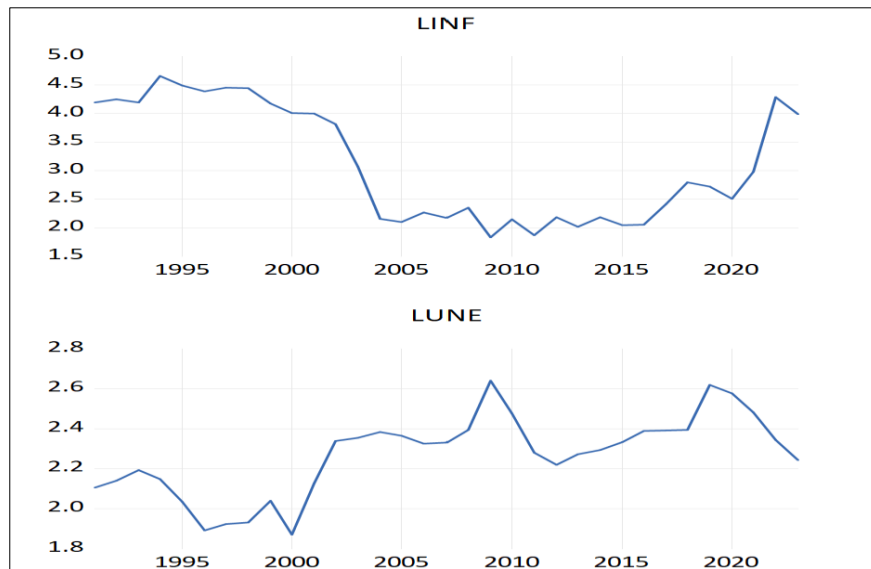
Bu çalışmanın temel amacı LUNE ve LINF değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemek olduğu varsayılarak, Eşitlik (3) ve Eşitlik (4)'deki ampirik modeller geliştirilmiştir:

$$\text{Model 1: } LUNE_t = \rho_0 + \rho_1 LINF_t + e_t \quad (3)$$

$$\text{Model 2: } LINF_t = \tau_0 + \tau_1 LUNE_t + u_t \quad (4)$$

Model 1 ve Model 2'de t zamanı, ρ_0 ve τ_0 sabit terimleri, ρ_1 ve τ_1 bağımsız değişkenlerin katsayılarını, e_t ve u_t ise hata terimlerini göstermektedir.

Çalışmada ilk olarak ele alınan değişkenlerle ilişkili zaman serisi verilerinin ayrıntılı bir görsel incelemesini gerçekleştirilmelidir. Bu inceleme, zaman serisindeki trendler, yapısal kırılmalar ve serilerin durağanlığı konusunda ön fikir vermektedir. Bu önsel incelemenin ihmal edilmesi regresyon sonuçlarının yanıltıcı olmasına neden olabilir. Şekil 12'de değişkenlerin zaman yolu grafikleri gösterilmektedir.

Şekil 12: Değişkenlerin Zaman Yolu Grafikleri

Grafik 4’te zaman yolu grafikleri incelendiğinde tüm serilerin ortalamadan saptıkları ve ortalamaya dönmedikleri görülmektedir. Dolayısıyla değişkenlerin birim köklü oldukları söylenebilir. Serilerin birim köklü olup olmadıklarının birim kök testleriyle sınanması gerekir. Tablo 5’te değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler sunulmaktadır.

Tablo 5: Tanımlayıcı İstatistikler

	LINF	LUNE
Ortalama	3.125044	2.268121
Medyan	2.793155	2.325031
Maksimum	4.656006	2.640913
Minimum	1.832738	1.871033
Standart Sapma	1.015374	0.200484
Çarpıklık	0.188819	-0.302703
Basıklık	1.300583	2.563719
Jarque-Bera	4.167117	0.765679
Olasılık	0.124486	0.681922
Gözlem Sayısı	33	33

Tablo 5’e göre, LINF serisinin ortalaması en büyüktür. Serilerin standart sapma değerleri açısından değerlendirildiğinde LINF büyük olduğunu göstermekte, bu da bu değişkenin oldukça oynak olduğunu göstermektedir. Serilerin basıklık değerleri pozitifdir. Çarpıklık değerleri ise LINF pozitif LUNE negatiftir. Jarque-Bera test istatistik sonuçları ve olasılıklarının değeri serilerin normal dağılıma sahip olmadıklarını göstermektedir.

3. EKONOMETRİK METOT

Çalışmanın ilk aşamasında, Fourier ADF (FADF), Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testleri sayesinde değişkenlerin durağanlık seviyeleri incelenmiştir. İkinci aşamada, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler Fourier Engle-Granger eş bütünleşme testi kullanılarak belirlenmiştir. Üçüncü aşamada, elde edilen eş

bütünleşme ilişkisinin katsayıları Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) ve Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) tahmincileri aracılığıyla tahmin edilmiştir. Son olarak, hata düzeltme modeli tahmin edilmiş ve hata düzeltme mekanizmasının çalışıp çalışmadığı araştırılmıştır. Takip eden bölümde ilgili yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Fourier ADF Unit Root Test

Bu çalışmada, Enders ve Lee (2012) tarafından literatüre kazandırılan FADF birim kök testi kullanılmıştır. Enders ve Lee (2012) klasik ADF birim kök testi denkleminde trigonometrik terimleri dahil ederek yapısal kırılmaların önceden tespit edilmesi ve serilerin şeklini önceden tespit edilmesi gibi problemlerin önüne geçmiştir. Ayrıca, bu trigonometrik terimler değişkenlerde ortaya çıkan yapısal kırılmaları da göz önünde bulundurmaktadır. FADF birim kök testinin modeli aşağıdaki gibidir:

$$\Delta y_t = a_t + \delta t + a_k \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_k \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \sum_{i=1}^p \sigma_j \Delta y_{t-i} + \epsilon_t \quad (5)$$

Eşitlik (5)'teki model kullanılarak doğrusal olmayan FADF birim kök testi sonuçları elde edilmiştir. Denklemden sin ve cos trigonometrik terimleri temsil etmektedir. FADF test prosedüründe, model ilk olarak uygun k değeri ile tahmin edilir. Uygun k değeri, en az artık kareler toplamını veren frekans sayısıdır. Serinin durağanlık kararında θ katsayısının anlamlılığı kontrol edilir. Elde edilen sonuç, Enders ve Lee (2012) tarafından bootstrap simülasyonu ile elde edilen tablo kritik değerleri ile karşılaştırılmıştır. Testin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

$H_0 : \theta = 0$ (birim kök)

$H_1 : \theta < 0$ (birim kök yok)

Hipotezler için hesaplanan test istatistik değerleri mutlak olarak kritik değerlerden büyükse boş hipotez reddedilir. Bu durum ise serilerin durağan olduğunu gösterir ve trigonometrik terimlerin anlamlılığı test edilmelidir. Wald F test istatistiği aracılığıyla, F test istatistik değerleri tablodaki kritik değerlerden büyük olması durumunda trigonometrik terimler anlamlıdır ve boş hipotezi reddedilir. Ters durumda F test istatistik değerleri kritik değerlerden küçük veya kritik değere eşit ise trigonometrik terimler anlamlı değildir ve geleneksel testlerin kullanılması gerekmektedir. (Enders ve Lee, 2012). Bu çalışmada, trigonometrik terimlerin anlamsız çıktığı durumlarda geleneksel birim kök testlerinden Said ve Dickey (1984) tarafından geliştirilen Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips, Perron tarafından geliştirilen PP(1988) birim kök testleri kullanılmıştır. ADF birim kök testindeki

hipotezler FADF birim kök testindeki hipotezlerle aynıdır. Karar kuralında elde edilen istatistiksel test değeri kritik değerleri aşarsa veya olasılık değeri %1, %5 veya %10 anlamlılık düzeylerinin altına düşerse boş hipotez reddedilir.

3.2. Fourier Engle-Granger Cointegration

Eş bütünleşme kavramı, değişkenler arasında uzun dönemli bir denge ilişkisinin olup olmadığını göstermek için kullanılmaktadır. İlk eş bütünleşme testleri Granger (1981) ve Engle ve Granger (1987) tarafından geliştirmişlerdir. Fakat, kullanılan bu geleneksel eş bütünleşme testleri çeşitli nedenlerden dolayı ortaya çıkan yapısal kırılmaları göz önünde bulundurmamaktadır. Dolayısıyla, yapısal kırılmaları dikkate almayan bu testler aracılığıyla elde edilen bulgularda hatalı olabilmektedir. Farklı bir deyişle, testlerin gücü azalır ve böyle bir durumun önüne geçmek için yapısal kırılmaları dikkate alan eş bütünleşme testleri kullanılmadığıdır. Gregory ve Hansen (1996), Hatemi-J (2008) ve Maki (2012) tarafından yapısal kırılmaları dikkate alan eş bütünleşme testleri geliştirilmiştir. Fakat, bu testlerin de eksik tarafları vardır. Yılancı (2019) ve Engle ve Granger (1987) tarafından geliştirilen eş Fourier Engle-Granger testi (FEG) yani bütünleşme denklemine Fourier fonksiyonlarını ekleyerek yeni bir eş bütünleşme testi geliştirmişlerdir ve bu Fourier fonksiyonlarının eş bütünleşme denklemine dahil edilmesiyle, yapısal kırılmaların sayısının ve biçimlerinin önceden belirlenmesine gerek kalmamıştır. FEG eş bütünleşme regresyonu Eşitlik 6'daki gösterilmektedir (Yılancı, 2019).

$$\Delta y_{1t} = a_0 + \gamma_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \gamma_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta y_{2t} + u_t \quad (6)$$

Modeldeki y_{1t} LUNE'yi göstermektedir, y_{2t} ise LINF değişkenini temsil eder. Bu noktada $\frac{2\pi kt}{T}$ cinsinden k değerinin (frekans sayısı) belirlenmesi önem taşımaktadır. Eşitlik (6) 1'den 5'e kadar değerler verilerek tahmin edilir. En küçük artık kareler toplamını veren uygun k değeri olarak bulunur. Bulunan k değeri ile denklem tekrardan tahmin edilir ve sonrasında hata terimi eşitlik 7 gibi türetilir.

$$\hat{u}_t = y_{1t} - \hat{a}_0 - \hat{\gamma}_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) - \hat{\gamma}_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) - \hat{\beta} y_{2t} \quad (7)$$

Hata terimi elde edilmesinin ardından, hata terimine Augmented Dickey-Fuller birim kök testi uygulanır. ADF birim kök testi denklemi Eşitlik 8'deki gibi tahmin edilir:

$$\Delta \hat{u}_t = \rho \hat{u}_{t-1} + \sum_{i=1}^p \gamma_i \hat{u}_{t-i} + \varepsilon_t \quad (8)$$

ADF Eşitlik (8)'de ρ katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır. Bundan dolayı için eş bütünleşme olduğuna karar verilmiştir (Yılancı, 2019). Burada ρ değerinin anlamlı olup olmadığını test etmek için hesaplanan test istatistiği değeri Yılancı (2019)'da yer alan kritik değer tablosundaki değerlerle karşılaştırılır. Hesaplanan test istatistiği değeri tablo kritik değerlerinden büyükse değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisi vardır. Benzer şekilde, Eşitlik (6)'daki denkleme trend terimi eklenerek, sabit-trend modeli için eş bütünleşme testi benzer şekilde tasarlanabilir. Bu denklemde eş bütünleşme ilişkisinin varlığı, bağımsız değişkenlerin uzun dönemde bağımlı değişken üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde ekonometrik yöntemler kullanılarak elde edilen bulgular sunulmaktadır. İlk olarak, FADF ve ADF birim kök testlerinin sonuçları Tablo 6'da özetlenmiştir. Bu testler, eş bütünleşme ve nedensellik analizlerini gerçekleştirmeden önce zaman serilerinin durağanlığını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Hem ADF ve PP birim kök testleri hem de yapısal kırılmaları hesaba katan ve yumuşak kırılmalara izin veren Fourier ADF testi, sonuçların güvenilirliğini artırmak ve karşılaştırma için bir temel sağlamak amacıyla uygulanmıştır. Değişkenler için birim kök testi sonuçları Tablo 6'da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 6: FADF Birim Kök Testi Sonuçları

Sabitli Model					
Değişken	K	Wald F***	P****	Kesirli FADF test İstatistiği	Kritik Değer**
LINF	1	11.17421	1	-3.673820	-3.80627
LUNE	2.3	3.139234	1	-2.191974	-3.2008
Sabitli ve Trendli Model					
Değişken	K	Wald F***	P****	Kesirli FADF test İstatistiği	Kritik Değer**
LINF	0.9	10.57657	1	-3.631354	4.33798
LUNE	2.4	2.707164	1	-2.542796	3.91711
* %5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.					
** Kritik değerler Bozoklu vd. (2020)'den alınmıştır.					
***F kısıt testi için kritik değerler Enders ve Lee (2012;197)'den alınmıştır. %5 anlamlılık düzeyinde sabitli model için 7.58 ve sabitli trendli model için ise 9.14'dir.					
****Uygun gecikme sayısı (p) Akaike Bilgi Kriterine (AIC) göre belirlenmiştir.					

FADF birim kök testi, değişkenlerde bulunan trigonometrik terimlerin anlamlılığını inceleyerek başlar. Hesaplanan F istatistik değerleri daha sonra Tablo 7'de gösterildiği gibi Enders ve Lee (2012) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen kritik değerlerle karşılaştırılır. İncelenen tüm değişkenler ve modeller için hesaplanan t istatistik değerleri ilgili kritik değerlerden düşüktür. Bu durum trigonometrik terimlerin önemsiz olduğunu göstermekte ve geleneksel ADF testinden elde edilen sonuçların kullanılmasını uygun kılmaktadır. Tablo 7'de geleneksel birim kök testi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 7: ADF ve PP Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler		ADF Birim Kök Test		PP Birim Kök Testi	
		Test istatistik değeri	Olasılık	Test istatistik değeri	Olasılık
LUNE	I(0)	-1.758810	0.3933	-1.848483	0.3513
	I(1)	-4.642121	0.0008*	-4.553302	0.0010*
LINF	I(0)	-1.172539	0.6739	-1.172539	0.6739
	I(1)	-4.807045	0.0005*	-4.801654	0.0005*

Not: Yapılan testler ve grafik incelemesi neticesinde LUNE ve LINF değişkenleri sabitli olduğu tespit edilmiştir. ADF ve PP birim kök testleri için kritik değerler %1, %5, %10 için sırasıyla -3.654, -2.957, -2.617 olarak belirlenmiştir.

*; %1 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 7'deki Bulgular, değişkenlerin durağanlık seviyelerinin I(1) olduğunu göstermekte ve bu da değişkenler arasında potansiyel bir uzun dönem eş bütünleşme ilişkisinin araştırılmasına olanak sağlamaktadır. Fourier Engle-Granger (FEG) eş bütünleşme analizinin sonuçları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8, Yılcı (2019) tarafından geliştirilen FEG eş bütünleşme testinin sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 8: FEG Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Model	Test İstatistik	K	Min SSR	%5 Kritik Değer	%10 Kritik Değer
LUNE=f(LINF)	-3.952535*	2	0.372108	3.995	3.648
LINF=f(LUNE)	-4.827408*	1	2.348281	4.302	3.988

Not: * %10 istatistiksel anlamlılık seviyesindeki eş bütünleşme ilişkisini göstermektedir. Kritik değerler Yılcı (2019)'dan alınmıştır.

Bu sonuçlara göre, değişkenler arasında anlamlı bir nedensel ilişki vardır. Özellikle, testin hesaplanan istatistiksel değeri Yılcı'nın çalışmasında belirlenen %10'luk kritik değeri aştığı için, LUNE=f(LINF) modeli için LINF değişkeni uzun vadede LUNE

değişkenini, $LINF=f(LUNE)$ modeli için LUNE değişkeni uzun vadede LINF değişkenini etkilemektedir. Sonuç olarak, eş bütünleşme olmadığını ifade eden sıfır hipotezini reddediyoruz. Özetle, her iki modelde de bağımsız değişken bağımlı değişken üzerinde uzun vadeli bir etkiye sahiptir.

FEG eş bütünleşme testi ile anlamlı uzun dönemli ilişkiler belirlendikten sonra, hem Modifiye Edilmiş Sıradan En Küçük Kareler (FMOLS) hem de Dinamik Sıradan En Küçük Kareler (DOLS) tahmincileri kullanılarak eş bütünleşme parametre tahminleri gerçekleştirilmiştir. Her iki tahmin yönteminden elde edilen ayrıntılı sonuçlar Tablo 9'da derlenmiş ve sunulmuş olup, bu ilişkilerin niteliği ve gücü hakkında fikir vermektedir.

Tablo 9: FMOLS –DOLS Tahmincisi Sonuçları

Model 1: $LUNE=f(LINF)$					
	FMOLS***			DOLS***	
Değişkenler	Katsayı	Olasılık	Değişkenler	Katsayı	Olasılık
LINF	-0.137110*	0.0000	LINF	-0.136942*	0.0000
C	2.693976*	0.0000	C	2.693502*	0.0000
SIN	0.122864*	0.0006	SIN	0.123486*	0.0008
COS	0.127497*	0.0001	COS	0.127466*	0.0002
MODEL 2: $LINF=f(LUNE)$					
Değişkenler	Katsayı	Olasılık	Değişkenler	Katsayı	Olasılık
LUNE	-1.019386*	0.0070	LUNE	-1.014143*	0.0081
C	5.437259*	0.0000	C	5.425282*	0.0000
SIN	0.902385*	0.0000	SIN	0.902788*	0.0000
COS	0.746056*	0.0000	COS	0.745866*	0.0000

Not: * ve ** sırasıyla %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerinin anlamlılığını göstermektedir.

***: Trigonometrik terimler uzun vadede önemli bir etkiye sahiptir.

Enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki uzun dönemli ilişki FMOLS ve DOLS yöntemleri kullanılarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Buna karşılık, Model 1’de işsizlik oranı bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Bulgular, enflasyon oranındaki %1’lik bir artışın işsizlik oranlarında %0,14’lük bir düşüğe yol açtığını göstermiştir. Model 2’de enflasyon oranı bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Sonuçlar, işsizlik oranlarındaki %1’lik bir artışın enflasyon oranlarında yaklaşık %1.02’lik bir azalışa neden olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, katsayının %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olmasıyla birlikte ilişkinin önemini vurgulamaktadır.

Bu sonuç, enflasyon ve işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu gösteren Phillips Eğrisinin tahminleriyle uyumludur. Philips eğrisi, işsizlik oranlarını düşürme çabalarının genellikle enflasyonda artışa yol açtığı anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, politika yapıcılar önemli bir ikileme karşı karşıya kalmaktadır: işsizliği azaltmaya yönelik politikalar mı yoksa enflasyonu düşürmeye yönelik politikalar mı izleyeceklerine karar vermeleri gerekmektedir. Tercih ettikleri seçimler, Politika yapıcılar Phillips Eğrisinin sunduğu iki çelişkili durum arasında bir değiş tokuşla karşı karşıya kalırlar.

Bu sonuçlardan hareketle Türkiye’de enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkinin bulunduğu çalışmalarla benzer sonuçlar verdiğini söylenebilir. Türkiye’de yapılan bu çalışmalar arasında Göçer (2016), Öztürk ve Emek (2016), Erdil Şahin (2019), Akiş (2020), Yıldırım ve Sarı (2021), Nar (2021), Buyrukoğlu ve Altunakar Mercan (2022) ve Karataş (2024) yer almaktadır.

Uzun dönem katsayıları tahmin edildikten sonra hata düzeltme modeli uygulanmıştır. Model, yöntem kısmında belirtildiği üzere hata düzeltme mekanizmasının işlerliğini test etmeyi amaçlamaktadır. Tablo 10’da hata düzeltme modelinin tahmin sonuçlarını göstermektedir. Bu amaçla, hata düzeltme her iki model için FMOLS tahmincisinden elde edilen hata terimi kullanılarak tahmin edilmiştir.

Tablo 10: Hata Düzeltme Modeli

Model 1: LUNE=f(LINF)		
Değişkenler	Katsayı	Olasılık
COS	0.087086**	0.0042
SIN	-0.014610	0.5672
ECT(-1)	-0.546827*	0.0006
MODEL 2: LINF=f(LUNE)		
Değişkenler	Katsayı	Olasılık
D(LINF(-1))	0.319560**	0.0813
COS	0.628720*	0.0000
SIN	0.897704*	0.0005
ECT(-1)	-0.954276*	0.0001

* ve ** sırasıyla %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeylerinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 10’da sunulan hata düzeltme modellerine göre, ECT(-1) katsayısı 0 ile -1 arasındadır ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu durum hata düzeltme mekanizmasının düzgün işlediğini, yani kısa dönem dengesinden sapmaların uzun dönemde giderildiğini göstermektedir.

SONUÇ

Enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi ifade eden Phillips eğrisi, zamana bağlı olarak sürekli değişiklik göstermiş ve hatta bazı dönemlerde ortadan kalkmıştır. Ayrıca, ekonomi literatüründe oldukça popüler olan bu konu iktisatçıların tek bir görüş üzerinde durmalarına engel olmuştur. Öte yandan, enflasyon ve işsizlik bireylerin hayatlarını doğrudan etkilediği için iktisatçılar tarafından hala tartışmaya devam etmektedir.

Bu çalışma, spesifik olarak, 1991 – 2023 yılları arasındaki kapsamlı bir veri seti kullanılarak Türkiye’de Phillips eğrisinin geçerli olup olmadığı araştırmaktadır. Bu bağlamda, işsizlik ile enflasyon arasındaki ilişkinin tarihsel gelişimi açıklanmış olup, Türkiye’de farklı dönemlerde, işsizlik ile para politikası değerlendirilerek nasıl değişim gösterdiği detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Daha sonra, Türkiye’de ve diğer ülkelerde yapılan çalışmalara yer verilerek, Phillips eğrisinin farklı ekonomik dönemlerde geçerliliği üzerinde durulmuştur.

Türkiye’de Phillips eğrisi ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, Phillips eğrisinin dönemsel olarak değişim gösterdiği görülmektedir. Türkiye’de Phillips eğrisi, bazı dönemlerde geçerli iken bazı dönemlerde ise Türkiye için geçerliliği olmamaktadır. Ekonomideki yapısal dönüşümler, küresel gelişmeler ve politika yapıcıların enflasyon ve işsizlik üzerindeki etkisi bu durumun nedenleri arasında yer almaktadır.

Özellikle, 2001 krizinin yıkıcı etkilerinden sonra Türkiye’de 2008 yılına kadar para politikasının temel amacı enflasyon hedeflemesi olmuştur. Bu süreçte, enflasyon hedeflemesi çerçevesinde yapılan politikalar enflasyon oranlarını ciddi bir şekilde düşürmüş ve işsizlik ise önceki yıllara göre azalış göstermiştir. 2008 yılına gelindiğinde ise küresel çapta ekonomik krizin meydana gelmesi Türkiye’yi doğrudan etkilemese de ekonomik büyümenin yavaşlaması, işsizliğin artması gibi olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu dönemde, krizin etkilerini azaltmak için genişletici para politikaları uygulamaya konulmuş ve bu dönemden sonra enflasyon hedeflemesi daha esnek hale getirilmiştir. 2010’dan sonra oluşabilecek yeni şoklara karşı yeni para politikası stratejileri geliştirilmiştir. Ayrıca, enflasyon hedeflemesinin yanı sıra finansal istikrarı da sağlayacak politikalar geliştirilmiştir. 2018 yılından sonra enflasyondaki istikrarsızlıklar ve döviz kuru dalgalanmasındaki istikrarsızlıklar Merkez Bankası’nın uyguladığı politikaları sıkça değiştirmesine neden olmuştur. Öte yandan, işgücü piyasalarının yapısal özellikleri ve para politikası uygulamaları arasındaki ilişkinin sağlanması enflasyon ile işsizlik arasındaki ilişkinin yönetilmesinde

kritik bir öneme sahiptir. İşsizlik türleri, işgücüne katılım oranı, sektörel dağılım gibi işgücü yapısını oluşturan faktörlerin para politikası araçlarının (faiz oranı ve para arzı gibi) yönünü belirlemektedir. Diğer bir ifadeyle, para politikasının başarılı olabilmesi için işgücü piyasası özelliklerini de doğru bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

Genel olarak enflasyon ve işsizlik grafikleri değerlendirildiğinde, yüksek enflasyon olduğu dönemlerde enflasyon oranlarının azalması işsizliği belirgin bir şekilde artırmazken, bu durumun temel nedeni, Merkez Bankasının enflasyon oranlarının düşük olduğu dönemlerde işsizlikle mücadeleye daha fazla yoğunlaşması ya da ağırlık vermesi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Merkez Bankasının uyguladığı genişletici politikaların bu manada istihdamı artırmayı hedeflediği de söylenebilir.

Bu kapsamda, çalışma ekonometrik olarak değerlendirildiğinde, spesifik olarak, 1991 – 2023 yılları arasındaki kapsamlı bir veri seti kullanılarak Türkiye ekonomisine odaklanmaktadır. Araştırma hem enflasyon hem de işsizlik oranlarındaki yıllık dalgalanmaları analiz ederek, bu iki ekonomik göstergenin zaman içinde birbirlerini nasıl etkilediklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın ilk aşamasında, Fourier ADF (FADF), Augmented Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testleri sayesinde değişkenlerin durağanlık seviyeleri incelenmiştir. İkinci aşamada, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler Fourier Engle-Granger eş bütünleşme testi kullanılarak belirlenmiştir. Üçüncü aşamada, elde edilen eş bütünleşme ilişkisinin katsayıları Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler (FMOLS) ve Dinamik En Küçük Kareler (DOLS) tahmincileri aracılığıyla tahmin edilmiştir. Son olarak, hata düzeltme modeli tahmin edilmiş ve hata düzeltme mekanizmasının çalışıp çalışmadığı araştırılmıştır. Tez çalışması kapsamında, ekonometrik analiz sonuçları, Türkiye hakkında önemli kanıtlar sunmaktadır.

Analizde elde edilen bulgular göre, ekonomideki yapısal kırılmaları dikkate alan FADF birim kök testi, incelenen tüm değişkenler ve modeller için hesaplanan t istatistik değerleri ilgili kritik değerlerden düşük olduğu görülmüştür ve bu durum trigonometrik terimlerin önemsiz olduğunu göstermiştir. Böylece, geleneksel ADF ile PP testinden elde edilen sonuçların kullanılmasını uygun kılmıştır. ADF ve PP birim kök testi sonuçlarına göre, enflasyon ile işsizlik değişkenlerinin birinci seviyede durağan hale gelmiştir. Bu durum ise değişkenler arasında potansiyel uzun dönem eş bütünleşme ilişkisinin araştırılmasına olanak sağlamaktadır. Enflasyon ile işsizlik değişkenleri arasında uzun dönemde bir ilişkinin

olup olmadığını analiz etmek için Yılcı (2019) tarafından geliştirilen FEG eş bütünleşme testi kullanılmıştır. Test sonucunda, değişkenler arasında anlamlı bir nedensel ilişki olduğu görülmüştür. Enflasyon uzun dönemde işsizlik değişkenini etkilerken aynı zamanda işsizlik değişkeni de uzun dönemde enflasyon değişkenini etkilemektedir. Böylece, her iki değişken arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisi olduğu göstermektedir.

Eşbütünleşme ilişkisi ardından enflasyon ve işsizlik oranları arasındaki uzun dönemli ilişki FMOLS ve DOLS yöntemleri kullanılarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, enflasyon oranındaki %1'lik bir artışın işsizlik oranlarında %0,14'lük bir düşüşe yol açtığını göstermiştir. Aynı şekilde, işsizlik oranlarındaki %1'lik bir artışın enflasyon oranlarında yaklaşık %1.02'lik bir azalışa neden olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, katsayının %1 anlamlılık düzeyinde anlamlı olmasıyla birlikte ilişkinin önemini vurgulamaktadır.

Bu sonuç, enflasyon ve işsizlik arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu gösteren Phillips Eğrisinin tahminleriyle uyumludur. Philips eğrisi, işsizlik oranlarını düşürme çabalarının genellikle enflasyonda artışa yol açtığı anlamına gelmektedir. Sonuç olarak, politika yapıcılar önemli bir ikileme karşı karşıya kalmaktadır: işsizliği azaltmaya yönelik politikalar mı yoksa enflasyonu düşürmeye yönelik politikalar mı izleyeceklerine karar vermeleri gerekmektedir. Tercih ettikleri seçimler, Politika yapıcılar Phillips Eğrisinin sunduğu iki çelişkili durum arasında bir değiş tokuşla karşı karşıya kalırlar.

Bu sonuçlardan hareketle Türkiye’de enflasyon ile işsizlik arasındaki ters yönlü ilişkinin bulunduğu çalışmalarla benzer sonuçlar verdiğini söylenebilir. Türkiye’de yapılan bu çalışmalar arasında Göçer (2016), Öztürk ve Emek (2016), Erdil Şahin (2019), Akiş (2020), Yıldırım ve Sarı (2021), Nar (2021), Buyrukoğlu ve Altınakar Mercan (2022) ve Karataş (2024) yer almaktadır.

Model sonuç adına bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’de Phillips eğrisine dikkat çekilmekle birlikte tahmini oranlar düşüktür. Bu durum aslında enflasyonu ve işsizliği etkileyen birçok farklı faktörün varlığına dikkat çekmektedir. Türkiye’de enflasyonu parasal genişlemeden daha ziyade, başkaca alanlarda aramak gerektiğine dikkat çekmektedir. Bunlar; ekonomik şoklar, enerji fiyatları, döviz kuru hareketliliği, yapısal sorunlar, beklentiler ve parasal genişleme dışındaki faktörlerdir. Dolayısıyla, enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş tokuş ilişkisinin zayıf olması ekonomi dinamiklerin sadece arz ve talep odaklı değil, yapısal, maliyet ve dışsal şoklardan da kaynaklanmaktadır. Bu yüzden,

enflasyon ile işsizlikle mücadelede bu sorunları göz önünde bulunduracak daha geniş kapsamlı politikalara yönelmesi gerekmektedir.

Özetle, işsizlik ve enflasyon oranları arasındaki ilişki, ekonomik istikrarı sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye’de, işsizlik ve enflasyon arasındaki yapısal sorunlar ekonomik istikrarsızlıklara yol açabilmektedir. Sürdürülebilir istikrarlı bir büyüme ve sosyal refahın sağlanabilmesi için çözüm odaklı önerilere dayalı politikaların geliştirilmesi beklenmektedir. Sorunların çözüm noktasında, işgücü piyasasında yapısal reformlar açısından eğitim ve işgücü piyasasının birbiri ile uyumlu olması büyük bir önem taşımaktadır. Mesleki eğitim programları yaygınlaştırılarak gençlerin işgücüne daha aktif bir şekilde yer alması sağlanabilir. Ar-Ge ve teknoloji yatırımlarının teşvik edilmesi ile teknolojik gelişmelerin değişimi ve verimlilik artışı sağlanarak istihdam artırılabilir. Ayrıca, para ve maliye politikalarının birlikte hareket etmesi, Merkez Bankası’nın fiyat istikrarı açısından çok önemli bir yere sahiptir. Fiyat istikrarına uyumlu bir şekilde maliye politikalarının geliştirilmesi enflasyonu kontrol altına almaktadır ve aynı zamanda kamu harcamalarının daha etkin alanda kullanılması verimlilik ve enflasyon üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır.

Yenilebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılarak enerji ithalatına bağımlılığı azaltılabilir. Katma değeri yüksek olan ürünleri üreterek ihracat arttırılabilir. Bu durum, ekonomik büyümeyi, istihdamı ve döviz rezervlerini olumlu yönde etkileyecektir. Öte yandan, Yabancı yatırımcıların güvenini artıracak politikaların geliştirilmesi, döviz kurlarındaki istikrarı sağlamada önemli bir adım olacaktır.

Yerli üretimi teşvik etmek ithalata bağlı üretimi azaltmaktadır. Aynı zamanda döviz kurlarından kaynaklı maliyet enflasyonu hafifletmektedir. Dışarıdaki ekonomik şoklara karşı döviz rezervleri artırılabilir. Tarım ve gıda sektöründe sürdürülebilir yapısal reformlar, gıda fiyatlarındaki dalgalanmaları önlemede katkıda bulunur. Bu bağlamda, modern tarım tekniklerinin desteklenmesi maliyet enflasyonunu azaltarak işsizliğin azalmasına yardımcı olabilir. Hukukun üstünlüğü sağlanması ve ekonomideki öngörülebilirliği sağlamak yerli ve yabancı yatırımcıların güvenirliliğini arttıracaktır. Ekonomi politikaların etkinliği için siyasi istikrarında sağlanması gerekmektedir. Dolayısıyla, işsizlik ve enflasyon arasındaki yapısal sorunların çözümü noktasında uzun vadeli bütüncül reformlar, istikrarlı ve sürdürülebilir yaklaşımlar ülkemiz açısından elzem görünmektedir.

KAYNAKLAR

- Akçay, M. A. (1998). "Para Politikası Araçları". *Sayıştay Dergisi*, (28), ss. 32-47.
- Akiş, E. (2020). "Türkiye'de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (2005-2020)". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), ss. 403-420.
- Aslan, H. (2009). *Para Teorisi ve Politikası* (1. Baskı b.). Bursa: Alfa Akademi Basım Yayın Dağ.Ldt.Şti.
- Aşırım, O. (1995). *Output Inflation Tradeoff: Evidence from Turkey* (Discussion Paper No:9506). The Central Bank of the Republic of Turkey, Research Department.
- Ay, S. (2012). "Türkiye'de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme". *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), ss. 321-341.
- Bakkaloğlu, A. (2024). "Türkiye'de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: 2002-2023 Dönemi". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 27(2), ss. 597-609.
- Bayrak, M., ve Kanca, O. C. (2013). "Türkiye'de Phillips Eğrisi Üzerine Bir Uygulama". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(3), ss. 97-116.
- Beaudry, P., ve Doyle, M. (2000). What Happened to the Phillips Curve in the 1990s in Canada? *In Proceedings of a seminar held by the Bank of Canada* (Vol.61). Bank of Canada.
- Biçerli, M. K. (2013). *Çalışma Ekonomisi*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Bozkaya, Ş. (2023). "BRICS Ülkelerinde Phillips İlişkisi: İkinci Nesil Panel Nedensellik Analizi". *International Journal of Social and Economic Sciences*, 13(1), ss. 46-61.
- Bozoklu, S., Yılcı, V., & Görüş, M. S. (2020). Persistence in Per Capita Energy Consumption: a Fractional Integration Approach with a Fourier function. *Energy Economics*, 91, 104926. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2020.104926>.
- Buyrukoğlu, A., ve Altınakar Mercan, Ş. (2022). "Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişki: Türkiye için Ampirik bir Araştırma". *Fiscaoeconomia*, 6(3), ss. 1509-1524.
- Büyükakın, T. (2008). "Phillips Eğrisi: Yarımyüzyıldır Bitmeyen Tartışma". *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (39), ss. 133-159.
- Clark, p., ve Laxton, D. (1997). *Phillips Curves, Phillips Lines and the Unemployment Costs of Overheating* (IMF Working Paper No. WP/97/17). International Monetary Fund.

Çetinkaya, A. A., ve Yavuz, D. (2002). *Calculation of Output-Inflation Sacrifice Ratio: The Case of Turkey* (Working Paper No.11) The Central Bank of the Republic of Turkey, Research Department.

Dinler, Z. (2015). *İktisada Giriş* (21 b.). Bursa: Ekin Ban Yayın Dağıtım.

Ekinci, Y., Güzel, Ş., ve Kara, M. H. (2023). "Phillips Eğrisi Analizinin Günümüzde Geçerliliği Üzerine Bir Çalışma: Türkiye Örneği". *Journal of Economics and Research*, 4(2), ss. 85-100.

Emsen, Ö. S., Kuşcu, S., ve Sarsılmaz, F. (2003). "Phillips Eğrisi Analizi ve Geçiş Ekonomilerinden Kırgızistan Üzerine Uygulama". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), ss. 81-99.

Enders, W., & Lee, J. (2012). The flexible Fourier form and Dickey–Fuller type unit root tests. *Economics Letters*, 117(1), 196-199.

Engle, R. F., & Granger, C. W. (1987). "Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing". *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 251-276.

Erdil Şahin, B. (2019). "Türkiye'de Enflasyon ve İşsizlik Arasındaki İlişkinin Vektör Hata Düzeltme Modeli İle Analizi". *Mali Çözüm Dergisi*, 29(152), ss. 63-75.

Etöz, Z., ve Çubuk, N. (1999). *Bölgesel İşgücü İzleme Kaynakları*. Ankara: Siyasal Yayıncılık.

Fisher, I. (1926). "A Stasistical Relation Between Unemployment and Price Changes". *International Labour Review*, XIII(6), ss. 786-792.

Flaschel, P., ve Krolzig, H.-M. (2003). *Wage and Price Phillips Curves An Empirical Analysis of Destabilizing Wage-Price Spirals*. Nuffield College. <https://www.academia.edu/download/30357096/10.1.1.199.9112>, Erişim Tarihi: 23/11/2024.

Forder, J. (2014). *Macroeconomics Phillips Curve*. Oxford University Press.

Friedman, M. (1968). "The role of Monetary Policy". *The American Economic Review*, 58, ss. 1-17.

- Friedman, M. (1977). "Nobel Lecture: Inflation and Unemployment". *Journal of Political Economy*, 85(3), ss. 451-472.
- Frisch, H. (1977). "Inflation Theory 1963-1975: A "Second Generation" Survey". *Journal of Economic Literature*, 15(4), ss. 1289-1317.
- Furuoka, F. (2007). "Does the "Phillips Curve" Really Exist? New Empirical Evidence from Malaysia". *Economics Bulletin*, 5(16), ss. 1-14.
- Furuoka, F., ve Munir, Q. (2009). ""Phillips Curve" in Selected ASEAN Countries: New Evidence from Panel Data Analysis". *Sunway Academic Journal*, 6, ss. 89-102.
- Gómez , J., ve Julio, J. M. (2000). *An Estimation of the Nonlinear Phillips Curve in Colombia* (Borradores de Economía; No.160). Banco de la República de Colombia.
- Gordon, R. J. (1990). *The Phillips Curve Now and Then* (NBER Working Paper No.3393). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Granger, C. W. (1981). Some properties of time series data and their use in econometric model specification. *Journal of econometrics*, 16(1), 121-130.
- Gregory, A. W., & Hansen, B. E. (1996). "Residual-based tests for cointegration in models with regime shifts". *Journal of econometrics*, 70(1), 99-126.
- Göçer, İ. (2016). "Phillips Eğrisi Teorisi Türkiye'de Geçerli mi? Yapısal Kırılmalı Bir Ekonometrik Analiz". *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 1(1), ss. 50-62.
- Hatemi-j, A. (2008). "Tests for Cointegration with Two Unknown Regime Shifts with an Application to Financial Market Integration". *Empirical Economics*, 35(3), 497-505.
- Hetzel, R. L. (2007). "The Contributions of Milton Friedman to Economics". *Economic Quarterly*, 93(1), ss. 1-30.
- Hughes, J. J., ve Perlman, R. (1984). *The Economics of Unemployment: A Comparative Analysis of Britain and the United States*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Humphrey, T. M. (1985). "The Early History of the Phillips Curve". *Economic Review, Federal Reserve Bank of Richmond*, ss. 17-24. https://www.richmondfed.org/-/media/RichmondFedOrg/publications/research/economic_review/1985/pdf/er710502.pdf, Erişim Tarihi: 1/4/2024.

- İspir, T., ve Atılgan, D. (2022). "Phillips Eğrisinin Geçerliliği:G8 Ülkelerinden Ampirik Kanıtlar". *Journal of Economics and Research*, 3(2), ss. 49-60.
- Kapar, R. (2005). *Sosyal Korumanın İşgücü Piyasasına Etkisi*. İstanbul: Birleşik Metal-İş Yayınları.
- Karataş, A. R. (2024). "Türkiye'de Phillips Eğrisinin Geçerliliğinin Test Edilmesi". *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 9(2), ss. 451-473.
- Kartika, M., ve Kurniasih, E. P. (2020). "Does Phillips Curve Apply in ASEAN Countries?". *International Journal of Scientific and Research Publications*, 10(4), ss. 253-260.
- Khan, H., ve Zhu, Z. (2002). *Estimates of the Sticky-Information Phillips Curve for the United States, Canada and United Kingdom* (Working Paper No.2002-19). Bank of Canada.
- Klein, L., ve Goldberher, A. S. (1955). *An Econometric Model of the United States 1929-1952*. Amsterdam: North Holland Publishing company.
- Kodalak, B. (2020). *Tarih Boyunca Para Sistemleri, Modern Para Politikası ve Altın*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Korkmaz, S. (2010). "Yeni Keynesyen Phillips Eğrisinin Türkiye'ye Uygulanması". *International Journal of Management Economics and Business*, 6(11), ss. 141-162.
- Kumar, M., ve Vashist, D. C. (2012). "An Empirical Study of Phillips Curve In India". *International Journal of Economics and Research*, 3(4), ss. 10-25.
- Kuştepli, Y. (2005). "A Comprehensive Short-Run Analysis of a (possible) Turkish Phillips Curve". *Applied Economics*, 37(5), ss. 581-591.
- Liargovas, P., ve Psychalis, M. (2022). "Phillips Curve: The Greek Case". *European Review*, 30(2), ss. 244-261.
- Libretexts*. (2024). The Relationship Between Inflation and Unemployment: The Phillips Curve. <https://socialsci.libretexts.org/>, Erişim Tarihi:17/05/2024.
- Lipsey, R. G. (1960). "The Relation Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1862-1957: A Further Analysis". *Economica*, 27(105), ss. 1-31.
- Lordoğlu, K., ve Özkaplan, N. (2007). *Çalışma İktisadi*. İstanbul: Der Yayınları.

Mangır, F., ve Erdoğan, S. (2012). "Türkiye'de Enflasyon ile İşsizlik Arasındaki İlişki (1990-2011)". *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 49(570), ss. 77-77.

Merkez Bankası, (2013). 2013 Yılı Para Politikası Raporu. <https://www3.tcmb.gov.tr/yillikrapor/2013/files/tr-full.pdf>, Erişim Tarihi: 10/10/2024.

Merkez Bankası, (2014). 2014 Yıllık Rapor. <https://www3.tcmb.gov.tr/yillikrapor/2014/files/tr-full.pdf>, Erişim Tarihi: 10/10/2024.

Merkez Bankası, (2016). 2016 Yıllık Rapor. <https://www3.tcmb.gov.tr/yillikrapor/2016/files/tr-tcmb2016.pdf>, Erişim Tarihi: 10/10/2024.

Merkez Bankası, (2018). Yıllık Faaliyet Raporu 2018. <https://www3.tcmb.gov.tr/yillikrapor/2018/tr/m-0-2.html>, Erişim Tarihi: 10/10/2024.

Merkez Bankası, (2020). Yıllık Faaliyet Raporu 2020. <https://www3.tcmb.gov.tr/yillikrapor/2020/files/tr-full.pdf>, Erişim Tarihi: 10/10/2024.

Merkez Bankası, (2021). Yıllık Faaliyet Raporu 2021. <https://www3.tcmb.gov.tr/yillikrapor/2021/tr/m-1-0.html>, Erişim Tarihi: 10/10/2024.

Merkez Bankası, (2022). Yıllık Faaliyet Raporu. file:///C:/Users/LENOVO/Downloads/tr-full%20(1), Erişim Tarihi: 10/10/2024.

Merkez Bankası, (2023). 2023 Yılı Para Politikası ve Liralaşma Stratejisi. <https://www.tcmb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 13/10/2024.

Merkez bankası, (2024a). Para Politikası. <https://www.tcmb.gov.tr/temel-faaliyetler/para-politikasi>, Erişim Tarihi: 13/10/2024.

Merkez Bankası, (2024b). Fiyat İstikrarı ve Enflasyon. www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 13/10/2024.

Merkez Bankası, (2024c). Merkez Bankası Para Politikası Çerçevesi. <https://www.tcmb.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14/10/2024.

Mortensen, D. T. (1970). "Job Search, the Duration of Unemployment, and the Phillips Curve". *The American Economic Review*, 60(5), ss. 847-862.

Murat, S., ve Yılmaz-Eser, B. (2013). "Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve İstihdam İlişkisi: İstihdam Yaratmayan Büyüme Olgusunun Geçerliliği". *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(3), ss. 92-123.

- Nar, M. (2017). "Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam Görünümü:İşsizlik sadece İşsizlik midir?". *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 634, ss. 81-95.
- Nar, M. (2021). "Analysis of The Phillips Curve: An Assessment of Turkey". *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(2), ss. 0065-0075.
- Nar, M. (2022). *Kamu Ekonomisi: Teori Politika ve Uygulama* (3 b.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Önder, T. (2005). *Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/C>, Erişim Tarihi: 20/10/2024.
- Öner, S. (2018). "2008 Küresel Krizi Sonrası Dönem Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Para Politikası Uygulamaları". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(12), ss. 409-416.
- Özgüler, V. C. (2013). *Avrupa Birliği ve Türkiye İşgücü Piyasalarının Karşılaştırmalı Analizi* (1 b.). İstanbul: Cinius Yayınları Akademik.
- Öztürk, N. (2014). *Maliye Politikası*. Bursa: Ekin Kitapevi.
- Öztürk, S., ve Emek, L. (2016). "1997-2006 Yılları Nisan ve Ekim Ayları Verileriyle Türkiye için Philllips Eğrisi Analizi". *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), ss. 64-74.
- Parasız, İ. (2013). *Makro Ekonomi*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Paul, H. J., ve Luqman, A. (2024). "Political Instability Nexus & Unemployment Trade off:Reexamination of Phillips Curve and its Stability in Sub-Saharan Africa". *Stratford Peer Reviewed Journals and Book Publishing Journal of Economics*, 8(1), ss. 1-15.
- Phelps, E. S. (1967). "Phillips Curves, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment over Time". *Economica*, 34(135), ss. 254-281.
- Phillips, A. W. (1958). "The Relation Between Unemployment and Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kindom 1861-1957". *Economica*, 25(100), ss. 283-299.
- Phillips, P. C. B. (1988). *Testing for a Unit Root in Time Series Regression*. Biometrika.
- Reid, F. (1980). "Unemployment and Inflation:An Assessment of Canadian Macroeconomic Policy". *Canadian Public Policy/Analyse de Politiques*, 6(2), ss. 283-299.

Roberts, J. M. (1995). "New Keynesian Economics and the Phillips Curve". *Journal of Money, Credit and Banking*, 27(4), ss. 975-984.

Samuelson, P. A., ve Solow, R. M. (1960, May). "Analytical Aspects of Anti-Inflation Policy". *The American Economic Review*, 50(2), ss. 177-194.

Sancar Özkök, C., ve Atay Polat, M. (2017). "Enflasyon ve İşsizlik İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Uygulama (G7 Ülkeleri Örneği)". *Global Journal of Economics and Business Studies*, 6(12), ss. 1-14.

Sanchez, D. A. (2006). "A New Keynesian Phillips Curve for Japan". *Federal Deposit Insurance Corporation*, 6, ss. 1-21.

Schwarzer, J. A. (2013). "Samuelson and Solow on the Phillips Curve and the "Menu of Choice" : A Retrospective". *Open Edition Journals*, 3(3), ss. 359-388.

Shaari, M. S., Abdullah, D. N., Razali, R., ve Saleh, M. L.-H. (2018). Empirical Analysis on the Existence of the Phillips Curve. *In MATEC Web of Conferences (Vol.150, p.05063)*. *EDP Sciences*.

Stock, J. H., & Watson, M. W. (2020). *Introduction to Econometrics*. Pearson Education. Fourth Edition.

Şentürk, F. (2015). "Türkiye'de İşgücü Piyasası ve İstihdamın Yapısı". *Sosyal Güvence*, (7), ss. 113-143.

Tabar, Ç., ve Kırışkan Çetin, I. (2016). "Türkiye Ekonomisi Özelinde Phillips Eğrisi Analizi". *Journal of Life Economics*, 3(4), ss. 79-100.

Tansel, A. (2012). *2050'ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: İşgücü Piyasasına Bakış*. İstanbul: TÜSİAD-T/2012 11/536.

Tatar, M., ve Ergün , S. (2021). "Covid-19 Salgınının Türkiye İşgücü Piyasası Üzerindeki Yansımaları". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(4), ss. 46-60.

TUİK, (2023a). Genel Nüfus Sayım Sonuçları (1935-2000) ve Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (2007-2023). <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search? Text=ADNKS>, Erişim Tarihi:12/9/2024.

TUİK, (2023b). İstatistiklerle Gençlik. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik>, Erişim Tarihi:12/9/2024.

TÜİK, (2023c). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese+Dayalı+Nüfus+Kayıt+Sistemi+Sonuçları), Erişim Tarihi: 12/9/2024.

TÜİK, (2024a). İstihdam, İşsizlik ve Ücret. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret>, Erişim Tarihi: 12/9/2024.

TÜİK, (2024b). İşgücü İstatistikleri: <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 12/9/2024.

Turner, D., ve Seghezza, E. (1999). *Testing for a Common OECD Phillips Curve* (Economics Department Working Papers N0.219). OECD Economics Department, ECO/WKP(99)11.

Tüyen, Z. (2014). "Türkiye'de Para Politikalarının Geleceği". *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, (4), ss. 19-31.

Uysal, D., ve Erdoğan, S. (2003). "Enflasyon ile İşsizlik Oranı Arasındaki İlişki ve Türkiye Örneği (1980-2002)". *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(6), ss. 35-47.

Vincent, A. A., Dantong, R. T., Velji, G. D., ve Sitdang, C. A. (2024). "The Relationship between Unemployment and Inflation: A Study of the Phillips Curve". *American Journal of Multidisciplinary Research & Review (AJMRR)*, 3(4), ss. 7-12.

Vredin, A., ve Warne, A. (2000). *Unemployment and Inflation Regimes* (Sveriges Riksbank Working Paper Series No.107). Sveriges Riksbank

Wolf, H. A., ve McEnally, R. W. (1970). "The Unemployment-Inflation Trade-Off, 1948-1968 A Multiple Phillips Curve Analysis". *Social Science Quarterly*, 51(2), ss. 275-284.

World Bank, (2023a). Inflation, consumer prices (annual %)- Türkiye. <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=TR>, Erişim Tarihi:29/11/2024.

World Bank, (2023b). Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate) - Türkiye. <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=TR>, Erişim Tarihi:29/11/2024.

World Bank, (2023c). 2024 tarihinde GDP growth (annual %) - Türkiye. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=TR>, Erişim Tarihi: 29/11/2024.

Yılancı, V. (2019). *A residual-based cointegration test with a fourier approximation*. MPRA Paper 95395.

Yıldırım, K., ve Karaman, D. (2005). *Makroekonomi* (4 b.). Eskişehir: Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, Yayın No:145.

Yıldırım, S., ve Sarı, S. (2021). "Türkiye Ekonomisinde Phillips Eğrisinin Geçerliliğinin Analizi". *Journal of the Human and Social Science Researches*, 10(3), ss.2206-2226.

Yüksel, İ. (2005). "İşsizlik Olgusunun Psikolojik Boyutu:Görgül Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi SBF dergisi*, 60(3), ss. 225-274.

Zaman, K., Khan, M., Ahmad, M., ve Ikram, W. (2011). "Inflation, Unemployment and the NAIRU in Pakistan (1975-2009)". *International Journal of Economics and Finance*, 3(1), ss. 245-254.

Zhu, F. (2005). *The Fragility of the Phillips Curve:A Bumpy ride in the Frequency Domain* (Bank for International Settlements Monetary and Economic Department Working Papers No.183). doi:<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.845736>.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Nur DEMİR			
Doğum Yeri				
Doğum Tarihi				
Medeni Durumu				
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim				
Ortaöğretim				
Lise				
Lisans				
Yüksek Lisans				
İş Deneyimi				
e-posta				